

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
THE PROCESS OF BUDDHIST LEARNING MANAGEMENT AT THE
PRIMARY EDUCATION LEVEL WATAMARINDARARAM SCHOOL
BANGKOKNOI DISTRICT, BANGKOK

พระมหานันต์ ธมฺมาวุโร (สังฆวิรัตน์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE PROCESS OF BUDDHIST LEARNING MANAGEMENT AT THE
PRIMARY EDUCATION LEVEL WATAMARINDARARAM SCHOOL
BANGKOKNOI DISTRICT, BANGKOK

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Educational Administration)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“กระบวนกรจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

(พระสุธีธรรมานัฐ, ผศ.ดร.) คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย		
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์	(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร ดร.)	ประธานกรรมการ
	(ผศ.ดร.เรียงชัย หมื่นชนะ)	กรรมการ
	(ผศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ)	กรรมการ
	(ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)	กรรมการ
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	ผศ.ดร.อินฉา ศิริวรรณ	ประธานกรรมการ
	ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระมหานันต์ ธมมาวุธ (สังขวิรัตน์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : พระมหานันต์ ฒมาวุธ (สังข์วิรัตน์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ พธบ.,M.Ed.,Ph.D.(Edu)

: ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย พธบ.,M.Ed.,Ph.D.(Edu)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา
และเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัด
อมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยมีตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน
วุฒิการศึกษาทางธรรม ตัวแปรตาม ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้าน
การใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้วิจัยเชิงสำรวจ (Survey
Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียน จำนวน ๑๕๒ คน สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าที (T-test) สถิติ F-test (One-way
ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

การวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้
สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจาก
ค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดผล
และประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ และด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ และเมื่อนำ
ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาไปเปรียบเทียบ
ทดสอบความแตกต่างหาค่าเฉลี่ยรายคู่ พบว่า ระดับชั้นเรียน คือ กลุ่มระดับประถมศึกษาปีที่ ๕
โดยรวมค่าเฉลี่ยมากกว่า ประถมศึกษาปีที่ ๔ ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ โดยมีความเห็นแตกต่างกัน
ซึ่งมีความสอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๑ คู่เท่านั้น
ส่วนใหญ่แต่ละกลุ่มที่เหลือนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

Thesis Title : The process of Buddhist Learning Management at the Primary Education Level, Wat Amarintararam School, Bangkoknoi District, Bangkok

Researcher : Phramaha Anan Dhammavudho (Sangwirat)

Degree : Master of Arts (Educational Administration)

Thesis Supervisory Committee

: Assist. Prof. Dr. Intha Siriwan B.A., M Ed. Ph.D. (Edu.)

: Assist. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai B.A., M.Ed, Ph.D. (Edu)

Date of Graduation : 3 January 2014

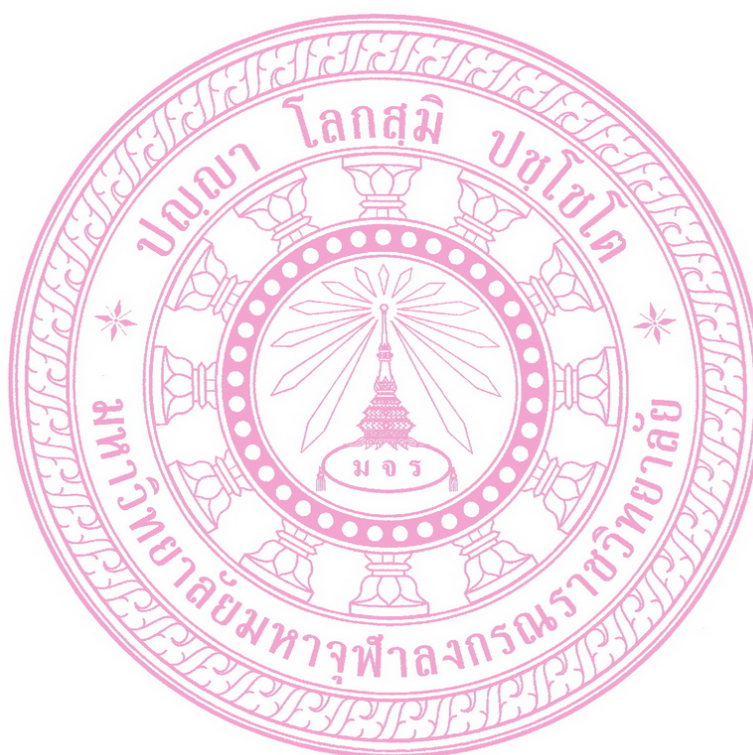
ABSTRACT

The objective of the research on the title "The Process of Buddhist Learning Management at the Level of Primary Education, Wat Amarindararam School, Bangkoknoi District, Bangkok" was to study and compare the process of Buddhist learning management at the level of primary education in Wat Amarindararam school, Bangkoknoi district, Bangkok. The independent variables were gender, age, study level and Dhamma educational qualification. The dependent variables were the essences of learning, the process of learning management, the learning media and the educational measurement and assessment. It is a survey research. The sampling group used for this research is 152 students. The statistics used for the data analysis is the value of frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test and statistic F-test (One-way ANOVA)

The findings from the research result

From the research on "The Process of Buddhist Learning Management at the Level of Primary Education, Wat Amarindararam School, Bangkoknoi District, Bangkok," it has been found that the Process of Buddhist Learning Management at the Level of Primary Education, as a whole, was at the high level in every aspect. Its mean, from high to low, would be in the order as the aspect of the essence of learning, the activities of learning, the measurement and assessment of learning, using the media of learning and the process of learning management. After comparing the students' opinion to the process of Buddhist learning management was made and the difference was tested to

find the mean in pair, it has been found that the mean of the 5th year class of primary education, as a whole, was higher than that of the 4th year class of primary education in the aspect of using the learning media and the different opinion was in coincidence with the made hypothesis, with statistical significant at the level 0.05 for one Pair only. Most of the rest groups of students had no the different idea and it was not in coincidence with the made hypothesis

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการ ควบคุม วิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินดา ศิริวรรณ ประธานกรรมการที่ปรึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ แนะนำช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่และให้ข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข งานเป็นอย่างดีตลอดมา

ขอเจริญพรขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงชัย หมีนชนะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จีร์ ภัทร์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมหมาย ดุยอธรรมย์ ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการ ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย และช่วยให้คำแนะนำข้อเสนอแนะแนวทางที่เกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้องสามารถทำงานจนบรรลุเป้าหมายได้ด้วยดี

ขอเจริญพรขอบคุณผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครู ผู้บริหารและนักเรียน โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ที่อำนวยความสะดวกให้ความร่วมมือ อนุญาตให้แจกแบบสอบถามในสถานศึกษา และเป็นธุระเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ส่งคืนผู้วิจัย ขอขอบคุณคณะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดแห่งชาติ และตลอดจนเพื่อนๆ ที่ได้อำนวยความสะดวกให้ข้อมูลแนะนำเป็น กำลังใจเสมอมา

สิ่งอันมีสาระประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาวิจัยขอมอบให้แก่ผู้ที่ต้องการ ศึกษาค้นคว้า เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา แด่องค์สมเด็จพระผู้มีพระ ภาคเจ้า ด้วยอานิสงส์ในส่วนนี้ จงบังเกิดแก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน คือ คุณบิดาและมารดา, ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์, และผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือทุกรูป/คน ขอจงเป็นผู้มีส่วนในกุศลนี้ด้วย แต่หากมีข้อผิดพลาดโดย ประการใด ในการวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว

พระมหานันต์ ธมมาวุธ (สังขวิรัตน์)

๑๓ มกราคม ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ สมมุติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้	๗
๒.๒ หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา	๑๐
๒.๒.๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๑๐
๒.๒.๒ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้	๑๒
๒.๒.๓ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้	๑๔
๒.๓ แนวทางกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา	๒๗
๒.๓.๑ ด้านสาระการเรียนรู้	๕๒
๒.๓.๒ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๕๓
๒.๓.๓ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๕๗
๒.๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	๕๙
๒.๓.๕ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๖๑
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้	๖๓
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๗

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๘
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๘
๓.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๐
๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๒
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๒
๔.๑ ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน	๗๒
๔.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร	๗๔
๔.๓ เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๐
๔.๔ แนวปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการ เรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแต่ละด้าน	๘๖
๔.๕ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๙๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๓
บรรณานุกรม	๑๐๕
ภาคผนวก	๑๑๐
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๑
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญและหนังสือเชิญตรวจสอบเครื่องมือ	๑๑๘
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๘

สารบัญตาราง

ชื่อตาราง	หน้า
๑.๑ แสดงระดับชั้นปีที่เรียน ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	๔
๒.๑ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔	๒๐
๒.๒ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕	๒๓
๒.๓ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖	๒๖
๔.๑ แสดงคำร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกในด้านเพศ	๗๒
๔.๒ แสดงคำร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกในด้านอายุ	๗๓
๔.๓ แสดงคำร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกด้านระดับชั้นเรียน	๗๓
๔.๔ แสดงคำร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม	๗๓
๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม	๗๔
๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านสาระการเรียนรู้	๗๕
๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๗๖
๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๗๗
๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	๗๘
๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๗๙
๔.๑๑ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ	๘๐
๔.๑๒ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ	๘๑

๔.๑๓	แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับชั้นเรียน	๘๒
๔.๑๔	แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยรายคู่ต่อ จำแนกตามระดับชั้นเรียน ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวม	๘๓
๔.๑๕	แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม	๘๔
๔.๑๖	แสดงผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการ จัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสมมติฐานที่ ๑ - ๔	๘๕
๔.๑๗	แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร ด้านสาระการเรียนรู้	๘๖
๔.๑๘	แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๘๗
๔.๑๙	แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๘๘
๔.๒๐	แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	๘๙
๔.๒๑	แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอก น้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๙๐

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

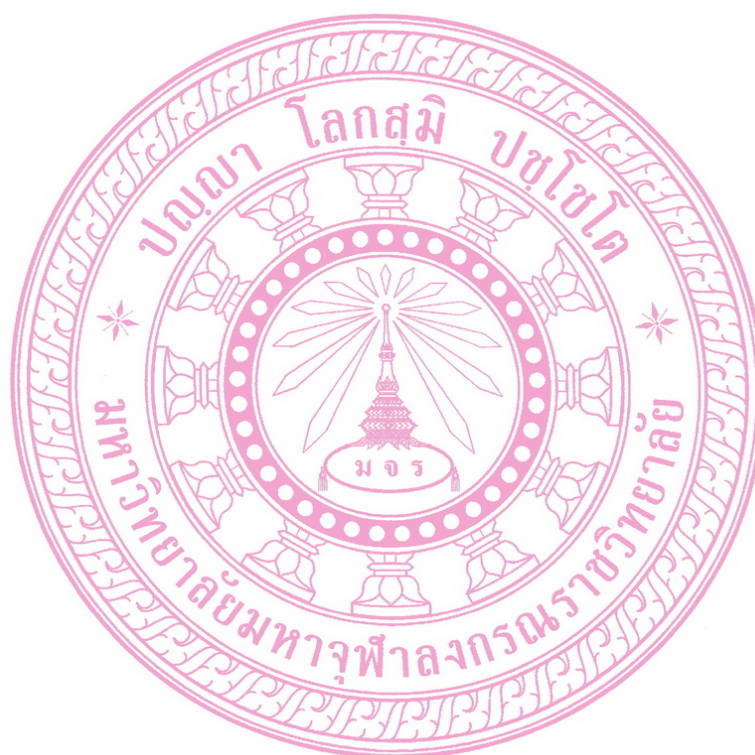
หน้า

๒.๑ แสดงรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

๓๘

๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Concenptual Framework)

๖๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งโดยตรงในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้เกิดมีองค์ความรู้มีความสามารถนำเอาความรู้ไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า คือ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การพัฒนาประเทศต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การที่ทำให้บุคคลในชาติมีคุณภาพ มีศักยภาพ มีความคิด ความรู้สึก บุคลิกภาพ ทักษะ เป็นกำลังของประเทศชาติได้ก็ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลก ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่น ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^๑ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจาก ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถ พัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัด ประเมินผล รวมทั้ง การวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรี ยน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ^๒ และหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา ว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ^๓

กระบวนการเรียนรู้ในสมัยอยุธยา มีเรียนหนังสือ เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาเช่นกัน จะเห็นได้จากการนำใบลานใช้สำหรับจารึกตำนานทางพระพุทธศาสนา ทำให้การเรียนพระพุทธศาสนาขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว ทำให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม มีศีลธรรมอันดี เป็นเหตุให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข มีความรักสามัคคีกัน มีน้ำใจให้กันและกัน เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคอยหล่อหลอมจิตใจให้ อ่อนน้อมถ่อมตน ยิ้มแย้มแจ่มใสจนประเทศไทยได้รับสมญา

^๑ คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ. ๒๙๓/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.

^๒ สำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^๓ ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์น การพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

นามว่า สยามเมืองยิ้ม แม้ในยุคปัจจุบันยังต้องให้ทุกสถานศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนได้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม การศึกษานับว่าเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ของมนุษย์ให้มีคุณภาพ ส่งเสริมให้เจริญเติบโต และมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา การศึกษาจึงนับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญมากที่สุดในการพัฒนาชีวิตให้กับมนุษย์ในทุกๆด้านอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการวางรากฐานการพัฒนาชีวิตตั้งแต่เกิด ให้รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่ท้าทายสังคมไทย เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมนำชีวิตให้ก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์จนสามารถจะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพอย่างมีความสุขอยู่ในสังคมอย่างเป็นปกติสุข

แผนการศึกษาแห่งชาติมีเจตนารมณ์เพื่อบูรณาการ (๑) พัฒนาชีวิตให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (๒) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน ๓ ด้านคือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์สามประการดังกล่าวซึ่งมีนโยบายเป้าหมายล้อมกรอบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสามประการดังกล่าวประกอบกับการคำนึงถึงทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต^๔

ในอดีตผ่านมาวัดและพระสงฆ์ต่างมีบทบาทด้านการศึกษา ส่วนวัดใหญ่จะเป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษาของชุมชนซึ่งจะมีพระภิกษุเป็นผู้สอนโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้ามาอาศัยอยู่ในวัดเพื่อให้ได้รับการศึกษาซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวัดเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับกุลบุตร แม้ปัจจุบันการศึกษาได้กระจายไปทั่วประเทศ แต่วัดก็ยังคงดำเนินบทบาทในด้านการศึกษาโดยเปิดเป็นสถานศึกษาต่างๆเช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ ในการให้ความรู้เกี่ยวกับศีลธรรม^๕

ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้มีความสนใจอย่างยิ่ง ในการศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทรารามเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับโรงเรียนวัดอมรินทราราม ปัจจุบันอยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๖๖/๑ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงศิริราช เขต บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันเปิดสอนชั้นอนุบาลปีที่ ๑ จำนวน ๓ ห้องเรียน อนุบาลปีที่ ๒ จำนวน ๓ ห้องเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๓๐ ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น ๓๖ ห้องเรียน

^๔ แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง, (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๖), ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, (นายกรัฐมนตรี), วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๓),

^๕ จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, ความขัดแย้งทางสังคมและแนวทางในการแก้ไขตามแนวพุทธศาสตร์, วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๕๔๗), หน้า ๕, ๕๒-๕๓.

จำนวนนักเรียน ๑,๒๖๘ คน ข้าราชการครู จำนวน ๔๕ คน ลูกจ้างประจำ ๕ คน ครูอัตราจ้าง ๑๗ คน ลูกจ้างชั่วคราว ๑๗ คน ซึ่งได้เปิดการเรียนการสอนหลักสูตรรายวิชาพื้นฐานระดับประถมศึกษา ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กระทรวงศึกษากำหนดไว้ ในการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับหลักสูตรรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนานั้น มีครูพระสอนศีลธรรมเข้าไปทำการสอนตามที่ทางโรงเรียนได้มอบหมายให้ทำการสอน และอีกทั้งทางผู้บริหารของโรงเรียนเรียนวัดอมรินทราราม ก็ได้สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ธรรมศึกษา โดยมีการวัดผล คือ การเข้าสอบธรรมศึกษากองธรรมสนามหลวงอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ดังกล่าว

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจมุ่งเน้นเพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนสาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ใน ๕ ด้าน คือ

- ๑) ด้านสาระการเรียนรู้
- ๒) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้
- ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้
- ๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- ๕) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ ประถมศึกษาชั้นปีที่ ๕ และประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ ในปีการศึกษา ๒๕๕๖ ที่อยู่ในโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประชากรนักเรียนในการทำวิจัยจำนวน ๒๕๐ คนซึ่งได้กลุ่มตัวอย่าง ๑๕๒ คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ลำดับ	ชั้นปีที่ศึกษา	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔	๘๓	๕๑
๒	นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๕	๘๖	๕๒
๓	นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖	๘๑	๔๙
รวม		๒๕๐	๑๕๒

ตารางที่ ๑.๑ แสดงระดับชั้นปีที่เรียน ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปรต้น

ด้านตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน ระดับวุฒิการศึกษาทางธรรม

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านตัวแปรตาม

ด้านตัวแปรตาม คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสาระการเรียนรู้ ๒) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ๓) ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๕) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ดังได้กล่าวมาแล้ว

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านสถานที่

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยในโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๖ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ได้ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ ถึง ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๔ นักเรียนภูมิการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบ วิธีการ ในการเรียนการสอนโดยการนำเอากระบวนการ เทคนิค และสื่อ มาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้จัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนผู้สอนได้รับประโยชน์เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน และยังสามารถทำให้ผู้เรียนผู้สอนเข้าถึงเนื้อหาสาระในการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น

สาระพระพุทธศาสนา หมายถึง เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ความสำคัญ ศาสดา และหลักธรรมอันเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นการปลูกฝังให้เป็นคนดีในสังคม มีศีลธรรม จริยธรรม ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดพัฒนาการในทางด้านความคิดที่มีหลักการ และหลักปฏิบัติอันจะนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในเนื้อหาสาระวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เพิ่มมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนวัดอมรินทราราม ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนวัดอมรินทราราม หมายถึง สถานที่เรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

เพศ หมายถึง รูปลักษณะที่แสดงให้รู้ว่า เป็นเพศหญิง หรือว่าเป็นเพศชาย ของนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

อายุ หมายถึง วัยของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน โดยแบ่งช่วงอายุของนักเรียนที่เรียนอยู่โรงเรียนวัดอมรินทราราม ออกเป็น ๒ ช่วง คือ ระหว่างอายุ ๙-๑๐ ปี และ ๑๑-๑๒ ปี

ระดับชั้นเรียน หมายถึง ระดับชั้นที่เรียนของนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ตามระบบการศึกษาปัจจุบันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

วุฒิการศึกษาสูงสุดทางธรรม หมายถึง ระดับความรู้สูงสุดในการศึกษาสาระพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ที่นักเรียนได้รับวุฒิการศึกษาสูงสุดทางธรรม ที่เรียกว่า ธรรมศึกษา จากแม่กองธรรมสนามหลวง โดยการแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับธรรมศึกษาชั้นโท และระดับธรรมศึกษาชั้นเอก

ด้านสาระการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะการกำหนดสาระที่ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ตามที่ผู้สอนได้วางสาระในการเรียนเอาไว้อย่างแท้จริง

ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนเข้าถึงสาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดการเรียนการสอนเอาไว้ในปัจจุบัน

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนในการจัดการสอนสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วยอุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์สื่อโปสเตอร์สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ตหนังสือแบบเรียน เพื่อศึกษาตามกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งๆ ขึ้นไป

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการและรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกลุ่มสาระของเนื้อหาวิชาที่ศึกษาให้มากยิ่งขึ้น โดยการจัดกิจกรรมขึ้น เพื่อเสริมหลักสูตรการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดเสริมขึ้นมา และยังทำให้นักเรียนได้กล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น

ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการอย่างหนึ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วยกับการเรียนการสอน โดยการวัดผลและประเมินผลของเนื้อหาสาระของการเรียนการสอนตามความเป็นจริงที่ผ่านมา ทำให้ผู้เรียนผู้สอนได้รู้ว่าการเรียนการสอนของตนว่ามีพัฒนาการอย่างไร ผลลัพธ์ในการวัดและประเมินผลก็สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๔ ผลวิจัยเรื่องนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการที่จะนำไปพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนสาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร สืบต่อไป

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแนวทางการศึกษาในการวิจัย เรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้
- ๒.๒ หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา
 - ๒.๒.๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 - ๒.๒.๒ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
 - ๒.๒.๓ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้
- ๒.๓ แนวทางกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา
 - ๒.๓.๑ ด้านสาระการเรียนรู้
 - ๒.๓.๒ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้
 - ๒.๓.๓ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้
 - ๒.๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - ๒.๓.๕ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้จากเอกสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยต่างๆ โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แบ่งการศึกษาทั้งระบบออกเป็น ๓ องค์ประกอบ กล่าว คือ

องค์ประกอบที่ ๑ ภารกิจของการศึกษา โดยแบ่งหน้าที่ของนักการศึกษาทั้งระดับผู้บริหารและผู้สอนออกเป็น ๒ ประการคือ หน้าที่ประการแรก คือเรียกว่า สิบปทายก คือผู้ให้วิชาการความรู้ ด้วยการทำให้หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้อย่างสิ้นเชิง หน้าที่ประการที่สองเรียกว่า กัลยาณมิตร คือทำหน้าที่ชี้แนะให้ดำเนินชีวิตถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นปูชนียบุคคลอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงแต่มารับจ้างสอนเท่านั้น

องค์ประกอบที่ ๒ คือกระบวนการศึกษา ท่านได้กล่าวเปรียบเทียบการศึกษาทางโลกกับการศึกษาทางธรรมไว้อย่างน่าฟังว่า การศึกษาในระดับอุดมศึกษาทางโลกแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑) ปริญญาตรี ในระดับนี้ศึกษาอย่างกว้างๆ ไม่เจาะจงอะไร และเป็นการศึกษาพื้นฐานของทุกวิชา

๒) ปริญาโท เป็นการศึกษาเจาะลึกลงไปในเรื่องละเอียดของวิชา และไม่ได้ศึกษาหลายวิชาเหมือนระดับปริญญาตรี และ ๓) ปริญาเอก เป็นการศึกษาเจาะลึกลงไปเฉพาะเรื่อง เป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละเรื่องในสาขาวิชานั้นๆ

ในทำนองเดียวกันพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แบ่งการศึกษาทางธรรมหรือทางพระพุทธศาสนาออกเป็น ๓ คือ ๑) ขั้นญาติปริญา คือขั้นรู้จักวิชานั้นๆ ๒) ขั้น ตีรณปริญา คือ รู้ตรงเห็นหรือรู้จำได้ และขั้นที่ ๓ คือขั้นปหานปริญา คือรู้แจ้งหรือรู้ขั้นปฏิบัติการแก้ปัญหาได้สำเร็จ ท่านได้ทำการประสานแนวการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกันอย่างประสานสอดคล้องโดยจัดปริญา ๓ ขั้นของทางโลกวิสัยเป็นกลุ่มวิชาการหรือวิทยาการ และจัดปริญาทางธรรม หรือพระพุทธศาสนาเป็นกลุ่มแห่งความประพฤติหรือจริยธรรม ท่านได้อธิบายสรุปว่า ระบบปริญาการศึกษาทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรมนั้นต่างอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ เพราะว่า วิชาการทางโลกล้วนๆ นั้นเปรียบเสมือนอาวุธที่คมกริบ ถ้าไม่มีฝักคือวิชาทางธรรมมาเป็นเครื่องป้องกันไว้ มีดที่ไร้ฝักก็รังแต่จะบาดหรือทิ่มแทงเจ้าของที่พกพาศาสตรานั้นไป คนที่มีความรู้แต่อย่างเดียวแต่ไร้คุณธรรมก็รังแต่จะสร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นการทำร้ายตนเองและทำร้ายผู้อื่นด้วย

องค์ประกอบที่ ๓ คือวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังที่กล่าวแล้วว่าความรู้ในทางพระพุทธศาสนานั้นต้องคู่คุณธรรม ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า วิชาจรณสัมปันโน แปลว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ เป็นผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี ท่านได้อธิบายว่า คนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วจะต้องประกอบพร้อมไปด้วยกายที่พัฒนาแล้ว ศีลที่พัฒนาหรืออบรมดีแล้ว จิตที่อบรมดีแล้ว และปัญญาที่อบรมดีแล้ว^๑

ศาสตราจารย์ บัณฑิต ได้กล่าวว่า กระบวนการสอนแบบการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มาใช้เป็นกระบวนการแก้ปัญหา โดยใช้ควบคู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัจ ๔” อันประกอบด้วย ปริญา (การกำหนดรู้) ปหานะ (การละ) สังคิกริยา (การทำให้แจ้ง) และภาวนา (การเจริญหรือการลงมือปฏิบัติ) จากหลักทั้งสองท่านได้เสนอแนะการสอนกระบวนการแก้ปัญหาไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข
๒. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา และตั้งสมมติฐาน
๓. ขั้นทดสอบและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือการนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป^๒

นวลจิตต์ เขวกิรติพงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน คือ การจัดการบรรยากาศ กิจกรรม สื่อ สถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ครูจึงจำเป็น

^๑ พระราชวรมณี (ป.อ.ปยุตฺโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

^๒ ศาสตราจารย์ บัณฑิต, กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔, อังในทศนา แคมมณี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

ที่จะต้องรู้จักผู้เรียนอย่างรอบด้านและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียนโดยมีครูและผู้เรียนมีส่วนร่วมช่วยกันในการจัดการเรียนการสอน เพราะการจัดการเรียนการสอนเป็นการร่วมมือกันในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน^๓

เพราพรรณ โกมลมาลย์ ได้กล่าวในเรื่องการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาไว้ว่า แนวทางในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาและหลักธรรมมี ๕ ประการ คือ^๔

๑) ต้องสอนให้เกิดความสนใจ ไม่ใช่สอนให้จำเพียงอย่างเดียว หลักธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดจะต้องนำมาสนทนา อภิปรายให้เข้าใจ เพื่อให้นักเรียนเกิดความนึกคิด หรือสติปัญญาในทางจริยธรรมได้กว้างขวางมีเหตุผล

๒) การสอนศาสนาต้องฝึกให้เป็นคนใจกว้าง รู้จักนับถือและให้เกียรติผู้ที่ไม่ใช่ศาสนาเดียวกับตน ไม่ดูถูกล้อเรียนผู้อื่น อันเป็นความแตกแยกบาดหมางในสังคม

๓) การสอนศาสนาเรื่องหลักธรรม จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องในชีวิตประจำวันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔) การสอนทฤษฎีจะต้องให้ผู้เรียนเข้าใจทฤษฎีและหลักการจะต้องสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่องในชีวิตประจำวัน ไม่ได้สอนให้ผู้เรียนจำแต่ทฤษฎีอย่างเดียว

๕) การสอนศาสนา ต้องใช้สมดุลกับการสอนเรื่องอื่นๆ เพราะผู้เรียนสามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้

สุราษฎร์ พรหมจันทร์ ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนนั้น มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรให้แก่ผู้เรียน การเรียนรู้เกิดขึ้นโดยตัวผู้เรียนเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและรวดเร็วขึ้นเท่านั้น การเรียนการสอนจึงเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในกระบวนการทางการศึกษาในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยที่ผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนให้มาก^๕

กิตติพันธ์ รุจิรกุล ได้กล่าวถึงเรื่องการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาว่า การสอนพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพต้องดำเนินการส่งเสริมการบริหารจัดการงาน ๖ ด้าน คือ^๖

- ๑) ด้านวิชาการ
- ๒) ด้านงบประมาณ
- ๓) ด้านกิจกรรม
- ๔) ด้านบุคลากร
- ๕) ด้านอาคารสถานที่
- ๖) ด้านสัมพันธ์ชุมชน

^๓ นวลจิตต์ เขาวงกตพิงค์, ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร : ประมวลสาระ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๐.

^๔ เพราพรรณ โกมลมาลย์, การสอนศาสนาและหลักธรรมในประถมศึกษา, สารพัฒนาหลักสูตร ปีที่ ๗ (พฤษภาคม ๒๕๓๐) : หน้า ๔๐-๔๑.

^๕ สุราษฎร์ พรหมจันทร์, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ พระนครเหนือ, ๒๕๕๐, หน้า ๑๕.

^๖ กิตติพันธ์ รุจิรกุล, ทฤษฎีผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๖๙), หน้า ๗๗.

พระมหาบุญชัย ปกสฺสเมธี (จูแวน) ได้สรุปการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การเตรียมการสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนสร้างบรรยากาศในสำนักเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบต่างๆ^๗

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีต่างๆของกระบวนการจัดการการเรียนรู้ เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้สอนสามารถนำวิธีการสอนจากแนวคิดทฤษฎีต่างๆให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ข้อมูลแท้จริงจากการเรียน การถ่ายทอดการเรียนการสอนต้องอาศัยพระสงฆ์หรือครูผู้ชำนาญการเฉพาะสาขารายวิชานั้นๆ การเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนก็เช่นกัน จะต้องมอบหมายให้พระสงฆ์ผู้ชำนาญการ มีความรู้ มีสามารถในการถ่ายทอดสาระพระพุทธศาสนาให้กับเด็ก เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กเป็นสิ่งสำคัญมาก การเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา เด็กก็สามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงสรุปเนื้อหาสาระความคิดรวบยอด เนื้อหาสาระสำคัญเพื่อเป็นแนวทางนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ และการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ในการวางแผนการเรียนการสอน ปฏิบัติ ประเมิน สรุป และนำวิธีเรียนการสอน ไปเรียนรู้สิ่งใหม่ๆนำไปฝึกไปเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ให้มีความรู้ชำนาญจะทำให้สามารถรู้จักวิธีการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีต่างๆไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้อย่างแท้จริง

๒.๒ หลักสูตรรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอเพียงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๑-๖ ตามตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการพุทธศักราช ๒๕๕๑ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๒.๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความ

^๗ พระมหาบุญชัย ปกสฺสเมธี (จูแวน), “ศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.**, (การบริหารการศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๗๙.

แตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก^๔

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับ บริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่ เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

- **ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม** แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนา ตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

- **หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต** ระบบการเมืองการปกครองในสังคม ปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและ ความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลุกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการ ดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

- **เศรษฐศาสตร์** การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหาร จัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำ หลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

- **ประวัติศาสตร์** เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

- **ภูมิศาสตร์** ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และ ภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน

^๔ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง** กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๑,พ.ศ. ๒๕๕๒),

๒.๒.๒ สารและมาตรฐานการเรียนรู้

ในหลักสูตรรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา การกำหนดการเรียนรู้ การสอนที่ทางกระทรวงศึกษาธิการพุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้จัดสารและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ดังนี้

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่ารวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

- สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆอย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

- สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

๑. ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

๒. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ

๓. ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๑. ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย

๒. ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

๓. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

๔. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

๒.๒.๓ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนี้

๑. บอกพุทธประวัติหรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือโดยสังเขป

- พุทธประวัติ, ประสูติ, ตรัสรู้, ปรีชาญาณ

๒. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ได้แก่

- สามเณรภัณฑิต, วัณณุปถชาดก, สุวัณณสามชาดก, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)

๓. บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

- พระรัตนตรัย ได้แก่ ศรัทธาพระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์
- โอวาท ๓ ได้แก่ ไม่ทำชั่ว = เบญจศีล
ทำความดี = เบญจธรรม
สังคหวัตถุ ๔ = กตัญญูกตเวทีต่อ พ่อแม่ และครอบครัว
มงคล ๓๘ = ทำตัวดี, วาง่าย, รับใช้พ่อแม่
ทำจิตให้บริสุทธิ์ = บริหารจิตและเจริญปัญญา

- พุทธศาสนสุภาษิต

อตตา หิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

มาตา มิตตํ สเก ชเร มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน

๔. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตาที่มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

- ผีกลสวดมนต์และแผ่เมตตา คือ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติ, พึงเพลงและร้องเพลงอย่างมีสติ, เล่นและทำงานอย่างมีสติ, ผีกลให้มีสติในการฟัง การอ่าน การคิดการถาม และการเขียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ได้แก่

๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือ ศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ

- การบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถาน = การพัฒนาทำความสะอาด, การบริจาค, การร่วมกิจกรรมทางศาสนา

๒. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ

- การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ = ขึ้นเตรียมการ, ขึ้นพิธีการ

๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

- ประวัติโดยสังเขปของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา = วันมาฆบูชา,วันวิสาขบูชา,วันอาสาฬหบูชา,วันอัฐมีบูชา

- การบูชาพระรัตนตรัย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนี้

๑. บอกความสำคัญของพระพุทธ ศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

- พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ได้แก่

- สรุปพุทธประวัติ = ประสูติ,เหตุการณ์หลังประสูติ,แรกรับขวัญ,การศึกษา,การอภิเษกสมรส,เทวทูต ๔,การออกผนวช

๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาตก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด ได้แก่

- สามเณรราหุล,วรุณชาตก,วานรินทชาตก,สมเด็จพระญาณสังวร (คุช ใกล้เคียง),สมเด็จพระญาณสังวร,สมเด็จพระสังฆราช (เจริญสุวฑฒโน)

๔. บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ได้แก่

- พระรัตนตรัย = ศรัทธา

- โอวาท ๓ = ไม่ทำชั่ว ได้แก่ เบญจศีล

= ทำความดี ได้แก่ เบญจธรรม,หิริ-โอตตปปะ,สังคหวัตถุ ๔,ฆราวาส

ธรรม ๔,กตัญญูกตเวที ต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน ,

- มงคล ๓๘ = กตัญญู,สงเคราะห์ญาติพี่น้อง,ทำจิตให้บริสุทธิ์ ได้แก่ บริหารจิตและเจริญปัญญา

- พุทธศาสนสุภาษิต

นิมิตต์ สารูปานํ กตญญู กตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี

พुरुมาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร

๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัวและในโรงเรียนตามหลักศาสนา

- ตัวอย่างการทำความดีของตนเอง และบุคคลในครอบครัวและในโรงเรียน (ตามสาระ ในข้อ๔)

๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด ได้แก่

- ฝึกสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา,รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ,ฝึกสมาธิเบื้องต้น,ฝึกสติเบื้องต้นด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ,ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

๗. บอกชื่อศาสนา ศาสดาและความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ ชื่อศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ ได้แก่

- พระพุทธศาสนา = ศาสดา คือ พระพุทธเจ้า, คัมภีร์ : พระไตรปิฎก
- ศาสนาอิสลาม = ศาสดา คือ มุฮัมมัด, คัมภีร์ : อัลกุรอาน
- คริสต์ศาสนา = ศาสดา คือ พระเยซู, คัมภีร์ : ไบเบิล
- ศาสนาฮินดู = ศาสดา คือ ไม่มีศาสดา, คัมภีร์ : พระเวท, พราหมณะ, อูปนิษัท, อารันยกะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ดังนี้

๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง
 - การฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ, การพนมมือ, การไหว้, การกราบ, การนั่ง ยืน, การเดิน
๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง
 - การเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา, ระเบียบพิธีการบูชาพระรัตนตรัย, การทำบุญตักบาตร

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

- ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์, การทำบุญ, ใส่บาตร, การแสดงความเคารพการใช้ภาษา
- พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อศาสนาสืบสานวัฒนธรรมไทยอันเกิดจากความศรัทธา เช่น วัดถ้ำพวน, พระพุทธรูปวรรณคดี, สถาปัตยกรรมไทย

๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

- สรุปพุทธประวัติ (ทบทวน) ได้แก่ การบำเพ็ญเพียร, ฌายุมาร, ตรัสรู้, ปฐมเทศนา, ปรินิพพาน

๓. ซินชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด ได้แก่

- สามเณรสังกัจจาย, อารามทูลกลุ่ชาดก, มหาวาณิชชาดก, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โตพรหมรังสี), สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

๔. บอกความหมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ

- ความสำคัญของพระไตรปิฎก เช่น เป็นแหล่งอ้างอิงของหลักธรรมคำสอน

๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

- พระรัตนตรัย = ศรัทธา
- โอวาท ๓ = ไม่ทำชั่ว ได้แก่ เบญจศีล
 - = ทำความดี ได้แก่ เบญจธรรม,สติ-สัมปชัญญะ,สังคหวัตถุ๔,ฆราวาสธรรม ๔,อัตถะ๓ ได้แก่ อัตตัตถะ ปรัตถะ อุภยัตถะ,กตัญญูกตเวทีต่อชุมชนสิ่งแวดล้อม
 - = มงคล ๓ ได้แก่ รู้จักให้,พูดไพเราะ,อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี
 - = ทำจิตให้บริสุทธิ์ ได้แก่ บริหารจิต และเจริญปัญญา

- พุทธศาสนสุภาษิต

ทพมาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก

โมกฺโข กลยาณียา สารุ แปลงวาจาไพเราะให้สำเร็จประโยชน์

๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ได้แก่

- ฝึกสวดมนต์ ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา,รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ, ฝึกสมาธิเบื้องต้นด้วยการนับลมหายใจ,ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง การนอน อย่างมีสติ, ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

๗. บอกชื่อ ความสำคัญและปฏิบัติตน ได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่นๆ

- ชื่อและความสำคัญของศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา, ศาสนาอิสลาม,คริสต์ศาสนา,ศาสนาฮินดู
- การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อศาสนวัตถุ
- ศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนาอื่นๆ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวก ศาสนสถาน ศาสนวัตถุของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

- ฝึกปฏิบัติมรรยาทชาวพุทธ ได้แก่ การลุกขึ้นยืนรับ,การต้อนรับ,การรับส่ง,สิ่งของแก่พระภิกษุ,มรรยาทในการสนทนา
- การสำรวมกิริยามารยาท การแต่งกายที่เหมาะสมเมื่ออยู่ในวัดและพุทธสถาน
- การดูแลรักษาศาสนวัตถุ และศาสนสถาน

๒. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนในศาสนพิธีพิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง

- การอาราธนาศีล,การสมาทานศีล,เครื่องประกอบโต๊ะหมู่บูชาการจัดโต๊ะหมู่บูชา
- ๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ
- ความเป็นมาของการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้แก่ ขึ้นเตรียมการ และขึ้นพิธีการ

แสดงตาราง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ สารที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๔	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน	◆ พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ◆ เป็นศูนย์รวมการทำความดี และพัฒนาจิตใจ เช่น ฝึกสมาธิ สวดมนต์ ศึกษาหลักธรรม ◆ เป็นที่ประกอบศาสนพิธี (การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเวียนเทียน การทำบุญ) ◆ เป็นแหล่งทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดประเพณีท้องถิ่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารชุมชน และการส่งเสริมพัฒนาชุมชน
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ตรัสรู้ ◆ ประกาศธรรม ได้แก่ ○ โปรดชฎิล,พระเจ้าพิมพิสาร,พระอัครสาวก และแสดงโอวาทปาฏิโมกข์
	๓. เห็นคุณค่าและปฏิบัติตามแบบอย่างการดำเนินชีวิต และข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระอูเรลกัสสปะ ◆ กุฏิพุทธชาดก ◆ มหาอุกกุสชาดก ◆ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ◆ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
	๔. แสดงความเคารพ พระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	๑ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ ○ พุทธคุณ ๓ ◆ พระธรรม ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ๒ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา

มาตรฐาน ส ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		๑ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ ทุจรีต ๓ ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สุจรีต ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ กัตถัญญกตเวทีต่อประเทศชาติ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ, ถ่อมตน, ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิต และเจริญปัญญา) ๒ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ สุขา สงมสส สามคคี - ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข ◆ โลโกปตมมิกกา เมตตา - เมตตาธรรม คำจุนโลก
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชน ตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◆ ตัวอย่างการกระทำความดีของตนเอง และบุคคลในครอบครัว ในโรงเรียน และในชุมชน
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะสมาธิและปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มีมากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

มาตรฐาน ส ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์	◆ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ○ เบญจศีล – เบญจธรรม ○ ทุจจิต ๓ – สุจจิต ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ, ถ่อมตน, และทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ○ พุทธศาสนสุภาษิต : ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข เมตตาธรรมล้ำคุณโลก ◆ กตัญญูกตเวทีต่อประเทศชาติ
	๘. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	◆ ประวัติศาสตร์ศาสดา ○ พระพุทธเจ้า ○ มุฮัมมัด ○ พระเยซู

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๔	๑. อภิปรายความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ ความรู้เบื้องต้นและความสำคัญของศาสนสถาน ◆ การแสดงความเคารพต่อศาสนสถาน ◆ การบำรุงรักษาศาสนสถาน
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด	◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ ◆ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◆ การอาราธนาศีล ◆ การอาราธนาธรรม ◆ การอาราธนาพระปริตร ◆ ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ

ตารางที่ ๒.๑ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ สารที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๕	๑. วิเคราะห์ความสำคัญขอพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย	๑ มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ○ มรดกทางด้านรูปธรรม เช่น ศาสนสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ○ มรดกทางด้านจิตใจ เช่น หลักธรรมคำสั่งสอน ความเชื่อ และคุณธรรมต่าง ๆ ◆ การนำพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชาติไทย ○ พัฒนาด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวนา๔ (กาย ศิล จิต ปัญญา) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิปัญญา) และอริยสัจสี่ ○ พัฒนาจิตใจ เช่น หลักโอวาท ๓ (ละความชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) ○ และการบริหารจัดการและเจริญปัญญา
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงพุทธกิจสำคัญ หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ โปรดพระพุทธบิดา (เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์) ◆ พุทธกิจสำคัญ ได้แก่ โลกัตถจริยา ญาคัตถจริยา และพุทธัตถจริยา
	๓. เห็นคุณค่า และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก /เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระโสณโกฬวิริยะ ◆ จูฬเสนฐิชาดก ◆ วัณณาโรหชาดก ◆ สมเด็จพระสังฆราช (สา) ◆ อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ

	๔. อธิบายองค์ประกอบ และความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	๑ องค์ประกอบของพระไตรปิฎก ◆ พระสุตตันตปิฎก ◆ พระวินัยปิฎก ◆ พระอภิธรรมปิฎก ◆ ความสำคัญของพระไตรปิฎก
--	--	---

มาตรฐาน ส ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๕	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และ ปฏิบัติตามไตรสิกขา และหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด ๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิ ในพระพุทธศาสนาหรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับ	๑ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธรูป ○ พุทธจริยา ๓ ◆ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔, หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ๒ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ๓ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล, อบายมุข ๔ ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม, บุญกิริยาวัตถุ ๓, อคติ ๔, อิทธิบาท ๔, กตัญญูกตเวทิต่อพระพุทธศาสนา ○ มงคล ๓๘ - การงานไม่อาภูล, อดทน, ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ๔ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ วิริเยน ทุกขมจเจติ - คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ◆ ปญญา โลกสฺมิ ปชโชโต - ปัญญา คือ แสงสว่างในโลก ๑ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญ คุณพระรัตนตรัย และแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ แลปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิต และ

	ถือตามที่กำหนด	เจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อม	◆ โอวาท ๓ (ตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๕)

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๕	๑. จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง	◆ การจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย ประหยัด มีประโยชน์ และถูกต้องตามหลักทางศาสนาที่ตนนับถือ
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และอภิปรายประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม	◆ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ ประกอบศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา ◆ พิธีถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน ◆ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานมงคล ◆ ประโยชน์ของ การเข้าร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนาหรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา
	๓. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด	◆ การกราบพระรัตนตรัย, การไหว้บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้ที่เคารพนับถือ และการกราบศพ

ตารางที่ ๒.๒ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๖	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย และเป็นหลักในการพัฒนาชาติไทย

๒. สรุปรูปพุทธประวัติ ตั้งแต่ปลงอายุสังขารจนถึงสังเวชนียสถาน หรือ ประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ปลงอายุสังขาร, ปัจฉิมสาวก, ปรินิพพาน, การถวายพระเพลิง, แจกพระบรมสารีริกธาตุ, และสังเวชนียสถาน ๔
๓. เห็นคุณค่าและประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◆ พระราธะ ◆ ทีฆิตติโกสลชาดก, สัพพทวารัฐชาดก ◆ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ◆ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระปรมาภิไธยชิโนรส

มาตรฐาน ส ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๖	๔. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขา และหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	๑ พระรัตนตรัย ○ ศรีทฐา ๔ ◆ พระพุทธ ○ พุทธกิจ ๕ ◆ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ๒ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ กุศลมูล ๓ ○ พละ ๔ ○ คารวะ ๖, ○ กตัญญูทศกัณฑ์ต่อพระมหากษัตริย์ ○ มงคล ๓๘ - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิต และเจริญปัญญา) ๓ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ สจเจเน กิตติ ปโปติ คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ

		◆ ยถาวาที ตถาการิ พุดเช่นไร ทำเช่นนั้น
	๕. ชื่นชมการทำความดีของบุคคล ในประเทศตามหลักศาสนา พร้อม ทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◆ ตัวอย่างการทำความดีของบุคคลในประเทศ

มาตรฐาน ส ๑.๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ (ต่อ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่ เมตตา และบริหารจัดการเจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิและปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติ และประโยชน์ของการบริหารจัดการ และ เจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของ ศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหา อบายมุขและ สิ่งเสพติด	◆ หลักธรรม : อริยสัจ ๔, หลักกรรม ◆ โอวาท ๓ : เบญจศีล, เบญจธรรม ◆ อบายมุข ๖ อกุศลมูล ๓, กุศลมูล ๓
	๘. อธิบายหลักธรรมสำคัญของ ศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	๑ หลักธรรมสำคัญของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา : อริยสัจ ๔ โอวาท ๓ ฯลฯ ◆ ศาสนาอิสลาม : หลักศรัทธา หลักปฏิบัติ หลัก จริยธรรม ◆ คริสต์ศาสนา : บัญญัติ ๑๐ ประการ

๙. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธีพิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	๑ ศาสนพิธีของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา ○ ศาสนพิธีที่เป็นพุทธบัญญัติ เช่น บรรพชา อุปสมบท ○ ศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญพิธีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ○ ศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ ฯลฯ ○ คริสต์ศาสนา เช่น ศีลล้างบาป ศีลอภัย บาป ศีลกำลัง ศีลมหาสนิท ฯลฯ ○ ศาสนาฮินดู เช่น พิธีศราทธ์ พิธีบูชาเทวดา
--	--

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๖	๑. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	◆ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส สังฆาวาส ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมภายในวัด
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดี ตามที่กำหนด	◆ การถวายของแก่พระภิกษุ ◆ การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม ◆ การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชนเพื่อประโยชน์ต่อศาสนา
	๓. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◆ ทบพวนการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนา พระปริตร ◆ พิธีทอดผ้าป่า ◆ พิธีทอดกฐิน ◆ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานอวมงคล ◆ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาวันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ

		◆ ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนพิธี / พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา
๔. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือ แสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	๑ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ○ ชั้นเตรียมการ ○ ชั้นพิธีการ	

ตารางที่ ๒.๓ แสดงตัวชี้วัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สรุป สาระการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญาประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา เพื่อมุ่งศึกษามาตรฐานความประพฤติของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการยกระดับภาวะของผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อจะนำไปใช้ประพฤติให้เกิดเป็นแนวตามความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือนั้นๆ ในหลักสูตรสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะเน้นให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ ความเข้าใจที่สามารถนำประสบการณ์ไปใช้ได้จริง เพื่อให้เกิดการควบคุมความประพฤติของผู้เรียน และผู้เรียนก็สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาแนวตามความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือนั้นๆ เพื่อพัฒนาตนเองเพื่อให้ตนเองเป็นคนดีในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๒.๓ แนวทางกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง และมีวิจารณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการวิธีหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย พร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตรการเรียนรู้อิทธิพลพัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยง บูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่าง แน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ ๔ เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระ การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาจิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาจิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ ดังนั้น การออกแบบ การเรียนรู้เป็นการ

จัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลักคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่นด้วย

การสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกว่าเป็นลีลาการสอน ๔ อย่างดังนี้

๑. สันทิสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา
๒. สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตสนา เร้าใจให้แก้อั้วกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก
๔. สัมปหังสนา ชโลมใจให้ชุ่มชื่น ร่าเริงเบิกบานพึงไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับการปฏิบัติ อาจพูดเป็นคำสั้น ๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจกล้าหาญ ร่าเริง หรือชี้ชัดเจริญธรรม ฝึกคิดเบิกบาน

ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมากบทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำครูที่ดีต้องมีทั้งวิชา และจรณะ (วิชชาจรณสมปนโน) วิชา ความรู้ดี จรณะ คือความประพฤติดี บทบาทความสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น พึงพุทธพจน์ที่ว่า^๙ ตุมเหติ อาตปปี อุกขาตาโร ตถคตา การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ

ความศรัทธาเป็นรุ่งอรุณแห่งการศึกษาเมื่อจิตอ่อนโยน มีศรัทธารวมที่จะพัฒนาไปตามลำดับ ๗ ขั้น ดังนี้

๑. มีศรัทธาเข้าไปหาครู
 ๒. ศึกษาคำสอนของท่าน
 ๓. จดจำเรื่องที่ศึกษา
 ๔. พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น
 ๕. เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ
 ๖. เกิดฉันทะ คือ ความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้
 ๗. อุตสาหะ คือ รับผิดชอบ
- ลำดับขั้นทั้ง ๗ นี้ เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต อาจลดชั้นลงเหลือสามขั้นใหญ่ ดังนี้
ขั้นแรก รับฟังและจดจำข้อมูลที่ได้จากผู้อื่น (ลำดับที่ ๑-๓)

^๙พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒-๑๔.

ขั้นที่สอง คือการที่เรามีปฏิกิริยาต่อข้อมูลนั้น (ลำดับที่ ๔-๕) นั่นคือพิจารณาอย่างถี่ถ้วน การที่เราคิด คือ เราเป็นฝ่ายกระทำต่อข้อมูลนั้น โดยจับพลิกว่าพลิกหยามมีปฏิกิริยา (Reaction) คือกระทำต่อข้อมูลที่ได้รับ

ขั้นที่สาม คือ เกิดเจตคติต่อเรื่องนั้นว่าดีหรือเลว ถ้าเห็นว่าดีก็มีฉันทะคือพอใจที่จะทำตาม และอุตสาหพยายามจนเกิดทักษะ (ลำดับที่ ๖-๗)

กลวิธีและอุปบายประกอบการสอนพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๑. การยกอุทาหรณ์ และการเล่านิทานประกอบ

การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีอรรถรสยิ่งขึ้น เช่น เมื่อจะอธิบายให้เห็นว่า คนมีความปรารถนาดี อยากช่วยทำประโยชน์ แต่หากขาดปัญญา อาจกลับทำลายประโยชน์เสียก็ได้ ก็เล่านิทานชาดก เรื่องลิงเฝ้าสวน หรือ คนขายเหล้า เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงให้อุทาหรณ์และนิทานประกอบการสอนมากมายเพียงใด จะเห็นได้จากการที่ในคัมภีร์ต่าง ๆ มีอุทาหรณ์และนิทานปรากฏอยู่ทั่วไปเฉพาะคัมภีร์ชาดกอย่างเดียวก็มีนิทานชาดกถึง ๕๔๖ เรื่อง

๒. การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา

คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้นโดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นเข้าใจการใช้อุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุดมากกว่ากลวิธีอื่นใด

๓. การใช้อุปกรณ์การสอน

ในสมัยพุทธกาล ย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอน โดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวางหากจะใช้อุปกรณ์บ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือเรื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่อีกประการหนึ่ง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีบันทึกไว้ก็เป็นคำสอนที่ตรัสแก่ผู้ใหญ่และเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรม ทั้งสอนเคลื่อนที่ไปในดินแดนแคว้นต่าง ๆ อย่างอิสระชนิดที่ผู้สอนไม่มีทรัพย์สินสมบัติติดตัว ด้วยเหตุนี้ ความจำเป็นที่จะใช้อุปกรณ์จึงมีน้อยและโอกาสที่จะอาศัยอุปกรณ์ก็เป็นไปได้ยาก นอกจากนี้ การใช้ข้ออุปมาต่าง ๆ ก็จะสามารถให้ความเข้าใจชัดเจนอยู่แล้ว แม้เมื่อใช้ของจริงเป็นอุปกรณ์ก็มักใช้ในแง่อุปมาอีกนั่นเอง จึงปรากฏว่าคำสอนในแง่อุปมาก็มีมากมาย แต่ไม่ค่อยปรากฏการใช้อุปกรณ์การสอน อย่างไรก็ตาม มีตัวอย่างการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องมืออยู่ ในกรณีสอนผู้เรียนที่อายุน้อย ๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม ในการสอนสามเณรบางครั้งก็ทรงใช้วิธีทายปัญหา ซึ่งคงจะช่วยให้เกิดความรู้สึกรู้สึกสนุกสำหรับเด็ก อย่างเรื่องสอนธรรมยาก ๆ กับสามเณร บางครั้งก็ทรงใช้วิธีทายปัญหา “อะไรเอ๋ย มีอย่างเดียว, อะไรเอ๋ย มีสองอย่าง, อะไรเอ๋ย มีสามอย่าง” ฯลฯ

๔. การทำเป็นตัวอย่าง

วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้น เป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำให้เป็นตัวอย่างก็คือพระจริยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง

๕. การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่

การเล่นภาษาและเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณ ข้อนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่มีความรอบรู้ไปทุกด้าน เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบเป็นคำร้อยกรองไปทันที ทำนองกลอนสดบางที่เขาทูลถามหรือกล่าวข้อความโดยใช้คำที่มีความหมายไปในทางไม่ดีงาม พระองค์ก็ตรัสตอบไปด้วยคำพูดเดียวกันนั่นเอง แต่เป็นคำพูดในความหมายที่ต่างออกไปเป็นฝ่ายดีงาม คำสนทนาโต้ตอบแบบนี้มีอรรถรสอยู่แต่ในภาษาเดิม แปรออกสู่ภาษาอื่นย่อมเสียอรรถรสเสียความหมายยกตัวอย่างให้เห็นง่ายๆ เช่น ในภาษาไทยว่า “ปากกาหัก” “พันตาดกน้ำ” อาจใช้ในความหมายต่างกันได้ในภาษาไทย แต่เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษย่อมเสียอรรถรส บางครั้งผู้มาเฝ้าปรึกษาพระองค์ ด้วยคำพูดต่าง ๆ ที่รุนแรงยิ่งพระองค์ทรงยอมรับบริภาษนั้นทั้งหมดแล้วทรงแปลความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องที่ดีงาม เช่น กรณีของเวรัญชพราหมณ์ และสีหเสนapatiผู้รับเป็นศิษย์ของนิครนถ์นาฏบุตร เป็นต้น แม้ในด้านการสอนหลักธรรมทั่วไป พระองค์ก็ทรงรับเอาคำศัพท์ที่มีใช้อยู่แต่เดิมในลัทธิศาสนาเก่ามาใช้ แต่ทรงกำหนดความหมายให้ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟัง ผู้เรียนหันมาสนใจและกำหนดคำสอนได้ง่าย เพียงแต่มาทำความเข้าใจเสียใหม่เท่านั้น และเป็นการช่วยให้มีการพิจารณาเปรียบเทียบไปในตัวด้วยว่าอย่างไรถูก อย่างไม่เห็นผิดอย่างไร จึงเห็นได้ว่าคำว่า พรหม พราหมณ์ อริยะ ยัญ ตบะ ไพบูลย์ ฯลฯ ซึ่งเป็นคำในลัทธิศาสนาเดิม ก็มีใช้ในพระพุทธศาสนาด้วยทั้งสิ้น แต่มีความหมายต่างออกไปเป็นอย่างไรใหม่

๖. อุปบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล

การเลือกคนเป็นอุปบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้า เริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่า เป็นการวางแผนที่ได้ผลจริง ทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศ พระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน เมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ ได้เสด็จไปโปรดเบญจวัคคีย์ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์เมื่อครั้งออกแสวงธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่เบญจวัคคีย์เป็นผู้ใฝ่ในธรรม มีอุปนิสัยอยู่แล้ว หรือในแง่ที่เป็นผู้เคยมีอุปการะกันมา หรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความเคลงเคลงใจในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านั้นอาจไปสร้างความเคลงเคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปด้วย ครั้นเสร็จสั่งสอนเบญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรด ยสกุमारพร้อมทั้งเศรษฐี ผู้บิดาและญาติมิตร และเมื่อเสด็จเข้าแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้องพร้อมทั้งบริวารทั้งพัน เริ่มด้วยชฎิลคนพี่ใหญ่เสียก่อน แล้วนำชฎิลเหล่านี้ ผู้กลายเป็นสาวกและเข้าไปสู่นครราชคฤห์ ประกาศธรรม ณ พระนครนั้น ได้พระราชเป็นสาวก เป็นอันว่าพอเริ่มต้นประกาศ พระศาสนา ก็ได้ทั้งนักบวชผู้ใหญ่ เศรษฐี และพระราช ซึ่งเป็นคนชั้นสูงสมัยนั้นเป็นสาวก เป็นการนำทางเสด็จเผยแผ่ให้ตลอดไป

๗. การรู้จักจังหวะและโอกาส

ผู้สอนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ เมื่อยังไม่ถึงจังหวะ ไม่เป็นโอกาส เช่น ผู้เรียนยังไม่พร้อม ยังไม่เกิดปฏิกิริยาแห่งญาณหรืออินทรีย์ ก็ต้องมีความอดทนไม่ชิงหักหาญหรือตั้งต้นทำ แต่ก็ต้องตื่นตัวอยู่เสมอเมื่อถึงจังหวะหรือโอกาส ก็ต้องมีความฉับไวที่จะจับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลยไปเสียเปล่า แม้ในการเผยแผ่ศาสนาแก่คนส่วนใหญ่ พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิบัติตามจังหวะและโอกาสด้วย เช่น ในระยะแรกประกาศพระศาสนา ณ วันมาฆปุณณมี หลังตรัสรู้ ๑ ปี เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสงฆ์สาวกมาชุมนุมพร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงโอวาทปฎิโมกข์สำหรับเป็นหลักยึดถือร่วมกันของพระสงฆ์ ก่อนที่จะแยกย้ายกันไปบำเพ็ญศาสนกิจ

๘. ความยืดหยุ่นในการวิธีการ

ถ้าผู้สอน ๆ อย่างไม่มีอัตรา ตัดค้นหา มานะ ทิฐิ เสียให้เหลือน้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวจะถูกผู้รู้สึกว่าแพ้ บางคราวเมื่อสมควรยอมก็ต้องยอมให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม บางคราวสมควรอ่อนอ่อนผ่อนตามก็ยอมตาม สมควรขัดก็ขัด สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปล่อยก็ปล่อย

๙. การลงโทษ และการให้รางวัล

มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นแล้วว่า “พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอบรมชุมชนได้เพียงเท่านี้ โดยไม่ต้องใช้อำนาจ” ซึ่งแสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษไม่ใช่วิธีการ ฝึกคนของพระพุทธเจ้า แม้ในการแสดงธรรมตามปกติพระองค์ก็ทรงแสดงไปตามเนื้อหาพระธรรม ไม่กระทบกระทั่งใคร อย่างที่ว่า “ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกถา” “พึงรู้รักการยกยอและการรุกราน ครั้นรู้แล้วไม่พึงยกยอ ไม่พึงรุกรานพึงแสดงแต่ธรรมเท่านั้น” ข้อนี้ตีความไปได้ถึงว่า ไม่ใช้วิธีลงโทษและให้รางวัล แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงใช้การขมยกลงบ้าง ก็เป็นไปในรูปการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น กล่าวชมโดยธรรมให้เขามั่นใจในการกระทำความดีของตน แต่ไม่ให้เกิดเป็นการเปรียบเทียบข่มคนอื่นลง บางทีทรงชมเพื่อให้ถือเป็นตัวอย่าง หรือเพื่อแก้ความเข้าใจผิด ให้ตั้งทัศนคติที่ถูก เช่น ทรงชมพระนันทกะ ชมพระสุชาตะ ชมพระลูกณณกัฏฐิยะ ชมพระวิสาขปัญจาละบุตร และทรงตำหนิเตือนพระนันทะ เป็นต้น

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)^{๑๐} มีสาระบัญญัติที่กล่าวถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรมอันพึงประสงค์ วัตถุประสงค์มุ่งหวังให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยมีสถาบันทางศาสนาเป็นหนึ่งในสถาบันหลักในการร่วมจัดการศึกษา ดังปรากฏตามมาตรฐานต่าง ๆ ที่เน้นความสำคัญในสถาบันทางศาสนามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

^{๑๐} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์เดอะบุคส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗, ๑๑ - ๑๓.

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา ๖)

ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (มาตรา ๗)

มาตรา ๒๓ การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่อง

(๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปนี้

(๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและคิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียน การสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานงานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา ๓๐)

กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๑} ได้ให้แนวทางการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีคุณภาพนั้นจะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน หลักการเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่

๑. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ ทั้งในและนอกโรงเรียนได้

๒. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ โดยบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน เชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยม และจริยธรรม ลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

๓. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรมจัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

๔. จัดการเรียนการสอนที่ทำทลาย คัดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเองใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

๕. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ครูผู้สอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมต้องมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนเรียนรู้ได้ถึงแม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันทางด้านปัจเจกบุคคลแต่ก็สามารถบรรลุเป้าหมายแห่งความสำเร็จได้ในระดับเดียวกันแต่อาจจะต่างกันในเรื่องของระยะเวลา

การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาและศาสนาศึกษา ควรมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนดังนี้

๑. จุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึกรู้สีก และการคิด
๒. กระบวนการเรียนการสอน
๓. บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน
๔. สื่อและเทคโนโลยีกระตุ้นความสนใจ
๕. บุคลิกภาพของครูที่เหมาะสมกับการสอนจริยศึกษาและศาสนาศึกษา
๖. กิจกรรมที่ควรมาใช้อย่างหลากหลาย

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.), ๒๕๕๕), หน้า, ๒๐๐, ๒๑๒-๒๑๔.

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มิใช่เรื่องใหม่ ได้มีการใช้แนวคิดนี้สืบต่อกันมาอย่างกว้างขวางในสังคมไทย^{๑๒}

การเรียนรู้ตามแนวพุทธธรรมเน้น“คน” เป็นศูนย์กลาง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการพัฒนา “คน” ทั้งในลักษณะที่เป็นปัจเจกชน (คือคนแต่ละคน) และการพัฒนา “กลุ่มคน” ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อ “คน” มีความสำคัญที่สุดของการเรียนรู้ วิธีการฝึกฝนอบรมจึงเป็นการพัฒนาทุกองค์ประกอบของความเป็น “คน”

การเรียนรู้ตามวิถีชีวิตไทยแบบดั้งเดิม มีลักษณะเป็นการสั่งสอนรายบุคคล เมื่ออยู่ในครอบครัว พ่อแม่สอนลูกชายให้เขียนอ่านออกเขียนได้ สอนลูกหญิงให้ทำงานบ้านงานเรือน รู้จักรักนวลสงวนตัว เมื่อเติบโตขึ้นผู้ชายได้บวชเรียนกับพระที่วัด ได้ฝึกงานอาชีพ การทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงฝึกคุณสมบัติของกุลสตรี ฝึกงานอาชีพกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย สรุปคือ

๑. เป็นกระบวนการบ่มเพาะ ชี้นำลักษณะนิสัย
๒. กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
๓. กระบวนการเรียนวิชาความรู้
๔. กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้งทางกาย วาจา ใจ ตามหลักพุทธธรรม
๕. กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดูแล้วฝึกให้เป็น
๖. กระบวนการส่งเสริมสัมมาทิฐิให้ลูกกลายเป็นคนคิดดี คิดชอบ

สื่อประกอบกระบวนการเรียนรู้ นอกจากเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องทำมาหากินแล้วเด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นิทานพื้นบ้าน การละเล่น บทกลอน สุภาษิต ปริศนาคำทาย

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทยมีลักษณะสัมพันธ์และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมบูรณาการระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติได้จริง และคุณธรรม สมควรที่นักการศึกษาทั้งหลายจะได้สนใจค้นคว้า เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับกาลสมัย

การจัดกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. สมรรถนะมีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด
๒. ความหลากหลายของสติปัญญา
๓. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

แนวทางกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ครูผู้สอนมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน เพราะคุณธรรมและจริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ได้มาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ที่ละเล็กทีละน้อยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงเป็นหน้าที่หลักของครูโดยตรงที่จะถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า ในด้านความประพฤติยังมีปัญหามากขึ้นไปอีก การศึกษาสมัยนี้ไม่ช่วยให้เด็กมีความประพฤติที่ดีงามเด็กนักเรียนไม่มีวินัยสำเร็จไปแล้วก็เป็นผู้มีความ

^{๑๒} คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ปี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗-๑๘.

ประพจน์ไม่ดี เป็นพลเมืองที่ไม่มีค่านิยมและคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญ นอกจากนั้นปัญหาอีกด้านหนึ่งที่สำคัญก็คือ มีความแปลกแยกกับวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามกรอบแนวทางที่ถูกต้องจะต้องจัดการศึกษาที่เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ด้านพฤติกรรมของตนเอง มีความรู้สึกนึกคิดในเชิงคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตให้ได้^{๓๓}

การจัดการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก และการคิด ครูผู้สอนจะต้องเน้นให้เด็กได้ประพจน์ปฏิบัติตามหลักของไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า^{๓๔} ในเวลาที่เราเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายนั้นจึงมี ศีล สมาธิ ปัญญา ครบหมด คือ

๑. มีด้านพฤติกรรม ซึ่งถ้าจะพูดให้เต็มความหมายยังไม่รู้จะใช้ศัพท์อะไรดีเคยลองใช้คำหนึ่งไปพลาวก่อนว่า พฤติกรรมสัมพันธ์ ซึ่งไม่ใช่แค่พฤติกรรมแต่กว้างกว่านั้นซึ่งจะต้องหาว่าใช้ศัพท์อะไรจึงจะดีด้านนี้เรียนเป็นภาษาพระว่า “ศีล” คือสัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้งหมด

๒. เบื้องหลังศีลก็มี “จิตใจ” คือสภาพจิตใจ ซึ่งมีเจตนาหรือเจตจำนงเป็นตัวนำที่จะกำหนดให้เราสัมพันธ์อย่างไร

๓. อีกด้านหนึ่งเหนือขึ้นไปเราจะสัมพันธ์ได้แค่ไหนอย่างไรก็ต้องเป็นไปตาม “ปัญญา” เริ่มจากความคิดเห็น ความรู้ ความเข้าใจเท่าที่มีและยึดไว้

ในการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ที่ได้กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการนั้นสิ่งที่ต้องเน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ซึ่งตรงกับมาตรฐานการเรียนรู้สาระ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ในมาตรฐานที่ ส ๑.๓ คือประพจน์ปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนาพิธีของพุทธศาสนา ค่านิยมที่งดงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข คือเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สามารถเทียบได้กับไตรสิกขาข้อที่ว่า อธิศีลสิกขา คือ มีความประพฤติเรียบร้อยเข้ากับผู้อื่นได้ดี สามารถศึกษาได้จากจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงเผยแผ่ศาสนาตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา

การเรียนรู้ด้านพฤติกรรมนั้น คือ การเน้นเรื่องการประพจน์ปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่คนอื่น ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่อง ศีล คือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย

การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ต้องการเน้นให้ผู้เรียนมีคุณภาพในด้าน การแสดงพฤติกรรม ความรู้สึก และการคิดได้นั้น จะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเอง จากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้องได้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาในส่วนที่ลึกและกว้าง โดยเน้นหลักการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาฉบับง่าย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๓.

๑. จัดการเรียนรู้การสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิดความรู้สึกรู้สึกที่คงทน ยั่งยืนมากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหา ข้อเท็จจริงที่มากมายและกระจัดกระจาย แต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผล ที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

๒. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ โดยบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน เชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยม และจริยธรรม ลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

๓. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อนค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

๔. จัดการเรียนรู้การสอนที่ทำทลาย คัดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะจัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียนด้วยกัน

๕. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิตเน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

จุดเน้นด้านพฤติกรรม ความรู้สึก และการคิด จะต้องเน้นการสร้างพฤติกรรมตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา และพยายามให้พฤติกรรมที่สร้างแล้วเหล่านั้นคงอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งเพิ่มพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น การสร้างความรู้สึกรู้สึกซาบซึ้งและศรัทธาจะเริ่มขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากที่นักเรียนได้รับการฝึกให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์แล้ว การกระตุ้นให้คิดจะค่อย ๆ เริ่มและพัฒนาความสามารถทางความคิดของเด็กในแต่ละวัย จนความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมพัฒนาไปด้วยกันถึงเป้าหมายเมื่อจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปีตามกฎหมายเกณฑ์หลักสูตรที่ทางกระทรวงศึกษาธิการที่ได้วางเอาไว้

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้เสนอวิธีสอนที่ยึดถือ ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติโดยผู้เรียนมีศีลสิกขา คือสำรวมกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องอยู่ในองค์ศีล มีจิตสิกขา คือฝึกจิตให้สงบมั่นคง ผ่องใส ระงับกิเลสเมื่อจิตมั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็นจิตอันควรแก่การงานที่พิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือ การพิจารณาร่างกาย ความรู้สึกนึกคิดในขณะที่มีสมาธิ

การสอนด้วยกระบวนการไตรสิกขา เป็นการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง พิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความเจริญ ความเสื่อม และอุปสรรคสนับสนุน หรือแก้ไขความเสื่อมนั้นให้เห็นสภาพความเป็นจริงด้วยตนเอง ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนด้วยกระบวนการไตรสิกขานั้นเป็นปัญญา หรือความรู้จากการเห็นสภาวะธรรมด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะนำผลการเรียนรู้้นมาปฏิบัติ

โดยเฉพาะการฝึกให้มีสติ สัมมกาย วาจา ใจ ครูเป็นเพียงผู้ชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาปัญหาด้วยตนเอง^{๑๕}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้วางรูปแบบการเรียนรู้ไว้ว่ารูปแบบการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอน มีดังต่อไปนี้^{๑๖}

๑. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
๒. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้
๓. มีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แต่ละช่วง
๔. มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
๕. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้นๆ สามารถสรุป (Teaching Models in Education the Gifted ๑๙๘๒)

การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของประเทศไทย ที่จะต้องใช้สิ่งที่มีคุณค่าของสังคมไทยเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม หลักสูตรได้ออกแบบให้สอนเน้นความคิดรวบยอด คือ ความศรัทธาต่อพระรัตนตรัย โดยการสร้างเป้าหมายในการสร้างศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อพระรัตนตรัย การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงควรโยงสาระการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนาควรทำ ดังนี้

๑. ครูควรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดระดับสูง (High level thinking) โดยเราให้เด็กนำข้อมูลความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ พยายามเพิ่มศักยภาพการคิดนำความรู้ไปใช้และพัฒนาแนวใหม่อย่างต่อเนื่องประเมินความเหมาะสมเผชิญสถานการณ์ และต้องสนใจแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. คำถามหรือแบบฝึกเมื่อครูสอนพระพุทธศาสนาควรเป็นคำถามปลายเปิด (Open Endedness) เพื่อให้นักเรียนคิดได้กว้างขวาง และหลากหลายไม่ควรเป็นเรื่องที่มีคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว

๓. ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีแก้ปัญหา กรณีพบทางออกของชีวิตด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดแบบยล คือ โยนิโสมนสิการ

๔. ฝึกการใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้มาก โดยศึกษามาจากสภาพแวดล้อมที่กว้างขวางด้วยบริบทที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางสังคม และวัฒนธรรมการศึกษาพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจถึงหัวใจพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นหนทางในการหล่อหลอมความเป็นไทย

^{๑๕} บรรเทา กิตติศักดิ์, “แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”, เอกสารประกอบการอบรมผู้ให้การอบรมครูผู้สอน วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๑-๒๕ เมษายน ๒๕๔๐ หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๖} กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๕-๑๙๑.

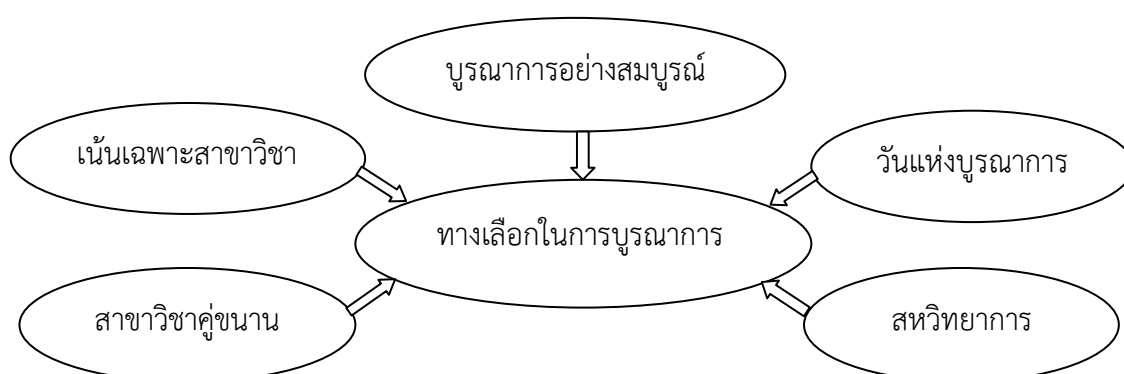
๕. ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า เช่น เลือกศึกษาเรื่องจากข่าว และเรื่องน่ารู้ การให้ออกาสักเรียนเลือกจะช่วยสร้างนิสัยรักอิสระ และเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์

๖. จัดระยะเวลาเรียนให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการ ครูควรสร้างกิจกรรมที่ท้าทายความสามารถของเด็ก คัดคะเนเวลาอย่างเหมาะสม และเข้าใจหลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงหัวข้อความรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่เป็นองค์รวม

การปฏิรูปการศึกษาเป็นกระแสโลกที่ทุกประเทศต้องดำเนินการให้ผลผลิตของระบบการศึกษา คือ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสูง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มุ่งปฏิรูปการเรียนรู้เป็นหัวใจ และสาระบัญญัติ มาตรา ๒๓ กำหนดให้เน้นองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ที่กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางของหมวด ๔ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งให้คนไทย เป็นคนดี เก่ง และมีศักยภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้พัฒนาตามแนวทางของ Standard – based Curriculum คือ เป็นหลักสูตรที่มาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระเป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกมาตรฐานการเรียนรู้จะประกอบด้วยองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นเสมือนมาตรฐานหลักสูตรมีเจตนารมณ์ที่จะเน้นความรู้คู่คุณธรรม การเรียนรู้ตามหลักสูตรนี้จะเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ (Learning How to Learn)

กระบวนการเรียนรู้ที่จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ วิชาของการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาที่สำคัญๆ ได้แก่ กระบวนการความคิดรวบยอดที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดอย่างถูกต้องชัดเจน กระบวนการคิดวิเคราะห์โดยใช้โยนิโสมนสิการ กระบวนการสืบค้นกระบวนการฝึกปฏิบัติบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) กระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อการตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น กระบวนการเหล่านี้ครูผู้สอนจะต้องนำไปจัดการเรียนรู้เจตนารมณ์ของการจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรใหม่นั้น ได้ออกแบบไว้อย่างยืดหยุ่น เอื้อต่อการสอนแบบบูรณาการ โดยครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบเพื่อการประหยัดเวลา และนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสาระการเรียนรู้ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาอาจมีทางเลือกได้ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

๑. การออกแบบเนื้อหาสาระแบบเน้นเฉพาะสาขาวิชา การออกแบบเนื้อหาสาระแบบนี้ เน้นที่การแยกย่อยเนื้อหาออกเป็นวิชาต่าง ๆ และจัดให้เรียนแต่ละวิชาอย่างคร่าว ๆ ในแต่ละวันไม่มีการพยายามบูรณาการวิชาใด ๆ เข้าด้วยกัน

๒. การออกแบบเนื้อหาสาระแบบสาขาวิชาคู่ขนาน การจัดการเรียนรู้แบบนี้ครูจะจัดลำดับบทเรียนให้สอดคล้องกับบทเรียนในสาขาวิชาอื่นที่อยู่ในขอบข่ายเดียวกัน เป้าหมายที่มุ่งเน้นให้เกิดผลในทันที คือ ผู้เรียนได้เชื่อมโยงการเรียนรู้ในวิชาหนึ่งไปสู่อีกวิชาหนึ่ง

๓. การจัดเนื้อหาสาระแบบหลายสาขาวิชามารวมกัน การจัดเนื้อหาสาระแบบหลายสาขาวิชามารวมกันมีข้อเสนอแนะว่า บางวิชาที่เกี่ยวข้องกัน ควรพิจารณารวมกันไว้ในหน่วยหนึ่งหรือวิชาหนึ่ง เพื่อที่จะได้ศึกษาเรื่องราวหรือประเด็นนั้นอย่างลึกซึ้ง ลักษณะต่างจากการจัดเนื้อหาสาระแบบคู่ขนาน ซึ่งจะเป็นเฉพาะที่ขอบข่ายเนื้อหาและการจัดลำดับเนื้อหา ถ้าจะเปรียบเทียบการจัดเนื้อหาสาระแบบนี้ให้เห็นอีกก็คือ เปรียบเสมือนวงล้อที่มีสี่สันอันเกิดจากสี่ต่าง ๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน กลุ่มสี่ต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกันก็เปรียบเสมือนสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง

๔. การจัดเนื้อหาสาระแบบสหวิทยาการ การจัดเนื้อหาสาระแบบนี้เป็นการนำวิชาต่าง ๆ ที่สอนอยู่ในหลักสูตร โรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น ภาษา คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ดนตรี พลศึกษา มารวมเข้าด้วยกันเป็นหน่วยการเรียนรู้จุดสำคัญคือผู้ออกแบบต้องพยายามให้เนื้อหาวิชาทั้งหมดเป็นพื้นฐานในการสร้างภาพรวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยจะต้องกำหนดเวลาให้ เช่น ๒-๓ วัน ๒-๓ สัปดาห์ หรือ ๑ ภาคเรียน

๕. การจัดในรูปแบบของวันแห่งการบูรณาการ การจัดในรูปแบบนี้ก็คือ จัดให้มีหนึ่งวันเต็มสำหรับการบูรณาการเนื้อหา โดยนำเอาหัวข้อหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจากโลกของนักเรียนมาเป็นเนื้อหาหลัก จุดเน้นอยู่ที่การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนในชั้นเรียน ที่มุ่งเน้นคำถามและความสนใจของนักเรียนมากกว่าเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

๖. การจัดเนื้อหาสาระแบบบูรณาการอย่างสมบูรณ์ การจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรแบบนี้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการมากที่สุด นักเรียนจะต้องอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และสร้างหลักสูตรขึ้นจากชีวิตของนักเรียนในแต่ละวัน ตัวนักเรียนเองมีความรู้สึกเป็นอิสระสามารถชี้นำตนเองได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ตรงกันกับหลักสูตรแบบดั้งเดิม ที่ดูจะส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาค้น

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้ครูจะต้องใช้จิตวิทยาพัฒนาการควบคู่ไปด้วย คือให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของผู้เรียน ผู้เรียนระดับอนุบาลจะใช้การบูรณาการอย่างสมบูรณ์ได้ดี เพราะการจัดการเรียนรู้เน้นสมรรถภาพ ให้ผู้เรียนได้เรียนและเล่นอย่างมีคุณค่า ในระดับประถมศึกษา ๑-๓ จะต้องเริ่มให้มีสาระการเรียนรู้บ้าง เพื่อการอ่านออก เขียนได้ และคิดวิเคราะห์ เวลาเรียนจะต้อง

เริ่มให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมากขึ้นในระดับมัธยมศึกษา การบูรณาการการบูรณาการในรูปแบบวิทยาการมากขึ้น

การออกแบบการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ นี้ จะเน้นการเชื่อมโยง บูรณาการรายละเอียดสาระการเรียนรู้เป็นความคิดรวบยอด หรือเรื่องใหญ่ ๆ ๓ เรื่อง คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อบรมบ่มเพาะผู้เรียนให้มีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย การออกแบบดังกล่าวจะสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งจะสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ย่อยให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติข้อธรรมให้สามารถเผชิญสถานการณ์ คือ ปัญหาและความทุกข์ยากต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ เช่น โยนิโสมนสิการคิดหาสาเหตุของปัญหา ฝึกปฏิบัติตามหนทางที่ชอบ และค้นพบทางออกหรือวิธีดับทุกข์เกิดความสุข

รูปแบบการเรียนการสอนที่เสนอแนะ

๑. วิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์และตัดสินใจแก้ปัญหา

การศึกษาที่ท้าทายสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตมนุษย์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง การขัดแย้ง มีสุข มีทุกข์ มีความสมหวัง ผิดหวังเป็นธรรมดา นักเรียนควรมีโอกาสได้เรียนรู้วิถีทางของชีวิตที่สัมพันธ์กับวิธีการศึกษา ซึ่ง สุมณ อมรวิวัฒน์ (๒๕๒๖) อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, ได้จัดไว้ ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเผชิญ ชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโตย่อมต้องได้ผ่านพบผู้คน สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนทุกวัยต้องเผชิญกับความสับสนความเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญนั้น

๑.๒ การผจญ ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่านพบ ทำให้เกิดเงื่อนไขและปัญหา เขาต้องเรียนรู้วิธีการต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมทุกด้าน มีวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรมและมีหลักการ

๑.๓ การผสมผสาน ชีวิตและสังคมอันมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน และหลากหลาย ย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมกลมกลืนกันสนิทได้สัดส่วนพอเหมาะ มีเหตุผลและนำไปสู่ความวัฒนา เพราะเมื่อใดกลไกและองค์ประกอบของชีวิตไม่กินเกลียวกัน เกิดความขัดแย้งอย่างยากที่จะแก้ไข เมื่อนั้นชีวิตจักต้องวิบัติลง

๑.๔ การเผชิญ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ฝึกฝนความคิดความสามารถ และวิธีการที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป เมื่อการศึกษาสามารถช่วยให้มนุษย์เอาชนะปัญหาได้ การศึกษาจึงเป็นประโยชน์แก่ชีวิตโดยแท้

กระบวนการเรียนการสอนเพื่อเผชิญสถานการณ์ สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้นำหลักพุทธธรรม มาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้น ปรากฏผลว่าผู้เรียนตามกระบวนการนี้มีพัฒนาการเรียนรู้ อย่างเป็นที่น่าพอใจ และบรรลุวัตถุประสงค์ทุกประการ กระบวนการของกิจกรรมการสอนนี้มี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การรวบรวมข่าวสารข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ
๒. การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้และ คุณค่าเทียม
๓. การเลือกและการตัดสินใจ

๔. การฝึกปฏิบัติ

เมื่อขั้นตอนดังกล่าวมาจัดเป็นแผนการสอนสามารถจัดเป็นขั้นตอนการสอน ได้ดังนี้

ก. การสร้างศรัทธา

๑. ครูใช้ช่วงเวลาหนึ่งก่อนทดลองสอนในการเตรียมตัวครู เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ

๒. ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนให้คลอคล้องกับเนื้อหาของบทเรียน และเร้าใจให้นักเรียนให้ความสำคัญของบทเรียน

๓. ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและการแก้ปัญหาหลายๆ ทาง

ข. ขั้นสอน

ครูหรือนักเรียนนำเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักการปฏิบัติตน โดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและการแก้ปัญหาหลายๆ ทาง

๑. ฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

๒. นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อประเมินค่าแนวทางแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุดที่สุด โดยวิธีคิดหลายๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ)

๓. ฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคิดทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง

๔. นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกตแนะนำ และใช้วิธีการให้คำปรึกษาหารืออันกัลยาณมิตร

ค. ขั้นสรุป

๑. นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพูด การเขียน หรือการกระทำต่างๆ สอดคล้องกับสิ่งที่เร้าในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถและวัย

๒. ครูสรุปบทเรียน

๓. วัดและประเมินผลตนเองโดยเพื่อน โดยครู

แนวการสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ใช้ในการสั่งสอนอบรมพุทธบริษัททั้ง ๔ ของพระองค์ เพื่อให้บรรลุประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน เรียกว่าพุทธวิธีการสอนไว้ทั้งหมด ๙ วิธีด้วยกัน คือ

๑. การสอนแบบอุปมา อุปไมย

วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบกับคน สัตว์ หรือสิ่งของเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่าย ชัดเจน และสมจริง ใช้วิธีการบรรยาย อธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่นักเรียนจะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย จะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมย ที่ชัดเจน และตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้นๆ มากที่สุด

๒. วิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา

วิธีสอนแบบปฏิจจกัมมวิสนา หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม – ตอบ ระหว่างผู้สอนกับนักเรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนเป็นผู้ถามนักเรียนเป็นผู้ตอบ เพราะในการถามตอบนี้ ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเองแต่จะกระตุ้นเร้าหรือส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้นักเรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

๓. วิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา

การสอนแบบธรรมสาส์กัจฉา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติศีล หรือการขาดหลักธรรม ทำให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

- ๑) อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
- ๒) ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียนเป็นฝ่ายถาม หรือเป็นฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกัน ถาม – ตอบ จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
- ๓) ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่ายจนสรุปหลักธรรมได้วิธีการสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้กับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถามโต้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

๔. วิธีสอนแบบอริยสัจ ๔

วิธีสอนแบบอริยสัจ ๔ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๔ ขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ขั้นกำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์ ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

- ๒) ขั้นตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมมุติ

ก.ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ ๑ นั้นมีอะไรบ้าง

ข.ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใดๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอหรือแก้ปัญหา

ค.ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าในการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือให้กำหนดสิ่งที่กระทำเป็นข้อ ๆ ไป

- ๓) ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล หรือขั้นนิโรธ คือ

ก. ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ ๒ ข้อ ค.

ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใดแล้ว ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่าง หรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

- ๔) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล หรือขั้นมรรค

ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลายๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บ้างแต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า

แก้ปัญหาได้บ้าง แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่าต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ ๓ ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอะไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ ๑ ได้สำเร็จ

ข. ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริงต่อไปก็สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

๕. วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวนตามแนวพุทธศาสตร์

ระบบการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวน มีแนวคิดว่า การสืบสวน สอบสวนเป็นกระบวนการหาความจริงและวิธีการแก้ปัญหาด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

- ๑) การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- ๒) การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- ๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๔) การทดลองสมมติฐานด้วยข้อมูล
- ๕) การสรุปผล

๖. วิธีสอนแบบไตรสิกขา

วิธีสอนแบบไตรสิกขา เป็นวิธีการสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา ๓ ขั้นตอนดังนี้

- ๑) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติพร้อมที่จะเรียน
- ๒) ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว นักเรียนตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิดและจิตใจ
- ๓) ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ นักเรียนใช้สมาธิ ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจในปัญหา การหาสาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไข พิจารณาผลที่เกิดจนเกิดความรู้แจ้งเข้าใจและแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุปวิธีสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกฝน กำลังใจให้แน่วแน่มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติอยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางร่างกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิดคมกล้าเกิดปัญญารู้แจ้ง

๗. การสอนแบบเบญจขันธ์

การสอนแบบเบญจขันธ์ ใช้หลักการยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี ๕ ขั้นตอนคือ

- ๑) ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึกเป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

๒) ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง ๖ ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางรับรู้

๓) ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

๔) ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้นักเรียนพิจารณาความผิดความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติและไม่ควรประพฤติ

๕) ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาน) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มน้าว นำความดี หรือความรู้สึกอันชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตนเป็นคำถาม ให้นักเรียนตอบโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

๘. วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ

วิธีการสอนโดยการสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ

๑) ขั้นนำการสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียน และบทเรียน

๑.๑ การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

๑.๒ บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

๒) ขั้นสอน มีขั้นตอน ดังนี้

๒.๑ ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

๒.๒ ครูแนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

๒.๓ นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการโดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม

๒.๔ จัดกิจกรรมที่เราให้เกิดการคิดวิธีต่างๆและยกตัวอย่างวิธีคิด ๔ อย่าง คือ

๑) คิดสืบค้นต้นเค้า

๒) คิดสืบสาวตลอดสาย

๓) คิดสืบค้นต้นปลาย

๔) คิดโยงสายสัมพันธ์

๒.๕ ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบจัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา

๒.๖ ดำเนินการเลือกและตัดสินใจเลือกกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจให้ประจักษ์จริง

๓) ขั้นสรุป

๓.๑ ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

๓.๒ อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

๓.๓ สรุปบทเรียน

๓.๔ วัดผลประเมินผล

กล่าวโดยสรุปว่า การสอนเป็นการปลูกสร้างศรัทธา ครูผู้ชำนาญเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถถ่ายทอดความรู้ แรงจูงใจ โดยการใช้วิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาในเรียนรู้ การฝึกฝนให้นักเรียน เกิดวิธีการคิดโดยแยกคายนั่น โดยการใช้หลักการสอนทางพระพุทธศาสนา ครูจึงต้องเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูกับนักเรียนจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้โอกาสแก่นักเรียนเสมอ ให้นักเรียนได้แสดงออก คิดเป็น ปฏิบัติถูกต้องตามหลักวิธีทางพุทธศาสนาจนสามารถนำไปใช้ได้จริง

๙. วิธีสอนตามหลักพุทธ

การะบวนการเรียนการสอนตามหลักพุทธ มี ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) การสร้างศรัทธา

- ๑.๑ การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม
- ๑.๒ บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
- ๑.๓ การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

๒) การฝึกทักษะตามหลักพุทธ

- ๒.๑ การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน
- ๒.๒ การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ
- ๒.๓ การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องชัดเจน
- ๒.๔ การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง มีวิธีคิด ดังนี้
 - ก. คิดจำแนกแยกแยะ
 - ข. คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์
 - ค. คิดสรุปหลักการ

๒.๕ การฝึกสรุปสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้งและนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ ๒.๔ และ ๒.๕ ผสมกลมกลืนกันมาก ตั้งแต่ขั้น ๒.๔ เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ ๒.๕ เน้นการสรุป และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

๓) การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

- ๓.๑ การวัดและประเมินตนเอง
- ๓.๒ การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน
- ๓.๓ การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน
- ๓.๔ การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

บรรเทา กิตติศักดิ์ ได้เสนอวิธีสอนที่ยึดถือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติโดยผู้เรียนมี ศีลสิกขา คือ สारวมกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องอยู่ในองค์ศีล มีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบมั่นคง ผ่องใส ระงับกิเลสเมื่อจิตมั่นคง เป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็นจิตอันควรแก่การทำงานที่พิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริง ปัญญาสิกขา คือ การพิจารณาร่างกาย ความรู้สึกนึกคิดในขณะที่มีสมาธิ การสอนด้วยกระบวนการไตรสิกขา เป็นการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง พิจารณาปัญหาต่างๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ความเสื่อม และอุปสรรคสนับสนุน หรือแก้ไขความเสื่อมนั้นให้เห็นสภาพความเป็นจริงด้วยตนเองปัญญที่เกิดขึ้นจากการเรียนด้วยกระบวนการไตรสิกขานั้นเป็นปัญญา หรือความรู้สึจาก

การเห็นสภาพธรรมด้วยตนเอง ซึ่งผู้เรียนจะนำผลการเรียนรู้ที่ได้นั้นมาปฏิบัติโดยเฉพาะการฝึกให้มีสติ
สำรวมกาย วาจา ใจ^{๑๗}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า
“การสร้างปัญญาวิธีให้กับเด็กรุ่นใหม่เพื่อให้เติบโตเป็นผู้นำทางปัญญาได้นั้น จำเป็นต้องมีการสร้าง
เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อให้เด็กอยากเรียนรู้ เอื้อให้เด็กคิดสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ความรู้และ
เนื่องจากในอนาคต สื่อมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของ
มนุษย์ เด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้มากมาย เด็กจึงควรได้รับการชี้แนะและสอนให้รู้จักพิจารณา
วิเคราะห์ แยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี เลือกรับเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต ต่อสังคม และ
ประเทศชาติ^{๑๘}

สมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึง แนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนการสอนและการ
เรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

๑. แก่นแท้ของเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
๒. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
๓. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
๔. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัสและสัมพันธ์
๕. สารที่สมดุลของการเรียนรู้คือความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี

การเรียนรู้มิใช่เป็นเพียงการเรียนรู้เพื่อรู้ แต่เป็นการเรียนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์
เรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง เรียนเพื่อรู้จักและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เรียนเพื่อที่จะเป็นคนเก่ง คนดี
คนมีความสุข การเรียนรู้จึงเริ่มต้นเมื่อก่อเกิดชีวิต และดำเนินไปจนกว่าจะสิ้นชีวิต^{๑๙}

สมศักดิ์ สันธะเวชญ์ กล่าวว่า เป็นการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้^{๒๐}
จัดเตรียมเนื้อหา เตรียมสื่อการเรียนไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนตามความต้องการ ความสนใจ ความถนัด
กระบวนการเรียนรู้ต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าจะสามารถเรียนได้ และเมื่อประสบความสำเร็จ จะทำ
ให้อยากรู้มากยิ่งขึ้น และทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ง่ายในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนสร้างความรู้ผ่าน
กระบวนการคิดด้วยตนเอง สอดคล้องกับหลักการของศาสนาและทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วย
ตนเอง แนวคิดนี้จะนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ผู้สอนจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้จัดการ
เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นจากตัวเองในกระบวนการสร้างความรู้ของผู้เรียนบน

^{๑๗} บรรเทา กิตติศักดิ์, แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลาย, อ่างใน นางสาวสุกัญญา เหมือนโพธิ์, ประสิทธิผลการบริหารจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ใน
โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๓, ๓, วิทยาลัยนันทพุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๘} ๑๗ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ่างในทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัด
กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, ๒๕๕๔, หน้า ๑๑๐-๑๑๒.

^{๑๙} สมน อมรวิวัฒน์ (อ่างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๕-๑๑.

^{๒๐} สมศักดิ์ สันธะเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๕๒)

กระบวนการสร้าง ๒ กระบวนการด้วยกัน สิ่งแรกคือผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยตนเอง ไม่ใช่รับข้อมูลที่ล้นเหลือเข้ามาในสมองของผู้เรียนเท่านั้น โดยความรู้เกิดขึ้นจากการแปลความหมายของประสบการณ์ที่ได้รับ สิ่งที่สองคือ กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากที่สุด หากกระบวนการนั้นมีความหมายกับผู้เรียนคนนั้น ผู้สอนต้องเข้าใจสไตล์การเรียนรู้ และเทคนิคการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน และช่วยเสริมกระบวนการเรียนรู้นั้นให้เป็นไปได้ดีขึ้น ตามธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคน

ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ด้วยกาย และด้วยใจ อย่างประสานกลมเกลียวและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้บุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้สะสมองค์ความรู้มีความก้าวหน้าในอาชีพ และการดำรงชีวิต จึงเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้จากสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ พัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของตน และเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย แทนที่จะเน้นในเรื่องให้มีความรู้เพราะความรู้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กระบวนการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะต้องให้ผู้เรียนมีอิสรภาพทั้งทางกาย และ ทางใจ กระบวนการเรียนรู้ต้องกระตุ้นเซลล์สมองทั้ง ๓ ส่วน ทั้งการเห็น การได้ยิน และประสาทสัมผัสได้ยิน ข้อมูลที่ต้องการให้เรียนรู้ ควรเป็นข้อมูลที่เรียนรู้ได้ทั้งสมองด้านซ้ายและด้านขวา กระบวนการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

๑) ทำงานเป็นทีม อันจะช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ และทักษะของแต่ละคน ก่อให้เกิดพลังการทำงานเป็นกลุ่ม พัฒนาความสามารถทางอารมณ์และความเป็นประชาธิปไตย การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพนั้น สมาชิกของทีมต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีทักษะของการอยู่ร่วม และทักษะของการทำงานร่วมกัน

๒) แสดงออกอย่างอิสระ ในการสร้างผลงานที่มีคุณภาพทั้งในรูปโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

๓) ปฏิบัติจริง เรียนรู้จากสภาพจริง มีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฝึกหัดสร้างความเป็นชุมชน พัฒนาทักษะการจัดการ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสามารถที่เผชิญกับปัญหา

๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการและทุกกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ภายใต้บรรยากาศที่ส่งเสริมสนับสนุนที่มีอิสรภาพ และพลัดพลินในการเรียนรู้ ทำให้เพิ่มพูนความสามารถในการคิดการทำงานอย่างอิสระและสร้างสรรค์ การพัฒนาความอยากรู้อยากเห็น ทศนคติในการตั้งคำถาม และความตั้งใจอันจะนำไปสู่การพัฒนาเต็มตามศักยภาพ กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีพลังเมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง และมีโอกาสในการเลือก การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นงานของตนเอง ทำให้มีความหมายและสร้างความพึงพอใจ เป็นแรงจูงใจที่ดี ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ

๕) คิดด้วยตนเอง การที่ผู้เรียนจะเกิดปัญญา ผู้เรียนจะต้องคิดเป็น คิดด้วยตนเอง และแสวงหาความรู้อย่างอิสระ

๖) แสวงหาความรู้อย่างอิสระ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม ความจริง และความดี เพื่อเก็บข้อมูลเข้าไปสร้างเป็นโครงสร้างความรู้ในสมอง

๗) ผีอกสมาธิ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถควบคุมจิตใจของตนเองให้สงบ มั่นคง จดจ่อกับภารกิจที่ต้องทำอยู่ในปัจจุบัน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจะควบคุมทุกอิริยาบถของชีวิตได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายชีวิต มีความสงบทางจิตใจผ่อนคลายความเครียด มีอารมณ์ดี ร่าเริง เบิกบาน มีความคิดสร้างสรรค์สูงมีพลังความคิดด้านบวกมีสมาธิสูง มีความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ มีจิตนาภาพและความจำดี

สถานศึกษาควรจะมีกิจที่เป็นสมาธิ ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพราะสาระการเรียนรู้ในทุกกลุ่มล้วนแล้วแต่ต้องการจิตที่เป็นสมาธิ

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง ได้ดังนี้^{๒๑}

๑. กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุข ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความดี ความงาม ความจริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างกระบวนการคิดจินตนาการ

๒. กระบวนการเรียนที่จะเรียนรู้ การเรียนที่จะรู้ คือ การเชื่อมโยงความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวางและมีเพียงพอกับโอกาสที่สามารถทำงานได้ และการแสวงหาความรู้เพื่อจะได้ประโยชน์จากโอกาสทางการศึกษาที่มีตลอดชีวิต ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดจำแนก และการคิดเชื่อมโยง

๓. การเรียนรู้ที่จะทำและอยู่ร่วมกัน เป้าหมายของกระบวนการเรียนที่จะนำไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางอาชีพเท่านั้น แต่ยังได้รับความรู้ความสามารถที่จะดำเนินการรับสถานการณ์ที่หลากหลายและการทำงานเป็นทีม รวมทั้งการเรียนรู้ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

๔. การเรียนรู้ที่เน้นบุคลิกส่วนตัวที่ได้พัฒนาดีขึ้น กระบวนการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเสริมสร้างเป็นบุคลิกส่วนตัว สามารถแสดงออกที่สร้างสรรค์และอิสระ

๕. การเรียนรู้ที่แสวงหาวิธีการเรียน สังคมแห่งข่าวสาร เทคโนโลยีเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลจะดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike โดยผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้รวบรวมแนวทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อนำเอากระบวนการเรียนรู้มาสรุปสาระสำคัญเป็นแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้

ก. ทฤษฎีการเรียนรู้มีความสุข องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุขประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ๖ ประการ คือ^{๒๒}

๑. เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง

^{๒๑} วิชัย วงษ์ใหญ่, **พลังการเรียนรู้ในกระบวนการทัศน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี : เอสอาร์พรินต์ดิงลิทพาร์ทเนอร์ชิป, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖-๖๙.

^{๒๒} ชนาธิป พรกุล, **แคล์สรูบบนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

๒. ครูมีแต่ความเมตตา จริใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน

๓. เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา

๔. เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความเข้าใจ

๕. บทเรียนสนุกแปลกใหม่ จูงใจติดตามเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ

๖. สิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน เท่านั้น แต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ประชากรรับรู้ทำงานประสานกับจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้โดยศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียน ไม่ใช่ผู้สอนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็คือ การที่เด็กเอาใจจดใจจ่อร่วมทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรอยากรู้ให้รู้ โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และสังคมปรารถนา ครูจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะนำเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจะต้องพยายามจัดการให้มียุทธวิธี ทั้ง ๔ กลุ่ม คือ ๑) วิธีการสอน ๒) สิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ๓) แนวแนะและจิตวิทยา และ ๔) การประเมินผล ประกอบกันมาบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับปัญหาและสภาพการณ์ยุทธวิธีทั้ง ๔ นี้มีใช้ทางเลือก ๔ อย่าง แต่ต้องมีทั้ง ๔ อย่างและเชื่อมโยงกัน ก็จะสนับสนุนและส่งเสริมให้การสอนในชั้นเรียนได้ผลดียิ่งขึ้น^{๒๓}

๑. ยุทธวิธีที่หนึ่ง วิธีการสอน ตามแบบดาว ๕ แฉก เป็นเทคนิคการสอนซึ่งมีแนวคิดและหลักการ ดังนี้

- ๑) การเรียนเป็นกลุ่ม
- ๒) การใช้คำถามเป็นสื่อให้คิด
- ๓) การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน
- ๔) การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ โดยการเสริมด้วยสื่อสายตา
- ๕) การเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

๒. ยุทธวิธีที่สอง การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยตนเองประกอบด้วยกิจกรรมหลัก ๆ ดังนี้

- ๑) การปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เพื่อผู้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด
- ๒) การจัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งสนับสนุน

^{๒๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การบูรณาการข้ามวิชา, (กรุงเทพฯ : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้าที่ ๗๑-๗๒.

๓) การจัดศูนย์วิชาการ เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากหลักสูตร และห้องสมุด เพื่อเน้นให้เด็กเรียนด้วยตนเอง

๔) การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้าน

๕) การร่วมมือกับผู้ปกครองควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมนอกบ้านและนอกโรงเรียน

๓. ยุทธวิธีที่สาม การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประสานกัลยาณมิตร ๕ กลุ่ม ได้แก่ ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว และนักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ ด้วยกระบวนการ ๕ ประการ

๑) การปรับโครงสร้างแนะแนวและจิตวิทยาโดยการทำงานแบบเป็นทีมที่มีการแบ่งแยกความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

๒) การปรับระบบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กทุกด้านเพื่อให้ครูและผู้ปกครองได้นำข้อมูลที่ได้มา นำไปใช้ในการพัฒนาเด็กแต่ละคน

๓) การให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และเทคนิคพื้นฐานของการแนะแนวและจิตวิทยาแก่ครูทุกคน เพื่อให้รู้วิธีสังเกตศักยภาพด้านต่างๆ ของเด็ก

๔) การให้ความช่วยเหลือทางจิตวิทยา กรณีที่มีปัญหาเกินกว่าที่ครูจะช่วยเหลือได้

๕) การให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับจิตวิทยาของเด็กและการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม

๔. ยุทธวิธีที่สี่ การประเมินผล โดยกระบวนการ ๕ ประการ ดังนี้

๑) การประเมินโดยทดสอบความรู้พื้นฐาน

๒) การประเมินจากแฟ้มผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน

๓) การประเมินจากการจัดตามกระบวนการทำงานของเด็ก

๔) การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก

๕) การประเมินผลจากข้อสอบมาตรฐาน เพื่อวัดความสามารถพิเศษเด็กด้านต่างๆ

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบวนการคิด ปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอนการคิดเป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้คุณภาพสูงเน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ การพัฒนาสติปัญญาเป็นด้านหลัก ได้รับความเอาใจใส่สูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถสูงการคิดมี ๖ มิติ ได้แก่^{๒๔}

๑. มิติข้อมูลหรือเนื้อหาที่ใช้ในการคิด

๒. มิติด้านคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด

๓. มิติด้านทักษะการคิด

๔. มิติลักษณะการคิด

๕. มิติด้านกระบวนการคิด

๖. มิติด้านการควบคุมและประเมินผลการคิดของตน

^{๒๔} ดวงทิพย์ ตัณฑศรี, “การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒),

ในการคิดใด ๆ หากบุคคลมีคุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด นับเป็นพื้นฐานและการเริ่มต้น ที่ดี การคิดของบุคคลนั้นจะต้องอาศัยทักษะการคิดจำนวนมากเป็นแกนสำคัญ และทักษะการคิดเหล่านั้นจะสามารถไปช่วยพัฒนาทักษะการคิดแบบต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น การคิดคล่อง หลากหลาย ยืดหยุ่น การคิดละเอียด การคิดถูกทาง คิดกว้าง คิดไกล คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล และคิดแหวกแนว ซึ่งทักษะและลักษณะการคิดดังกล่าวจะไปช่วยพัฒนากระบวนการคิดต่าง ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในสถานการณ์ต่าง ๆ กลไกของการพัฒนาการคิดจึงควร เริ่มต้นที่การกระตุ้นให้บุคคลได้คิดโดยการพัฒนาการคิด หากสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของบุคคลได้ การพัฒนาทักษะลักษณะการคิดและกระบวนการคิด เปรียบการคิดเสมือนการทำให้วงล้อทางความคิดหรือทางปัญญาเกิดการเคลื่อนไหวได้มาก วงล้อทางความคิดทำงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย ศิลปะ ดนตรี กีฬา หลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพประกอบด้วยหลักการ ๓ ส่วน คือ^{๒๕}

๑. หลักความเหมือน
๒. หลักความแตกต่าง
๓. หลักความเป็นฉัน

หลักการทั้ง ๓ ดังกล่าว ในส่วนของความเหมือน ความแตกต่าง และความเป็นฉัน มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยกัน คลุกเคล้ากันจนแยกไม่ออก หรือจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ความเหมือนคือ แม่แบบหรือเป้า คือ ครูเป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้หลักของความเหมือนประกอบด้วยการเลียนแบบและการทำซ้ำ ลูกเลียนแบบจากแม่ ดังคำโบราณที่ว่าลูกไม่หล่น ไม่ไกลต้น

ความแตกต่าง เป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำใจความรู้สึกที่เบื่อหน่าย ในบรรยากาศและสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ความต้องการสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา

ความเป็นฉัน เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะและดนตรี ที่จะต้องตั้งอยู่บนทางความเป็นฉัน อวดความเป็นฉัน และในความเป็นฉันนั้น คือ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

หลักการทั้ง ๓ เป็นหลักการร่วมในการพัฒนาสุนทรียภาพไม่ว่าจะเป็นทางดนตรี ศิลปะ หรือการกีฬา ในการพัฒนาสุนทรียภาพทางด้านดนตรีของเด็กนั้นสามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ ๕ ลำดับ คือ การเลียนแบบ การทำซ้ำ การแหกคอก ทางเทวดา และความเป็นฉัน

ง. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย^{๒๖} การฝึกกาย วาจา ใจ เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยของผู้เรียนมีเป้าหมายคุณลักษณะที่มุ่งหวัง กิจกรรมการฝึก สารความรู้และประสบการณ์รวมทั้งธรรมะที่ได้การฝึกกาย วาจา ใจ ตามแนวการปฏิบัติธรรมของพระพุทธศาสนา

^{๒๕} พระมหาสุทนต์ สุทนต์โน, “ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนวิถียุทธ ระดับประถมศึกษา เขต บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิต วิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒,

^{๒๖} คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา, ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย การฝึกฝนกาย วาจา ใจ, (กรุงเทพมหานคร : โอเดีย สแควร์, ๒๕๔๑),

การสร้างลักษณะนิสัยจะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

๑. เทคนิคการฝึกสติและสมาธิแบบใหม่ ๆ ที่เข้าถึงรสนิยมของเด็ก
๒. การเรียนรู้ด้วยการเล่น การใช้เกม ละคร และกิจกรรมสนุกๆที่แฝงด้วยสาระแห่งคิตทางคุณธรรม จริยธรรม
๓. การเรียนรู้จากชีวิตจริงด้วยกิจกรรมชุมชน กรณีตัวอย่างการโต้วาที
๔. การแนะนำด้วยครูทุกคนทำการสอน
๕. การประเมินผลอย่างต่อเนื่องด้วยการเอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคลบรรยายภาคการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

การจัดบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจ อยากเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม หรือบรรยากาศของการเรียนเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเบื่อหน่ายบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่ซ้ำซากจำเจ ดังนั้นการจัดชั้นเรียน การจัดที่นั่งเรียน การจัดป้ายนิเทศ และสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้มีลักษณะหลากหลาย จึงช่วยให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาการที่ทันสมัย น่าค้นหาแสวงหาคำตอบเกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อไป

ชั้นเรียนระดับมัธยมศึกษา มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากชั้นอนุบาลและประถมศึกษา สภาพของชั้นเรียนไม่จำเป็นต้องตกแต่งสีฉูดฉาด หากแต่มีความเรียบง่าย สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะก็เพียงพอแล้ว การเปลี่ยนบรรยากาศอาจทำได้โดย

๑. จัดโต๊ะเรียนใหม่ แทนที่จะนั่งเรียงแถว ก็เปลี่ยนเป็นนั่งรูปตัว U บ้าง จัดทำเป็นครึ่งวงกลมบ้าง หรืออาจถอยโต๊ะร่นไปชิดผนังหลังห้องแล้วเหลือที่ว่างไว้ครึ่งห้อง เพื่อใช้ฝึกการกราบและมารยาทต่าง ๆ หากพื้นไม่สะอาดพออาจใช้เสื่อปูพื้น เพื่อให้ครูและนักเรียนได้นั่งและฝึกหัด

๒. ถ้าโรงเรียนมีห้องประชุม ห้องจริยศึกษา ครูอาจพานักเรียนไปเรียนยังห้องที่ว่างนั้น เพื่อความสะดวกในการใช้สื่อ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องการให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการเรียน

๓. ถ้าสถานที่อำนวย ครูอาจเปลี่ยนบรรยากาศโดยพานักเรียนไปนั่งเรียนที่สนามได้ร่มไม้ ท่ามกลางธรรมชาติที่มีความสงบเพียงพอ

๔. ถ้าโรงเรียนอยู่ใกล้วัด และมีโบสถ์วิหารที่กว้างขวางพอ ครูควรพานักเรียนไปเรียนที่โบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญเป็นบางครั้ง เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งวิทยาการที่ดีในการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

มีผู้กล่าวว่า บรรยากาศในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัศึกษานั้น ควรมีลักษณะแจ่มใส ร่าเริง แต่ไม่ถึงกับต้องเล่นเกม ร้องเพลงหรือกระโดดโลดเต้น เพราะนักเรียนเริ่มเข้าวัยรุ่นแล้ว ควรฝึกให้รู้จักสงบและคิดไตร่ตรองอย่างผู้ใหญ่ แต่ก็มีผู้แย้งว่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เด็กยังชอบแสดงออกทางการเล่น และศิลปะดนตรีอยู่ ดังนั้นการจัดบรรยากาศอย่างสนุกสนานก็น่าจะทำได้ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น บรรยากาศการเรียนที่มีลักษณะเชิงวิทยาการก็น่าจะเหมาะสม

ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับระดับของนักเรียนเหมาะสมกับวัย และความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน เหมาะกับบทเรียนที่สอนและเหมาะสมกับวิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุตามเจตนารมณ์ และครูผู้สอนพระพุทธศาสนาจะต้องนำรูปแบบมาใช้ในการจัดบรรยากาศการเรียนการสอน

สรุปว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ เน้นครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้ สิ่งแรกคือผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาด้วยตนเอง โดยวิธีการสร้างศูนย์กลางการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพนั้น จะต้องมียุทธวิธีในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือการใช้กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีอยู่ มาสร้างจุดสนใจให้กับเด็ก ทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้เด็กเข้ามามีร่วมในการเรียน ทำให้ตัวเขาเองเกิดความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ควรรอยากรู้ โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามกระบวนการเรียนรู้แบบผู้เรียนมีส่วนร่วม จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง เทคนิคการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน การทักษะเพื่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ ทักษะการทำให้เกิดการแสดงออก ทักษะการปลูกองค์ความรู้ใหม่ และทักษะการจัดกิจกรรมในกลุ่ม ทักษะเหล่านี้ เป็นกระบวนการจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่ความเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และสังคมปรารถนา การนำเอากระบวนการจัดการเรียนการสอน มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมนั้น จะการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๒.๓.๑ ด้านสาระการเรียนรู้

ในสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา สิ่งที่สำคัญในการเรียนการสอน ครูผู้สอนมีส่วนรับผิดชอบโดยตรง ในการเลือกเนื้อหาสาระกลุ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน และผู้เรียนสามารถเข้าใจหลักธรรมศาสนาได้อย่างแท้จริง

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงเรื่อง การจัดสาระการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า การจัดกรอบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง ต้องยึดหลักธรรมชาติของวิชา และชีวิตของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจะเน้นการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา คือ นอกจากวัดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว ยังอาจใช้กระบวนการวัดตามระบบศีล สมาธิ ปัญญา คือ^{๒๗}

๑) ระบบศีล พฤติกรรมที่ดั่งกาย วาจา และอินทรีย์ทั้ง ๖ เคยชิน แคล้วคล่อง อยู่ตัว เป็นวินัย เข้าสู่ชีวิตโดยการสังเกต การบันทึก

๒) ระบบสมาธิ จิตใจที่มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพและมีความสุข โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

^{๒๗} กรมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕), หน้า ๒๐๙.

๓) ระบบปัญญา ความรู้คิดเข้าใจ การมองเห็นความจริง เท่าทันทั้งระบบความสัมพันธ์ เป็นเหตุผลที่เชื่อมโยงประยุกต์เข้าสู่วิถีชีวิตใหม่โดยการสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบตนเอง หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้นควรประเมินตามสภาพจริง เพื่อดูการวิวัฒนาการภาวะทางธรรมจริยา ตามหลักอริยวัตร ๕ ได้แก่ ศรัทธา, ศีล, สุตะ, จาคะ และปัญญา

อาภรณ์ ใจเที่ยง ได้ให้แนวคิดเรื่องสาระเรียนรู้ที่จะนำมาสอนไว้ว่า ในการเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความยากง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ถ้าหากเนื้อหาสาระที่นำมาสอนมีความง่ายเกินไป ผู้เรียนก็จะไม่เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าหากเนื้อหาที่นำมาสอนมีความยากเกินไปก็ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก ดังนั้นผู้สอนต้องพิจารณาเนื้อหาสาระที่นำมาสอนให้มีความเหมาะสม และพิจารณาว่าเป็นเนื้อหาประเภทใดในประเภทเหล่านี้^{๒๘}

- ๑) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
- ๒) ความคิดรวบยอดและหลักการ
- ๓) การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
- ๔) ทักษะทางกาย

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ครูที่สอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงควรเลือกเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาที่ทำให้เด็กมีความเข้าใจง่าย เนื้อหาสร้างปลูกจิตสำนึกต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเนื้อหาสาระที่สอนอยู่เหมาะสมกับระดับของนักเรียนเหมาะสมกับวัย และเด็กมีความสนใจใคร่รู้ สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้จริง

๒.๓.๒ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ได้แก่ (มาตรา ๒๔)

- ๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- ๒) ฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- ๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- ๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
- ๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสาขากิจการจิตบรยาภาสสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

^{๒๘} อาภรณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๘.

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

๗) ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากลตลอดจน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง^{๒๙}

สัน ธรรมบำรุง ได้กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนโดยตรงจะเป็นผู้จัด เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการช่วยเหลือสังคมไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คนในสังคม ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนการสอนดังกล่าวมีด้วยกัน ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. การเตรียมตัวนักเรียนก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนต้องมีพฤติกรรมพื้นฐานที่จำเป็นก่อนที่จะเรียนสิ่งใหม่ๆ เช่น

- ๑.) พฤติกรรมการเรียนรู้เดิมจะช่วยส่งเสริมหรือถ่วงการเรียนรู้เรื่องใหม่
- ๒.) ให้นักเรียนรู้เรื่องต่าง ตอนต้นบทเรียนใหม่
- ๓.) ให้นักเรียนทราบเป้าหมายของบทเรียนใหม่

๒. การจูงใจ (Motivation)

- ๑.) ให้เห็นคุณค่าของการมีความสามารถมีความรู้ในบทเรียนใหม่อาจให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายด้วยกันได้
- ๒.) เลือกเนื้อหาวิชาที่นักเรียนสนใจหรือให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือก
- ๓.) ทำให้ภารกิจในการเรียนเป็นสิ่งยั่วยุขณะเดียวกันนักเรียนเกิดความมั่นใจว่าตนสามารถทำได้

๔.) ชักจูงให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน

๓. การให้แบบอย่างหรือให้เห็นผลงานที่ต้องการให้นักเรียนทำเมื่อเรียนจบบทเรียน (Providing a model of performance)

- ๑.) ให้เห็นตัวอย่างที่จะให้นักเรียนปฏิบัติเมื่อจบบทเรียน
- ๒.) การเลียนแบบเป็นวิธีหนึ่งที่ได้ผลมาก ในการที่คนเราจะได้แนวความคิดใหม่

๔. การให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการเรียน (Active responding)

^{๒๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒-๑๖.

๑) เริ่มต้นบทเรียนจากการฟังหรือสังเกตผู้อื่นทำกิจกรรมแต่สิ่งนี้นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ต่อเมื่อกระทำกิจกรรมเอง

๒) การฟังและการอ่านจะบังเกิดผลดี เมื่อครูใช้คำถามให้นักเรียนตอบ นักเรียนสามารถทบทวนสิ่งที่อ่านได้ไม่ต้องดูตำรา

๓) การรู้ และการตอบสนองจะต้องสัมพันธ์กับเป้าหมายที่กำหนดไว้

๕. การแนะแนวทางนักเรียน (Guidance)

๑) การแนะแนวทางชี้ให้เห็นช่องทางที่จะทำได้สำเร็จแก่นักเรียน

๒) พยายามจดสิ่งที่ช่วยทำให้ละเล็กละน้อยจนให้นักเรียนเรียนหรือทำเองได้

๖. การฝึกฝนฝึกหัด (Practice)

๑) ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกฝนมีโอกาสทำแบบฝึกหัดบ่อยๆจนเกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้ใหม่

๒) เกิดการรักษาความรู้ทักษะเดิมของผู้เรียนจำเป็นต้องให้มีโอกาสฝึกฝนบ้างจึงจะรักษาให้คงรูปอยู่ได้

๓) การฝึกซ้ำๆอย่างที่เรียกว่าOver-learning จะช่วยทรงความรู้และทักษะเดิมได้ดี

๔) การฝึกหลังจากได้เกิดการเรียนรู้ขั้นแรกเป็นระยะที่ถือว่าเป็นการฝึกที่ได้ผล

๕) การฝึกฝนที่จะได้ผลขึ้นอยู่กับลักษณะพฤติกรรมนั้นๆ มีส่วนละม้ายคล้ายกับพฤติกรรมที่จะให้ผู้เรียนได้มีพฤติกรรมที่ประสงค์เมื่อจบบทเรียนนั้นๆ

๗. การรู้ผลของตนเอง (Knowledge of results)

๑) ผู้เรียนควรจะได้รับผลการเรียนของตนเองเสมอคำตอบถูกหรือผิด

๒) การรู้ผลการเรียนของตนเป็นรางวัลในผลสำเร็จ จะทำให้ผู้เรียนย้ำพฤติกรรมนั้นๆ มากยิ่งขึ้น มานะทำให้ดียิ่งขึ้น

๓) หากทำได้พยายามให้นักเรียนรู้ผลคำตอบได้เร็วที่สุด

๔) ผู้เรียนควรรู้เกณฑ์การตัดสินพิจารณาความถูกต้องของคำตอบของตน

๕) เมื่อผู้เรียนรู้คำตอบของตนถูกต้องแล้วไม่จำเป็นจะต้องบอกซ้ำอีก ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองยิ่งขึ้น

๖) เมื่อผู้เรียนทำคำตอบผิดควรพยายามให้ตรวจสอบเองแนะให้แก้ไขเอง

๘. การจัดลำดับขั้นของสิ่งที่เรียน (Gradually Sequences)

๑) การจัดลำดับเนื้อหาวิชาจากง่ายไปยาก หรือไม่ซับซ้อนไปหาสิ่งที่ซับซ้อน

๒) ขั้นตอนการเรียนแต่ละขั้นจะต้องช่วยให้ผู้เรียนก้าวคืบไปได้พอเหมาะไม่ง่ายหรือยากจนเกินไปจะทำให้เด็กเบื่อหน่าย

๓) การลำดับขั้นตอนต่างๆ ควรสัมพันธ์กับการพิจารณาแยกแยะเป้าหมาย และการฝึกแต่ละขั้นตอนควรกำหนดสิ่งเร้ากระตุ้นให้นักเรียนตอบ

๔) ครูควรกำหนดคำถามต้องการให้รู้อะไร เกิดทักษะใดก่อนที่จะสามารถลงมือปฏิบัติหรือทำกิจกรรมก่อนจบการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

๕) จากคำถามต่างๆ ย่อมจะช่วยชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายลำดับต่อไปควรเป็นอะไร

๖) ด้วยวิธีการตั้งคำถามเป็นขั้นๆ สืบเนื่องกันจะช่วยทำให้ครูสามารถบอกได้ว่านักเรียนควรมีพื้นฐานอย่างไรก่อนจะเรียนบทต่อไป

๗) ครูควรตั้งคำถามย้อนกลับจากเป้าหมายสุดท้ายสู่เป้าหมายแต่ละตอน จะทำให้ทราบว่านักเรียนขาดความรู้ทักษะตอนใดจะได้ช่วยเหลือ

๘) ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนจัดลำดับขั้นของตนเอง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ให้ชัดเจน จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดลำดับขั้นสอนได้ดีขึ้น

๙. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)

๑) ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ตามอัตราเร่งที่แตกต่างกัน ฉะนั้นการจัดการเรียนควรให้ผู้เรียนแต่ละคนก้าวหน้าตามสัดส่วน

๒) นักเรียนบางคนจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนมากพอก่อนที่จะเกิดความคิดรวบยอดได้ทันทีทันใดก็มี

๑๐. การสอนของครู (Classroom Teaching Performance)

๑) ทักษะของครูในการสร้างความสนใจ เช่น การนำอธิบายชี้ช่องทาง ย้ำและการควบคุมห้องเรียนแตกต่างกันได้รับผลสำเร็จไม่เหมือนกัน และเป็นที่น่าเสียดายที่ทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งที่สอนหรือถ่ายทอดกันได้ยากที่สุด

๒) จากผลวิเคราะห์องค์ประกอบของทักษะของครูผู้สอน จะทำได้ง่ายขึ้นโดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนการสอน

๓) วิธีสอนที่ครูมักใช้กันมากมี ดังนี้

การบรรยาย

การอภิปราย

การท่องจำ

การสาธิต

การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป

การใช้อุปกรณ์สื่อทัศนศึกษา^{๓๐}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น ต้องจัดให้เป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการของมนุษย์ให้ได้ตรงนี้เป็นจุดที่สำคัญที่สุด^{๓๑} คือพัฒนาความต้องการใหม่แต่ก่อนนี้มนุษย์มีความต้องการอย่างเดียว คือต้องการเสพต่อมาพอรู้จักเรียนรู้ก็เกิดความต้องการความรู้ซึ่งเรียกว่าใฝ่รู้ เมื่อมีความต้องการก็ต้องสนองพอสนองความต้องการได้ก็เกิดความสุขเมื่อสนองความต้องการรู้ คือสนองความใฝ่รู้และเกิดความสุขจากการเรียนรู้^{๓๒} คือกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการสนองความใฝ่ศึกษา ที่มีมีความสุขจากการสนองความใฝ่รู้

^{๓๐} สัน ธรรมบำรุง, หลักการนิเทศการสอนวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, (เพชรบุรี : สำนักพิมพ์ คอมแพคท์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖-๔๒.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒

สรุปว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการจัดการที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับความรู้ในสิ่งใหม่ๆแล้วนำไปปฏิบัติได้เป็นรูปธรรม กระบวนการเรียนรู้ต้องมีวิธี คือวิธีสอนให้เกิดความรู้ใหม่ๆซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการแสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้สร้างพฤติกรรมใหม่ๆทำให้พัฒนาขึ้น ข้อสังเกตได้ คือ หลังจากการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าขึ้น ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนนั้น ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นไปค่อนข้างถาวร กล่าวคือ จะไม่เป็นพฤติกรรมในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วคราว และเป็นพฤติกรรมที่มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดอยู่กับพฤติกรรมเดิมๆ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่จะต้องเกิดขึ้นทันทีเมื่อผู้เรียนได้รับรู้สิ่งใหม่

๒.๓.๓ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

การสอนเป็นหน้าที่ของครู เพื่อทำให้เกิดองค์ความรู้ขึ้นในแก่ตัวผู้เรียน การใช้สื่อจัดการเรียนรู้ ก็คือกระบวนการหนึ่งที่สามารถเอาสื่อมาใช้เพื่อส่งสารไปยังผู้เรียน การใช้สื่อส่งสารไปยังผู้รับนี้ เรียกว่า การสอนโดยใช้การสื่อเป็นเครื่องมือในการสอน

ภาวนิดา ชาราศรีสุทธิ ได้กล่าว สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งช่วยในการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้ เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น^{๓๒}

๑. ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น
๒. เป็นการสร้างแรงจูงใจ และเร้าความสนใจ
๓. ช่วยเสริมสร้างความคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน
๔. สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และขนาดได้

สมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวในเรื่องสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน และครูจะต้องให้ความสนใจในการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ซึ่งผู้บริหารและครูควรดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้^{๓๓}

๑. ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น
๒. การประเมินความจำเป็นที่จะต้องมีการเรียนการสอนประเภทต่าง ๆ
๓. พิจารณาความสำคัญและความจำเป็นของสื่อ
๔. ระดมสรรพบุคคลทั้งครู ผู้แทนกลุ่มและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาช่วยกันจัดทำสื่อให้เหมาะสมเพียงพอ
๕. นิเทศติดตามผลการใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง
๖. ส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อด้วยวัสดุราคาถูก
๗. จัดอบรมครูประจำการให้มีความรู้ในเรื่องการผลิตสื่อและใช้อุปกรณ์การสอนด้วยวัสดุราคาถูก
๘. ผู้บริหารควรบำเหน็จความดีความชอบให้บุคลากรที่คิดประดิษฐ์สื่อการสอนอุปกรณ์ใหม่ ๆ ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ

^{๓๒} ภาวนิดา ชาราศรีสุทธิ, การจัดและการบริหารงานวิชาการ, หน้า ๑๓๓.

^{๓๓} สมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักการบริหารการศึกษา, หน้า ๖๒.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ สื่อการสอน หมายถึง^{๓๔} ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเป็นสิ่งช่วยอธิบายและขยายเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) กล่าวว่า สื่อการสอนเกี่ยวข้องกับวัสดุที่ใช้สนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน และช่วยการสอนของครูให้ดำเนินไปได้สะดวกขึ้น จำแนกประเภทของสื่อการสอนออกเป็น ๓ ประเภท^{๓๕} คือ

๑. สื่อประเภทวัสดุ หมายถึง สื่อที่เก็บความรู้ไว้ในตัวเองซึ่งจำแนกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑) วัสดุประเภทที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วย เช่น บัตรคำ ลูกโลก รูปภาพ หุ่นจำลอง เป็นต้น

๒) วัสดุประเภทที่ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตัวเอง จำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วย เช่น แผ่นเสียง ฟิล์มภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น

๒. สื่อประเภทอุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่านทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่บันทึกในวัสดุสามารถถ่ายทอดออกมาให้เห็นหรือได้ยิน เช่น เครื่องฉาย แผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เป็นต้น

๓. สื่อประเภทเทคนิคและวิธีการ หมายถึง สื่อที่มีลักษณะเป็นแนวความคิดหรือรูปแบบขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยสามารถนำสื่อวัสดุและอุปกรณ์มาช่วยในการสอนได้ เช่น เกม และสถานการณ์จำลอง การสอนแบบจุลภาค การสาธิต เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้การสอนโดยการนำสื่อมาเป็นเครื่องมือประกอบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการสอนนั้นได้ง่ายขึ้น การเรียนนั้น จึงเรียกว่า เรียนรู้จากสื่อของผู้กระทำสอน ไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ แผนภูมิ รูปภาพ ฯลฯ เหล่านี้ ซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีในการศึกษา เป็นช่องทางในการทำสอนผู้เรียนในปัจจุบันนำมาใช้ สื่อการสอนจึงถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่มีบทบาทมาก ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ในการใช้สื่อการสอนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอน โดยต้องการวางแผนอย่างเป็นระบบในการใช้สื่อ ให้ถูกต้องตามหลักสาระการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างคุณภาพตรงต่อเป้าหมายจุดประสงค์ที่ต้องการ

๒.๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ ครูสามารถใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ได้มากมาย ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชานั้น ๆ อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีลำดับขั้นตอนดังนี้

^{๓๔} พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ , ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจิตวิทยาและเทคโนโลยีการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๗.

^{๓๕} เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) อ้างในพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจิตวิทยา และเทคโนโลยีการศึกษา, หน้า ๒๘๙-๒๙๐.

ทศนา แชมมณี กล่าวว่า การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับผู้เรียนนั้นจะต้องมีลักษณะที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา^{๓๖} เนื้อหาวิชามีหลายประเภท เช่น ประเภทข้อเท็จจริง การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เนื้อหาวิชาแต่ละประเภทต้องอาศัยเทคนิควิธีสอน หรือการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าเป็นประเภททักษะก็ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนอย่างมีขั้นตอน จึงจะเกิดทักษะได้ยกตัวอย่างการสอนคัดเขียนไทย นักเรียนจะคัดเขียนตัวอักษรไทยได้สวยงาม ต้องได้ฝึกการคัดบ่อยๆ ตามลำดับขั้นตอน และมีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องจนสามารถคัดได้อย่างสวยงามในเวลาที่กำหนด หรือถ้าเป็นเนื้อหาวิชาประเภทการแก้ปัญหาที่ต้องให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหา และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหานั้น เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นต้น จากข้อบ่งชี้ในด้านเนื้อหาที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า เนื้อหาการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจร่วมกัน เพราะเนื้อหาสาระรวมทั้งหลักสูตรที่ผู้เรียนได้เรียนในรายวิชานั้นจะนำมาสอนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของ ดังนั้น ผู้สอนต้องพิจารณาเนื้อหาสาระที่นำมาสอนให้มีความเหมาะสม และพิจารณาว่าเป็นเนื้อหาประเภทใดในประเภทเหล่านี้

- ๑) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา
- ๒) ความคิดรวบยอดและหลักการ
- ๓) การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์
- ๔) ทักษะทางกาย และเนื้อหาสาระการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะต้องจัดให้ผู้เรียนเหมาะสมกับชั้นเรียน เนื้อหาสาระจะต้องอ่านเข้าใจง่ายและมีความเหมาะสมกับเวลาเรียนและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือเนื้อหาสาระการเรียนการสอนจะต้องน่าสนใจ จึงจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ชาติ แจ่มนุช และคณะ ได้กล่าวว่า ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ดังนี้

๑. Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเอง ด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงาน ทำโครงการ สัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิดจากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ทำให้ ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

๓. Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งบุคคลและ เครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม

^{๓๖} ทศนา แชมมณี, *แนวการสอนวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าไปรษณียากร (ร.ส.พ.), ๒๕๕๑), หน้า ๗๔.

ทั้งที่ เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและเทคโนโลยี ตามหลักการที่ว่า "การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์"

๔. Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดในหลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกล คิดอย่างมีเหตุผล การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะ ต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ ในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนสามารถแสดง ความคิด เห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน^{๓๓}

พระมานิต โชติธมโม (อรรถชาติ) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของ หลักสูตรเป็นกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ หรือการเรียนการสอน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ให้ไปในทิศทางที่เหมาะสมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย^{๓๔}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อความสามัคคีใน ชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนรู้มีมากมายหลายประเภท ผู้สอนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อผู้เรียนได้ โดยอาศัยกิจกรรมช่วยเสริมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม กล่าวคือ กิจกรรมที่ให้ ผู้เรียนทำนั้น จะช่วยให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น วางแผนเป็น และการจัดกิจกรรมผู้สอนก็ต้องคำนึงถึง ความสอดคล้องกับผู้เรียนนั้น จะต้องมัลักษณะที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่เรียนนั้นด้วย

๒.๓.๕ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศ^{๓๕} ที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการ เรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ อย่างเต็มตามศักยภาพ

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จำต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติ ในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติ

^{๓๓} ชาติ แจ่มนุช และคณะ, “นักเรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร”, เอกสารอัดสำเนา, มปป.,(การ ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด.(ร่าง),๒๕๔๓), หน้า ๑-๑๗.

^{๓๔} พระมานิต โชติธมโม (อรรถชาติ), “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงาน ของพระสอนศีลธรรม จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒),

^{๓๕} พระมหาสุฉันท์ สมงคโล, “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนา”, โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร : เขต๑, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต,(สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒),

ร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือไม่/เพียงใด ดังนั้น การวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องครบคู่ไปในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ การเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ครูผู้สอนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่างๆที่จะทำให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครู ผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน

สถานภาพศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่างๆสถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินใหม่

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของกลุ่มแต่ละช่วงชั้นได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จะการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนา คุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

ศิริกุล นามศิริ ได้กล่าวว่า การประเมินผล (Evaluation) เป็นการกำหนดค่า หรือราคาจากคะแนนที่ได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี เมื่อได้คะแนนจากการวัดมาแล้วยังบอกไม่ได้ทีเดียวว่าเด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่งจะต้องใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาดูต่อไปอีกด้วยโดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกันการวัดผลและประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอนเพราะว่าการวัดผลและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ดังนี้

๑. เพื่อปรับปรุงการสอนของครูทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไร

๒. เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองเก่ง อ่อนอย่างไร และครูก็จะทราบว่าเด็กคนไหนเก่ง อ่อนแค่ไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นรายๆไป

๓. เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร แผนการสอนและบันทึกการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติ^{๔๐}

โสภณ โสมดี และอภันทร โสตะจินดา กล่าวว่า วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้นมีมากมายหลายวิธี เพื่อให้ผู้สอนสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ จึงจำแนกตามแนวทางการจัดกิจกรรมและวิธีการเรียนดังนี้^{๔๑}

๑. การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบ และแบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิด แบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ

๒. เทคนิคการเรียนรู้เป็นรายบุคคล ได้แก่ การเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้ แบบการเรียนรู้ด้วยตัวเอง แบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน การทำรายงาน การค้นคว้าอิสระ เขียนรายงาน การเรียนเสริม การทำโครงการ การทำนิตยสาร มอบหมายงานเป็นรายบุคคล

๓. เทคนิคการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบการเรียนรู้ เช่น สิ่งพิมพ์ ตำราเรียนและแบบฝึกหัด การใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ศูนย์การเรียนการสอน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนสำเร็จรูป

๔. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย การโต้ว่าที่การอภิปรายการระดมสมอง กลุ่มแก้ปัญหา การประชุมต่างๆ การแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มสืบค้น คู่คิด การฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

๕. เทคนิคการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ละคร บทบาทสมมติ

๖. เทคนิคการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ได้แก่ ปริศนาความคิด ร่วมแข่งขันหรือสืบค้น กลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิดกลุ่มร่วมมือ

๗. เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เช่น การเรียนการสอนแบบใช้เรื่องเล่า หรือการเล่าเรื่อง และการเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา

ไพศาล หวังพานิช ได้ให้ความหมายว่า การวัดผล ซึ่งเป็นกระบวนการสืบค้นหา รายละเอียดหรือจำนวนปริมาณเกี่ยวกับสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งอาจเป็นวัตถุ สิ่งของสภาพต่างๆ หรือของบุคคลโดยอาศัยวิธีการหรือเครื่องมือเป็นหลักในการวัด ส่วนการประเมินผลเป็นกระบวนการพิจารณาตัดสิน สรุปเกี่ยวกับสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งต่างๆ หรือของบุคคลโดยใช้ผลที่ได้จากการวัดและอาศัยเกณฑ์ในการตัดสินพิจารณา^{๔๒}

^{๔๐} ศิริกุล นามศิริ, การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยหลักการบูรณาการ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๔.

^{๔๑} โสภณ โสมดี และอภันทร โสตะจินดา, “การจัดกระบวนการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๕) : หน้า ๑๗.

^{๔๒} ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลและประเมินผลการเรียน, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

สรุปได้ว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ก็มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียน กล่าวคือ เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ตลอดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอน โดยให้ครูเก็บข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไม่เป็นทางการไว้ เพื่อนำไปวิเคราะห์หาค่าว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ จะต้องให้ผู้เรียนปรับปรุงอะไร หรือผู้สอนปรับปรุงอะไร เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัด การประเมินระหว่างเรียน ดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การให้ข้อเสนอแนะข้อสังเกตในการนำเสนอผลงานการพูดคุยระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล การสัมภาษณ์ ตลอดจนการวิเคราะห์ผลการสอบ เป็นต้น

ส่วนการตัดสินผลการเรียนเป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้ มักเกิดขึ้นเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามตัวชี้/วัดและยังใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับ การประเมินก่อนเรียน ทำให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียน การประเมินสรุปผลการเรียนยังเป็นการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตอนปลายปี/ปลายภาคอีกด้วย การประเมินสรุปผลการเรียนรู้ใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินได้อย่างหลากหลาย ซึ่งเน้นการวัดและประเมินแบบ^{๔๓}

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

แสงจันทร์ มโนสร้อย ได้ทำการศึกษาด้านสภาพการจัดการเรียนการสอน จริยธรรมในระดับประถมศึกษาปีที่ ๓ ครูผู้สอนประสบปัญหาด้านการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยที่ชัดเจน การใช้คำถามแบบปฏิจาตานุสสภาวะกับผู้เรียนกับผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการสอนจริยธรรม^{๔๔}

พนิดา สินสุวรรณ และคณะ ได้ทำการศึกษาสภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๔ ของครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเขตการศึกษา ๘ พบว่า ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีปัญหาเนื่องจากครูไม่มีพื้นความรู้ และขาดประสบการณ์ ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายแต่ขาดการอธิบายให้นักเรียนได้เข้าใจอย่างกระจ่างได้ ไม่สามารถทำการวัดผลและประเมินผลด้านจิตพิสัยได้^{๔๕}

นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบูรณาการสาระการเรียนรู้อพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ (๒๕๕๐) ผลการวิจัยพบว่า หลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คือ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียน

^{๔๓} อธิรุธ พึ่งเกียรติ, **คู่มือการพัฒนาวิชาชีพครู**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๖

^{๔๔} แสงจันทร์ มโนสร้อย, สภาพการเรียนการสอนจริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนในอำเภอเวียงหนองล่อง, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๑),

^{๔๕} พนิดา สินสุวรรณ และคณะ, “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตร ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๖),

การสอนโดยให้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าด้วยกันโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ซึ่งมีครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้กับผู้เรียน และประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างสมดุลทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะ และสามารถแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวันได้ หลังการทดลองพบว่า การนำเอาหลักการ และวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบหน่วยบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในลักษณะของการบูรณาการภายในวิชา โดยครูผู้สอนคนเดียวสามารถทำได้ และช่วยให้ผลการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ๘๐/๘๐ คือเท่ากับ ๘๕.๐๐/๙๐.๙๔ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยรวมสูงขึ้นเฉลี่ยเท่ากับ ๙๐.๙๔ เมื่อเปรียบเทียบเจตคติของนักเรียนต่อวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนพบว่า หลังเรียนนักเรียนมีเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑^{๔๖}

ทวีศักดิ์ พรหมสุริษา ได้ทำการศึกษาการบริหารและจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาเอกชน พบว่า การบริหารจัดการเรียนการสอนของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง เปรียบเทียบการบริหารจัดการเรียนการสอนของครูจำแนกตามเพศ ครูเพศหญิง การบริหารจัดการเรียนการสอนสูงกว่าครูเพศชาย จำแนกตามอายุในด้านการเตรียมการสอนและด้านการวัดและประเมินผล ครูอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีการบริหารจัดการเรียนการสอนสูงกว่าครูกลุ่มอายุอื่นๆ จำแนกตามระดับการศึกษา ครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี มีการบริหารการจัดการเรียนการสอนสูงกว่าครูในระดับต่ำกว่า หรือสูงกว่า^{๔๗}

ดวงทิพย์ ตันตศรี ได้มีการศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา โดยสรุปได้พบว่า อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ โดยด้านการจัดกิจกรรมเสริมและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาได้แก่ด้านการใช้สื่อ ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการเรียนการสอน ด้านสถานที่และงบประมาณตามลำดับ ผลการศึกษาความต้องการของผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ปกครองในการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์ พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้มากยิ่งขึ้น มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับเด็กนักเรียนและจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านสติปัญญาให้เด็กนักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ ได้มีการทำวัตรสวดมนต์อาทิตย์ละครั้งในวันสุคติและสามารถทำให้ครูและนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมที่ดีในจิตใจได้นั่นของทุกคน^{๔๘}

^{๔๖} สว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน, การบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (พระพุทธศาสนา), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐),

^{๔๗} ทวีศักดิ์ พรหมสุริษา, “การบริหารและจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชนในอำเภอยะบะดาจันท์บุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒),

^{๔๘} ดวงทิพย์ ตันตศรี, การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒),

สุพงษ์ จันลิ้ม ได้มีการศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาตก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔ ผู้วิจัยเห็นว่า ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ต้องมีกระบวนการเรียนรู้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชาตกเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัยโดยนำเรื่องราวชาตกมาเป็นอุทาหรณ์และแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ชาตกที่กำหนดให้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา มีจำนวน ๙ เรื่อง เป็นเรื่องที่เน้นหลักธรรมด้านให้มีความเคารพกันตามวัยวุฒิ ให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้เชื่อฟังบิดามารดา ครูอาจารย์ ให้หลักธรรมของผู้นำชุมชน ให้เป็นคนพูดจาสนทนาไพเราะน่าฟัง ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น รู้จักประมาณในการใช้สอยบริโภค ให้รู้จักสันโดษพอใจ ชอบใจ ยินดีในสิ่งที่ตนมี ที่ตนได้ รู้จักเป็นผู้ให้ และเสียสละ เน้นปัญญา ความรอบรู้ ความขยันหมั่นเพียร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสร้างหน่วยการเรียนรู้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา วิเคราะห์ความเหมาะสมของการจัดชาตกให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาเรียนรู้ โดยคำนึงถึงจิตวิทยา พัฒนาการของนักเรียนในระดับนี้ และเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี เพื่อให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียนของนักเรียน และการสอนพระพุทธศาสนาของครูต่อไป^{๔๙}

สุพจน์ อริยะจักร์ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดปากดิ่ง สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าการจัดสื่อการเรียนของโรงเรียน วัดปากดิ่ง เกี่ยวกับการที่ครูจัดทำ จัดหา หรือจัดสร้างขึ้นร่วมกับนักเรียน มีจำนวนน้อยเกินไป ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่มีประสิทธิภาพนอกจากนี้สื่อต่างๆ ที่จัดหามาเพิ่มนั้นมักเป็นสื่อทั่วไป ขาดจุดมุ่งหมายการนำไปใช้อย่างเด่นชัด ต้องการให้ครูและนักเรียนเป็นผู้ผลิตใช้เองจะกระชับและตรงเป้าหมาย ตลอดจนสามารถทดลองใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ดีกว่า สำหรับความต้องการอยากให้โรงเรียนจัดสื่อการเรียนเพิ่มเติมขึ้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้อภิปรายและสรุปว่าอยากให้ จัดหาสื่อที่ทันสมัย ประเภทเครื่องมือหรือโสตทัศนูปกรณ์ ซึ่งเป็นตัวกลางหรือทางผ่านของความรู้ที่จะถ่ายทอดไปยังครูและนักเรียน สื่อประเภทนี้ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายข้ามศีรษะ และอยากให้ทางคณะครูเน้นการใช้สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีทางมากขึ้นกว่าเดิม เพราะการเรียนการสอนต้องอาศัยเทคนิคบางประการเข้าช่วยจึงจะทำให้ได้ผลดี จะใช้เพียงวัสดุ หรือเครื่องมืออย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้แนวทางการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน เกี่ยวกับการจัดสื่อการสอน ควรมีการวางแผนการใช้สื่อการสอนล่วงหน้าทุกครั้ง และมีการจัดหาสื่อ การใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ประการสำคัญควรเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา^{๕๐}

^{๔๙} สุพงษ์ จันลิ้ม, ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาตก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๔, **พุทธศาสนคัมภีร์** พระพุทธศาสนา, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗),

^{๕๐} สุพจน์ อริยะจักร์, “การบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘),

พิทักษ์ สีนาลาด ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน พบว่า ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะครูสอนถ่ายทอดไม่ดี จึงทำให้รู้สึกเบื่อและไม่อยากที่จะเรียน ดังนั้น จึงสามารถสรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรคได้ ดังนี้

๑. ครูสอนขาดเทคนิคและวิธีการในการสอน และสอนแบบบรรยายมากเกินไป จึงทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา

๒. ครูสอนใช้สื่อในการสอนน้อยเกินไปหรือแทบไม่ได้ใช้สื่อในการสอนเลย^{๕๑}

พระมหาชลอ อาภากรโ ได้ทำการศึกษา เรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยในรายด้านตามความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับวัยของนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมีส่วนร่วม การใช้สื่อการเรียนการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาเข้าใจง่าย การจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งผลให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียน มีวิทยากรพิเศษมาบรรยายเพิ่มเติมความรู้ โดยให้มีบุคคลองค์กรมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลเป็นไปตามสภาพจริง การวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ตามปัจจัยพื้นฐาน เพศ อายุ และระดับชั้นเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา^{๕๒}

สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนานั้น มุ่งเน้นในสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ในสาระพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติและค่านิยมที่ดี ที่พึงประสงค์ มีทักษะในการคิด และสามารถนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง และเพื่อให้เกิดการพัฒนาแก่ผู้เรียนก้าวหน้าไปในทางที่ดี แต่ถึงกระนั้นการเรียนสาระพระพุทธศาสนาก็ยังพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่างๆ ยังประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน คือ ยังขาดบุคคลกรที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินการเรียนการสอน และการจัดทำสื่อในการสอนยังเพียงพอ สื่อที่ทำการสอนในปัจจุบันก็ยังไม่ทันสมัย

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

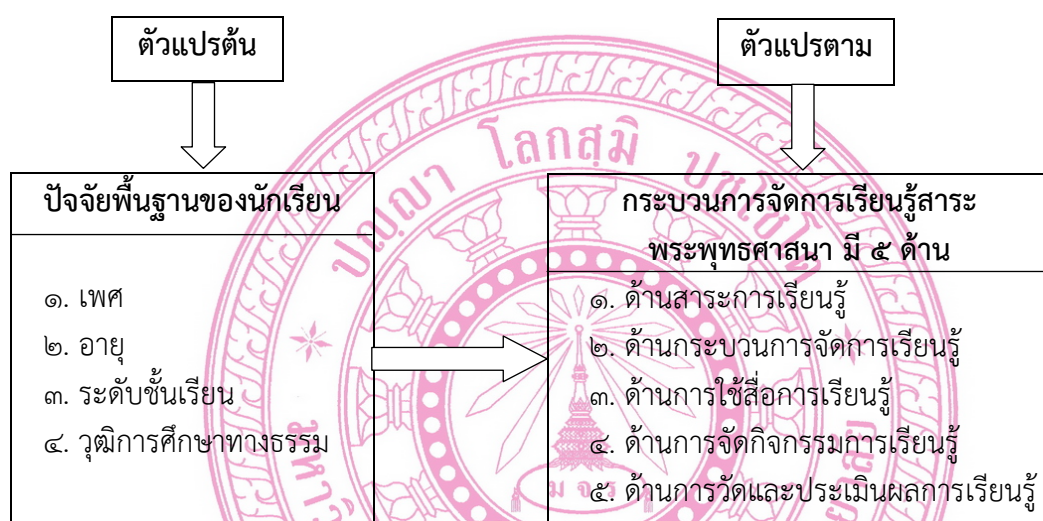
การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

^{๕๑} พิทักษ์ สีนาลาด, “วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน”, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๙) : หน้า ๗๒.

^{๕๒} พระมหาชลอ อาภากรโ, การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖),

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และระดับวุฒิการศึกษาทางธรรม หรือที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดเหตุ

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือกรอบทัศนคติกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยแสดงแผนภูมิที่ ๒.๓ มีรายละเอียดดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Concenptual Framework)

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากร ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำนวนประชากรที่ใช้ ๒๕๐ คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕๒ คน

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตั้งแต่ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึง ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเลือกการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan โดยวิธีเจาะจง (Purposive) นักเรียนโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ จำนวน ๕๑ คน นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๕ จำนวน ๕๒ คน และนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ จำนวน ๔๙ คน รวมได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๑๕๒ คน

๓.๒ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. ศึกษา ทฤษฎี เอกสาร ตำรา แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๒. สร้างแบบสอบถามฉบับร่างในการสร้างแบบสอบถามได้นำตัวแปรที่จะศึกษามาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างแล้วเสนออาจารย์ผู้ควบคุมภาคนิพนธ์เพื่อตรวจสอบ แนะนำปรับปรุง แก้ไข

๔. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องของภาษา จำนวน ๕ คน โดยใช้เทคนิค IOC ซึ่งได้ค่า IOC ที่

๐.๖ - ๑.๐๐

๕. นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมภาคนิพนธ์ เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมก่อนนำไปทดลองใช้ต่อไป

๖. หลังจากแก้ไขปรับปรุง แบบสอบถามอย่างละเอียดดีแล้วเพื่อให้แบบสอบถามชุดนี้มีความเชื่อมั่น (Reliability) สำหรับการวิจัย

๗. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้ว ไปหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อแล้วนำมาตรวจให้คะแนน หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น ตามวิธีการของ ครอนบาค^๑ (Cronbach's Alpha coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น ที่ ๐.๘๑

๘. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้วทำเป็นฉบับสมบูรณ์แบบเพื่อเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยดำเนินการโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นปีที่เรียน และวุฒิการศึกษาทางธรรม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scales) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert)^๒ มี ๕ ระดับ ได้ดังนี้

๕ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมากที่สุด

๔ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมาก

๓ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามปานกลาง

๒ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อย

๑ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อยที่สุด

วิเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โดยกำหนดเกณฑ์หาค่าของเบสท์คำนวณหาค่าเฉลี่ยการให้คะแนน^๓ ดังนี้คือ

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ – ๕.๐๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๑ – ๔.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ มาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕๑ – ๓.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๕๑ – ๒.๐๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ น้อย

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๐๐ – ๑.๕๐ หมายถึง มีคะแนนเท่ากับ น้อยที่สุด

^๑ Cronbach Lee Joseph. Essentials of Psychological Testing (New York : Harper and Row. 194), p. 202

^๒ Best and Jame V.Kahn. Research in Education. (7 th ed).Boston : Allyn and BACON.1993), p. 246.

^๓ Ibid.,p.247.

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-Ended) เป็นแบบสอบถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวข้อเสนอนี้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดอมรินทรารามเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ส่วนการหาคุณภาพของเครื่องมือนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาแบบสอบถามที่ได้สร้างเสร็จแล้วไปทำการหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้วิจัยได้นำไปทดสอบ (Pre-test) ตามขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

๑. การทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำเอาแบบสอบถามไปขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง และครอบคลุมถึงเนื้อหาที่ต้องการศึกษาในครั้งนี้ มีจำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อชนบท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงชัย หมั่นชนะ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จีระภัทร์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

๕) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมหมาย ดุยอธรรม อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

ต่อจากนั้นก็ดำเนินการนำมาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (Index Objective Congruence : IOC) ได้ค่า IOC มากกว่า ๐.๕ ทุกข้อ

๒. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแล้วไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดสอบก่อนนำไปใช้จริง (Pre-Fest) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในครั้งก่อน จำนวน ๓๐ คน ต่อจากนั้นนำมาตรวจให้คะแนน หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น ตามวิธีการที่ของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ทางสถิติ ทั้งนี้ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๓

๓. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ติดต่อประสานงานบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๒. นำหนังสือเสนอต่อผู้อำนวยการโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เพื่อให้พิจารณาให้ความเห็นชอบในการแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัยต่อไป

๓. นำแบบสอบถามเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยจะได้ดำเนินการดังต่อไปนี้ แจกแบบสอบถามแก่นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๕๒ ฉบับ

๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๕.๑ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้สถิติในการมาวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป คือ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน และวุฒิการศึกษาทางธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามนำมาหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล ระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา ใน ๕ ด้าน

๓. วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โดยใช้การทดสอบค่าที (T - test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) ถ้าพบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (Sig) จะเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ (Post Hoc Multiple Comparisons) ด้วยวิธี Fisher's Least -significant Difference (LSD) โดยกำหนดระดับความสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล คือ หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนทั้งหมด นำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

๒. วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. เปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานโดยการทดสอบค่า F- test (One -way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี (Fisher's Least-Significant Difference) LSD

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาวิจัยของกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน

๔.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๔.๓ เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ แนวปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแต่ละด้านมี ๕ ด้าน

๔.๕ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอข้อมูลผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑ ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน

ตารางที่ ๔.๑ แสดงค่าร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกในด้านเพศ

	สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๖๔	๔๒.๑
	หญิง	๘๘	๕๗.๙
	รวม	๑๕๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ เป็นหญิง จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙ และเป็นเพศชาย จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกในด้านอายุ

	สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ	ต่ำกว่า ๘ ปี	-	-
	๙ - ๑๐ ปี	๖๕	๔๒.๘
	๑๑ - ๑๒ ปี	๘๗	๕๗.๒
	๑๓ ปีขึ้นไป	-	-
	รวม	๑๕๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง ๑๑ - ๑๒ ปี จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒ และอายุ ๙ - ๑๐ ปี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๘

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน จำแนกด้านระดับชั้นเรียน

	สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับชั้นเรียน	ประถมศึกษาปีที่ ๔	๕๑	๓๓.๖
	ประถมศึกษาปีที่ ๕	๕๒	๓๔.๒
	ประถมศึกษาปีที่ ๖	๔๙	๓๒.๒
	รวม	๑๕๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ ระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒ รองลงมา ระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖ และประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของนักเรียน ด้านวุฒิการศึกษาทางธรรม

	สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิการศึกษาทางธรรม	ธรรมศึกษาชั้นตรี	๔๓	๒๘.๓
	ธรรมศึกษาชั้นโท	๔๖	๓๐.๓
	ธรรมศึกษาชั้นเอก	-	-
	ไม่มีวุฒิทางธรรม	๖๓	๔๑.๔
	รวม	๑๕๒	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ ไม่มีวุฒิทางธรรม จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔ รองลงมา ระดับธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ และระดับธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓

๔.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

การวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ความคิดเห็นของนักเรียนในกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ การกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รวมทั้งผลการวิจัยเป็นรายข้อจำนวน ๓๕ ข้อ

โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายถึง	มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายถึง	มาก
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายถึง	น้อยที่สุด

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

ความคิดเห็นของนักเรียน (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
๑. ด้านสาระการเรียนรู้	๔.๓๒	๐.๘๕	มาก
๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๔.๒๓	๐.๕๘	มาก
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๔.๒๕	๐.๕๕	มาก
๔. ด้านการกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๒๘	๐.๕๘	มาก
๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	๔.๒๕	๐.๖๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๒๗	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X}$ = ๔.๒๗) เมื่อจำแนกตามแต่ละด้าน พบว่า ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = ๔.๓๒) รองลงมา ได้แก่ ด้านการกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = ๔.๒๘) น้อยที่สุด ได้แก่ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X}$ = ๔.๒๓)

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านสาระการเรียนรู้

ด้านสาระการเรียนรู้ (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ
๑. ลักษณะการกำหนดสาระการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน	๔.๒๖	๐.๗๑	มาก
๒. ลักษณะสาระการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่เรียนอย่างแท้จริง	๔.๓๔	๐.๗๒	มาก
๓. ลักษณะการกำหนดเลือกสาระการเรียนรู้มีประโยชน์แก่ผู้เรียน	๔.๔๔	๐.๗๒	มาก
๔. ลักษณะสาระในการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิต	๔.๔๔	๐.๗๖	มาก
๕. ลักษณะสาระในการเรียนรู้ที่นักเรียนมีความคิดว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง	๔.๒๑	๐.๗๓	มาก
๖. ลักษณะสาระพระพุทธศาสนาที่นักเรียนรับรู้ถูกต้องตามหลักสูตรที่วางไว้	๔.๒๕	๐.๗๒	มาก
๗. ลักษณะสาระพระพุทธศาสนาสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต	๔.๓๒	๐.๗๓	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๓๒	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ลักษณะการกำหนดเลือกสาระการเรียนรู้มีประโยชน์แก่ผู้เรียน และลักษณะสาระในการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิต ซึ่งมีค่าเฉลี่ยระดับเท่ากัน ($\bar{X} = ๔.๔๔$) รองลงมา ได้แก่ ลักษณะสาระการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่เรียนอย่างแท้จริง ($\bar{X} = ๔.๓๔$) น้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะสาระในการเรียนรู้ที่นักเรียนมีความคิดว่าจะสามารถนำไปใช้ได้จริง ($\bar{X} = ๔.๒๑$)

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(S. D.)	ระดับ
๑. กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ตาม วัตถุประสงค์ในการเรียน	๔.๒๕	๐.๗๓	มาก
๒. กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสาระ พระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง	๔.๒๔	๐.๗๓	มาก
๓. กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และ วัฒนธรรม นักเรียนคิดว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง	๔.๒๖	๐.๗๘	มาก
๔. นักเรียนได้มีการวางแผนการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้	๔.๐๓	๐.๘๘	มาก
๕. กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และ วัฒนธรรมเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่ เรียนอย่างแท้จริง	๔.๒๖	๐.๗๗	มาก
๖. กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และ วัฒนธรรมสร้างแนวคิดใหม่ๆให้นักเรียน	๔.๓๐	๐.๘๑	มาก
๗. กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และ วัฒนธรรม นักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับวัยในการ เรียน	๔.๓๕	๐.๗๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๒๕	๐.๗๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมนักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับวัยในการเรียน ($\bar{X}$ = ๔.๓๕) รองลงมา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมสร้างแนวคิดใหม่ๆให้นักเรียน ($\bar{X}$ = ๔.๓๐) น้อยที่สุด ได้แก่ นักเรียนได้มีการวางแผนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้ ($\bar{X}$ = ๔.๐๓)

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ระดับ
๑. สื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีความเข้าใจยิ่งขึ้น	๔.๑๙	๐.๗๖	มาก
๒. การเลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเหมาะสมกับวัย และความใส่ใจของผู้เรียน	๔.๒๕	๐.๗๗	มาก
๓. จัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์สื่อโปรเจคเตอร์สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ตเหมาะสมกับวัยและความใส่ใจของผู้เรียน	๔.๑๖	๐.๙๑	มาก
๔. เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร	๔.๑๗	๐.๘๙	มาก
๕. เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา สร้างแนวคิดใหม่ๆ ให้กับนักเรียน	๔.๒๘	๐.๗๗	มาก
๖. เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา มีประโยชน์แก่ผู้เรียน	๔.๓๐	๐.๘๔	มาก
๗. เลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือนักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต	๔.๒๘	๐.๘๙	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๒๓	๐.๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๒๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา มีประโยชน์แก่ผู้เรียน ($\bar{X}$ = ๔.๓๐) รองลงมา ได้แก่ เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา สร้างแนวคิดใหม่ๆ ให้กับนักเรียน และเลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์คือนักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต ($\bar{X}$ = ๔.๒๘) น้อยที่สุด ได้แก่ จัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์สื่อโปรเจคเตอร์สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ตเหมาะสมกับวัยและความใส่ใจของผู้เรียน ($\bar{X}$ = ๔.๑๖)

ตารางที่ ๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ระดับ
๑. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน	๔.๔๐	๐.๙๐	มาก
๒. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนสนใจการเรียนมากขึ้น	๔.๒๖	๐.๗๔	มาก
๓. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เพิ่มเติมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น	๔.๓๔	๐.๗๖	มาก
๔. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการประกวดแข่งขันขึ้น	๔.๐๗	๐.๘๙	มาก
๕. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีจัดอบรม / เข้าค่ายให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น	๔.๔๓	๐.๘๖	มาก
๖. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีการสอนเสริมนอกเวลาเรียน	๔.๑๕	๐.๘๕	มาก
๗. การจัดกิจกรรมเสริมทุกๆ ครั้ง ครูให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอยู่เสมอ	๔.๓๐	๐.๙๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๒๘	๐.๘๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีจัดอบรม / เข้าค่ายให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = ๔.๔๓$) รองลงมา ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน ($\bar{X} = ๔.๔๐$) น้อยที่สุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการประกวด แข่งขันขึ้น ($\bar{X} = ๔.๑๖$)

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (n = ๑๕๒)	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(S.D.)	ระดับ
๑. การเรียนรู้ที่กำหนดวิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลไว้ก่อน	๔.๑๙	๐.๘๓	มาก
๒. การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาในการเรียน	๔.๑๗	๐.๙๐	มาก
๓. การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย ดำเนินการควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๔.๓๕	๐.๘๑	มาก
๔. การวัดและประเมินผลเน้นความเข้าใจเพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและผู้เรียน	๔.๒๕	๐.๘๒	มาก
๕. การวัดผลเน้นการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ตามเนื้อหาสาระการเรียนการสอน	๔.๒๖	๐.๘๐	มาก
๖. การวัดและประเมินผลเน้นจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน	๔.๒๖	๐.๘๕	มาก
๗. การวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริง	๔.๒๙	๐.๘๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๒๕	๐.๘๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๒๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัยดำเนินการควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = ๔.๓๕) รองลงมา ได้แก่ การวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริง ($\bar{X}$ = ๔.๒๙) น้อยที่สุด ได้แก่ การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาในการเรียน ($\bar{X}$ = ๔.๑๗)

๔.๓ เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ, อายุ, ระดับชั้นเรียน, วุฒิการศึกษาทางธรรม, ตามสมมติฐานที่ ๑ – ๓ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ

(n = ๑๕๒)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา	ชาย (๖๒ คน)		หญิง (๘๘ คน)		t	Sig.
	$\bar{X}$	S. D.	$\bar{X}$	S. D.		
ด้านสาระการเรียนรู้	๔.๑๘	๐.๕๓	๔.๔๒	๐.๕๒	-๐.๒๙	๐.๐๐
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๔.๑๔	๐.๕๘	๔.๓๓	๐.๕๑	-๐.๒๐	๐.๓๗
ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๔.๐๙	๐.๖๓	๔.๓๔	๐.๕๒	-๐.๒๕	๐.๑๔
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๑๑	๐.๖๘	๔.๔๐	๐.๔๗	-๐.๒๙	๐.๐๓
ด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้	๔.๐๙	๐.๖๔	๔.๓๗	๐.๕๓	-๐.๒๙	๐.๐๗
รวมทุกด้าน	๔.๑๒	๐.๕๓	๔.๓๗	๐.๔๐	-๐.๓๑	๐.๐๓

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน แต่มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ

(n = ๑๕๒)

อายุ	๙ - ๑๐ ปี		๑๑ - ๑๒ ปี		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านสาระการเรียนรู้	๔.๒๖	๐.๕๐	๔.๓๗	๐.๔๖	- ๑.๔๒	๐.๑๕
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	๔.๑๓	๐.๖๑	๔.๓๔	๐.๔๘	- ๒.๓๙	๐.๐๑
ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	๔.๑๒	๐.๖๘	๔.๓๒	๐.๔๗	- ๒.๑๕	๐.๐๓
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	๔.๒๔	๐.๗๓	๔.๓๐	๐.๔๔	- ๐.๖๒	๐.๕๓
ด้านการวัดผลและการประเมินผล การเรียนรู้	๔.๑๘	๐.๕๗	๔.๓๔	๐.๓๗	- ๒.๑๐	๐.๐๓
รวมทุกด้าน	๔.๑๒	๐.๕๓	๔.๓๗	๐.๔๐	- ๒.๐๕	๐.๐๔

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมมีไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน แต่มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนระดับชั้นเรียนที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับชั้นเรียน

(n = ๑๕๒)

		SS	df	MS	F	Sig
ด้านสาระการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๘	๒	๐.๒๔	๑.๐๒	๐.๓๖
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๑๒	๑๔๙	๐.๒๓	-	-
	รวม	๓๕.๖๐	๑๕๑	-	-	-
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๐	๒	๐.๔๐	๑.๓๓	๐.๒๗
	ภายในกลุ่ม	๔๔.๙๑	๑๔๙	๐.๓๐	-	-
	รวม	๔๕.๗๒	๑๕๑	-	-	-
ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๙	๒	๐.๗๔	๒.๒๒	๐.๑๑*
	ภายในกลุ่ม	๔๙.๒๐	๑๔๙	๐.๓๓	-	-
	รวม	๕๐.๖๙	๑๕๑	-	-	-
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๓	๒	๐.๑๗	๐.๔๙	๐.๖๑
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๖๓	๑๔๙	๐.๓๔	-	-
	รวม	๕๑.๙๗	๑๕๑	-	-	-
ด้านการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๘๐	๒	๐.๔๐	๑.๑๐	๐.๓๓
	ภายในกลุ่ม	๕๓.๙๒	๑๔๙	๐.๓๖	-	-
	รวม	๕๔.๗๒	๑๕๑	-	-	-
ผลรวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๕	๒	๐.๓๒	๑.๔๓	๐.๒๔*
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๘๕	๑๔๙	๐.๒๒	-	-
	รวม	๓๔.๕๐	๑๕๑	-	-	-

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า นักเรียนมีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับชั้นเรียน โดยภาพรวม ($F = ๑.๔๓$, $Sig = ๐.๒๔$) สรุปได้ว่า มีกลุ่มระดับชั้นเรียน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ มีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Fisher's Least-Significant Difference) ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๑๔ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ต่อ จำแนกตามระดับชั้นเรียน ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวม

ระดับชั้นเรียน	$\bar{X}$	ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔	ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๕	ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๖
		๔.๑๑*	๔.๓๕*	๔.๒๕
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔	๔.๑๑	-	๐.๒๔	๐.๑๔
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕	๔.๓๕		-	๐.๐๑
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖	๔.๒๕			-

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ เมื่อทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยรายคู่ จำแนกตามระดับชั้นเรียน ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ในกลุ่มระดับชั้นเรียนต่างๆ พบว่า กลุ่มระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยรวม ค่าเฉลี่ยมากกว่า ประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยมีความเห็นแตกต่างกัน จำนวน ๑ คู่ สอดคล้องกับสมมติที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนนุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

(n = ๑๕๒)

		SS	df	MS	F	Sig
ด้านสาระการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๐	๒	๐.๑๐	๐.๔๓	๐.๖๕
	ภายในกลุ่ม	๓๕.๔๐	๑๔๙	๐.๒๓	-	-
	รวม	๓๕.๖๐	๑๕๑	-	-	-
ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๓	๒	๐.๔๖	๑.๕๕	๐.๒๒
	ภายในกลุ่ม	๔๔.๗๘	๑๔๙	๐.๓๐	-	-
	รวม	๔๕.๗๒	๑๕๑	-	-	-
ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๗	๒	๐.๓๘	๑.๑๔	๐.๓๒
	ภายในกลุ่ม	๕๐.๖๓	๑๔๙	๐.๓๔	-	-
	รวม	๕๑.๔๐	๑๕๑	-	-	-
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๖	๒	๐.๒๓	๐.๖๖	๐.๕๑
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๕๑	๑๔๙	๐.๓๔	-	-
	รวม	๕๑.๙๗	๑๕๑	-	-	-
ด้านการวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๓	๒	๐.๔๖	๑.๒๙	๐.๒๘
	ภายในกลุ่ม	๕๓.๗๘	๑๔๙	๐.๓๖	-	-
	รวม	๕๔.๗๒	๑๕๑	-	-	-
ผลรวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๐.๖๐	๒	๐.๓๐	๑.๓๒	๐.๒๗
	ภายในกลุ่ม	๓๓.๙๐	๑๔๙	๐.๒๒	-	-
	รวม	๓๔.๕๐	๑๕๑	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า นักเรียนมีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามสมมติฐานที่ ๑ – ๔

สถานภาพ ส่วน บุคคล	ด้านสาระ การ เรียนรู้		ด้านกระบวนการ จัดการ เรียนรู้		ด้านการ ใช้สื่อ การเรียนรู้		ด้านการ จัดกิจกรรม การเรียนรู้		ด้านการวัดผล และการประเมิน ผลเรียนรู้	
	เป็นไป ตาม สมมติฐาน	ไม่เป็น ไปตาม สมมติฐาน	เป็นไป ตาม สมมติฐาน	ไม่เป็น ไปตาม สมมติฐาน	เป็นไป ตาม สมมติฐาน	ไม่เป็น ไปตาม สมมติฐาน	เป็นไป ตาม สมมติฐาน	ไม่เป็น ไปตาม สมมติฐาน	เป็นไป ตาม สมมติฐาน	ไม่เป็น ไปตาม สมมติฐาน
๑. เพศ		✓		✓		✓		✓		✓
๒. อายุ		✓		✓		✓		✓		✓
๓. ระดับ ชั้นเรียน		✓		✓		✓		✓		✓
๔. วุฒิการ ศึกษาทาง ธรรม		✓		✓		✓		✓		✓

จากตารางที่ ๔.๑๖ สรุปพบว่า โดยรวมระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ระดับชั้นเรียน ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ที่เหลือส่วนใหญ่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังที่แสดงไว้ในตาราง

๔.๔ แนวปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแต่ละด้านดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านสาระการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ข้อสอบยากมากทำไม่ค่อยได้ ทำได้ไม่ค่อยดีนัก - เนื้อหาสาระการเรียนรู้มีการเรียนมากในบ้างครั้ง ครูสั่งการบ้านมากทำไม่ค่อยทัน - หนังสือมีเนื้อหาเยอะ ข้อสอบยาก - การเรียนการสอนมีเวลาน้อยเกินไป อยากให้มีเวลามากกว่านี้	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - ควรให้เด็กนักเรียนสนใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น และอยากให้ครูกวัดขันมากกว่านี้ - คุณครูควรสอนให้สนุกมากยิ่งขึ้น และเจาะลึกเข้าประเด็นเนื้อหาสาระอย่างตรง - ควรสอนให้มีเนื้อหาสาระเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ จะได้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - กำหนดสาระการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนไม่มาก - เนื้อหาของวิชาสาระพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้ มีน้อยอ่านแล้วได้ความรู้ไม่มาก - เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอน เพื่อที่จะได้เข้าใจมากกว่านี้ - เอกสารควรมีเนื้อหาอธิบายก่อนที่จะมีข้อสอบให้เลือกทำ เพื่อทำให้นักเรียนทำข้อสอบได้ - หนังสือพิมพ์ผิด ข้อสอบก็ยากเกินไป	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรมีการสอนที่สนุกยิ่งขึ้น - ได้รู้ศีล ๕ คือ เบญจศีล, เบญจธรรม ควรไปเรียนรวมที่ศาลาวัด เรียนเสริมนอกสถานที่บ่อยๆหาประสบการณ์ในการเรียนรู้ - ได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับศาสนาต่างๆและเรื่องของพระพุทธเจ้า ควรมีเวลาเรียนมากกว่านี้ สนุกดี - อยากให้สอนสนุกๆ ให้มีกิจกรรมทำนอกสถานที่ เช่น เข้าค่ายพุทธบุตร
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - ด้านสาระการเรียนรู้มากแล้ว ไม่จำเป็นต้องเครียดเพราะนักเรียนก็ทำงานส่งแล้ว - ได้เรียนรู้เรื่องดีอยู่แล้ว แต่เวลาคุยสติจะหลุดไม่รู้เรื่องคุมสติไม่ได้ - มีปัญหาด้านการจดตามครู เมื่อเวลาว่างเลยทำให้ไม่มีสมาธิ - เล่มเอกสารควรมีเนื้อหาก่อนที่จะให้มีตัวเลือกก่อนถามตอบ	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - มีข้อมูลใหม่ๆ มากมายในการเรียนรู้ อยากให้อาจารย์สนใจให้นักเรียนให้มากกว่านี้ - อยากให้มีพระอาจารย์มาควบคุมเยาะกว่านี้ - ได้สาระการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา อยากให้เนื้อหาเพิ่มขึ้น - ได้เรียนรู้เยอะมากครบทั้งเนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของพวกเขาได้ด้วยครับ

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
- เวลาเข้าไปเรียนที่ห้องประชุมรวม มักจะง่วงนอน สติไม่ดี อยากรู้เรื่องพระพุทธประวัติ - มีปัญหาการเรียนคะแนนไม่ดี ชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา - การสวดมนต์จำบทสวดไม่ค่อยได้ น่านั่งมีหนังสือสวดมนต์แจกบ้าง จะได้เอามาอ่าน - เนื้อหาของวิชาสาระพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้	- กระบวนการเรียนรู้เหมาะสมดีอยู่แล้ว อยากให้มีการเรียนเสริมนอกเวลาบ้าง - ควรจัดกระบวนการเรียนเพื่อให้นักเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ - กระบวนการเรียนรู้ควรให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนมากขึ้น - ควรจัดตารางการเรียนรู้ให้นักเรียนก่อน นักเรียนจะได้มีเวลาอ่านก่อน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- กระบวนการเรียนรู้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้น้อย - การพูดสอนทำให้เข้าใจเป็นบางเรื่อง - กระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา มีเวลาน้อย ควรเพิ่มเวลาในการเรียนอีก - มีการจัดการเรื่องเวลาในการเข้าเรียนล่าช้ามาก เข้าไม่ตรงเวลา เวลาที่มีน้อย อยากให้มีเวลามากกว่านี้ เพื่อจะได้ดู วีดีโอ นาน ๆ	- อยากให้สอนแบบสนุกๆ ง่ายๆ ไม่เครียดจะได้รู้เรื่องพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ - เหมาะสมกับวัยแล้ว ได้เข้าห้องประชุมใหญ่ในเวลาเรียน อยากให้เข้าไปเรียนบ่อยๆมากขึ้น - การเรียนรู้พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมได้แนวคิดใหม่ๆ อยากเรียนนอกสถานที่เสริม - คุณครูสอนดีมาก เวลาสอนจบควรจะถามว่าใครไม่เข้าใจบ้าง จึงทำให้นักเรียนเรียนดีขึ้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- น่าจะมีเนื้อหาให้อ่านก่อนด้านหน้า ส่วนด้านหลังให้เป็นข้อสอบ ไม่รู้วาคำศัพท์นี้ แปลว่าอะไรบ้าง - ทำปัญหาทดสอบไม่ค่อยได้ เวลาให้ทำก่อนเฉลย แต่ก็ชอบทำปัญหาทดสอบ ทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น - มีเวลา มีน้อยเกินไป ทำปัญหาทดสอบก่อนเข้าสอบจริง เพื่อที่จะได้มีแนวข้อสอบ จะทำให้เวลาสอบจริงจะทำได้	- เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ดี อยากให้มีวิธีที่เหมาะสมอย่างนี้บ่อยๆ - มีกระบวนการเป็นขั้นตอนที่ดี อยากให้มีการเรียนนอกสถานที่เพิ่มเติม - น่าจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงเนื้อหาพระพุทธศาสนา - อยากให้มีการเข้าฐานการเรียนรู้ และได้ร่วมกิจกรรม ทักษะการเรียนรู้ - มีกิจกรรมปานกลางในการเรียนรู้ น่าจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - อุปสรรค คือ เวลาเปิดสื่อการเรียนรู้ ไม่สามารถเปิดให้นักเรียนดูจนจบที่เดียวได้ เพราะหมดเวลาเสียก่อน ควรมีเวลามากกว่านี้สักนิดจะดูจนจบ - เวลาถามปัญหา หลังจากการดูสื่อการเรียนรู้แล้ว นักเรียนมักจะตอบปัญหาไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยกล้าแสดงออกกลัวตอบผิด - มีเวลาน้อยเกินไป เวล่านักเรียนเข้าห้องประชุมใหญ่เพื่อไปดูสื่อทำให้เสียเวลานานกว่าจะพร้อมกัน แล้วได้สวดมนต์ ต่อจากนั้นก็ดูสื่อการเรียนรู้ พระพุทธประวัติ ชาดกต่างๆ	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - เหมาะสมดีอยู่แล้ว อยากเรียนนานๆ มีเวลาน้อยเกินไป อยากรู้เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากขึ้น - เลือกสื่อที่มีเนื้อหาในการการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา มีประโยชน์แก่ผู้เรียนรู้ - อยากให้มีสื่อการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เช่น วีดีโอเพื่อการเรียนจะได้สนุกขึ้น - ควรใช้สื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแบบสนุกๆ ไม่เบื่อ ได้ประโยชน์และสาระ หรือสื่อแบบใหม่ๆ เน้นสื่อไม่น่าเบื่อ - ควรถามเด็กก่อนว่าทำไมถึงไม่ทำงานส่ง ไม่ใช่ไม่ส่งก็ต่ออย่างเดียว
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - จัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ให้ความสนใจได้น้อย ทำให้นักเรียนไม่ค่อยสนใจการเรียนเท่าที่ควร - แบบฝึกหัดที่ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ มีเนื้อหามาก จึงทำให้เข้าใจได้ไม่ทัน เนื้อหาที่ให้ง่ายอยู่ แต่ก็พอทำได้ - เล่มเอกสารมีการพิมพ์ผิด ขอให้มีการพิมพ์ที่ถูกต้อง และควรมีเนื้อหาเยอะกว่านี้ มีสื่อมาประกอบการเรียนรู้เพิ่มขึ้นก็ดี	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - ให้เลือกสื่อในการเรียนการสอนสาระพระพุทธศาสนา มีประโยชน์แก่ผู้เรียน - ควรจะเปิดวีดิทัศน์ให้นานๆหน่อย เพื่อจะได้สื่อให้รู้ว่าครูผู้สอนจะสอนอะไร - แบบฝึกหัด และสื่อต่างๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจมากขึ้น อยากให้ทำการสอนแบบนี้บ่อยๆ - ควรมีหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่มีความสอดคล้องกับเรื่องธรรมะให้มากยิ่งขึ้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - มีสื่อเหมาะสมบ้างในการเรียนรู้ แต่การใช้สื่อในการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสมไม่ชอบ - คลิปวีดีโอบางอย่างไม่ค่อยเหมาะสมต่อการเรียนรู้ มีเนื้อเรื่องสั้นไปหน่อย อยากดูคลิปวีดีโอที่สนุกๆ ทำให้นักเรียนมีความสนใจมากขึ้น - สื่อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและชาดก มีการเปิดน้อยเพราะเวลาไม่พออยากให้เปิดนานๆจะได้ดูนานๆชอบสนุกได้รู้เรื่องพระพุทธเจ้า	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - ควรจะมีภาพประกอบการเรียนการสอนจะได้ทำให้เข้าใจในหลักสูตรมากขึ้น - อยากให้มีการใช้สื่อเพื่อมาอธิบายให้เด็กเข้าใจมากขึ้น และมีการสอนที่สนุกทำให้เด็กไม่เครียด - หนังสือบางลง อยากให้หนาขึ้น - เป็นสื่อที่ดีดูแล้วมีข้อคิด ให้เกร็ดความรู้ได้มาก อยากให้มีสื่อมากกว่านี้ และสอดคล้องกับเรื่องที่เรียน ทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมศึกษาง่ายขึ้น

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔
- สถานที่ในการจัดกิจกรรมคับแคบไปหน่อย ไม่ค่อยสะดวกในการจัดกิจกรรมบางอย่าง - กิจกรรมมีเยอะมากทำให้ไม่มีเวลา ควรจัดกิจกรรมให้น้อยลงนักเรียนจะได้มีเวลา - นักเรียนไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมบางอย่างเท่าที่ควร ควรหากิจกรรมใหม่ๆ ให้นักเรียนทำเพื่อเสริมความรู้ในห้องเรียน	- อยากให้จัดกิจกรรมบ่อยๆ และอยากให้ช่วยหรือพาเด็กทำกิจกรรม - อยากให้มีกิจกรรมที่เยอะกว่านี้ และให้นักเรียนเข้าถึงกิจกรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกครั้ง - ควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทำให้เด็กได้แสดงออกให้เด็กมีส่วนร่วม - จัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนของทุกชั้นเรียน เพื่อทำให้นักเรียนได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- การจัดกิจกรรมและจัดนอกเวลามีเวลาน้อย - มีความเคร่งครัดมากเกินไป ทำให้กิจกรรมไม่ค่อยสนุกเท่าที่ควร - การจัดกิจกรรมบางครั้งไม่ค่อยน่าสนใจเลย นักเรียนไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร - มีเวลาน้อยในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง - กิจกรรมตักบาตรในวันพระต้องรีบก่อนเช้าแถว เพราะมีเวลาน้อยตอนเช้า	- ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ได้สวดมนต์ตอนเช้าทุกวันเลย ควรให้นักเรียนและคุณครูได้ทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ - ได้รับกิจกรรมนันทนาการที่เข้าใจ และมีประโยชน์ต่อการเรียนเพิ่มความรู้มากขึ้น - การสอนควรมีการอธิบายเนื้อหาให้ละเอียด มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนด้วย - การจัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะทำให้ได้รู้จักใช้ชีวิต และได้ฟังธรรมะ อยากให้พาไปอีก
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- อุปสรรค คือ เด็กไม่กล้าแสดงออกในเวลามีกิจกรรม เด็กไม่ชอบการแสดงออก - พื้นที่ทำกิจกรรมมีน้อย ไม่มีเวลาทำกิจกรรมเท่าที่ควร - กิจกรรมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมเพื่อให้สอบได้ มีเวลาน้อยมาก ต้องท่องจำถึงจะสอบธรรมศึกษาได้ เช่น เรื่องความกระตือรือร้น ต้องท่องพุทธสุภาษิตให้ถูกจึงเขียนได้	- การจัดกิจกรรมเรียนรู้ใช้ชั่วโมงคุ้มค่ามาก ควรให้นักเรียนได้มีการประกวดในกิจกรรมต่างๆ - หากมีกิจกรรมควรมีเวลาว่าง เช่น เมื่อทำกิจกรรมเสร็จประมาณ ๑๐.๐๐-๑๐.๓๐ น. ก็ควรให้เด็กไปเดินเล่น แล้วค่อยเรียกมารวมตัวกัน - ถ้ามีกิจกรรมต่างๆ น่าจะมีการแจกของขวัญให้นักเรียนครบทุกคน - ควรจัดเกมส์หรืออื่นๆในการศึกษาเพื่อความสนุกสนานในการศึกษาเรียนรู้

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงผลของปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - การวัดและประเมินผลการเรียนบางครั้งไม่ค่อยมีความเหมาะสมกับความเป็นจริงเท่าที่ควร - ข้อสอบไม่ตรงกับที่เรียนมา การวัดผลประเมินผลออกมาไม่ดี จะพยายามทำ - เนื้อหาสาระในการวัดและประเมินยากเกินไป ออกให้ข้อสอบออกง่ายกว่านี้ - ข้อสอบมากเกินไป ทำข้อสอบทุกครั้งแต่ทำไม่ทุกข้อ อยากให้ออกข้อสอบน้อยกว่านี้	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ - อยากให้ข้อสอบตรงๆ กับเนื้อหาที่นำมาสอน เพราะจะทำให้นักเรียนทำข้อสอบได้ - อยากให้คุณครูออกข้อสอบเยอะๆ แต่ก็ไม่มากเกินไป นักเรียนจะได้เลือกทำในข้อที่ทำได้บ้าง - ควรตรวจข้อสอบให้ละเอียด จะมีความยุติธรรม - อยากให้มีการวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด - ประเมินตามหลักสูตรที่เรียน และดูพฤติกรรมของเด็กในเวลาเรียน อยากให้เข้าใจเด็กมากยิ่งขึ้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - การวัดและประเมินผลทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ออกข้อสอบเนื้อหาเยอะ - การวัดและประเมินผลเน้นเนื้อหาความเข้าใจของนักเรียนเฉพาะไม่ครบทุกด้าน ทำให้ข้อสอบออกมาไม่ตรงที่เรียน - ไม่รู้แนวข้อสอบในการวัดและประเมินผล ทำให้ทำข้อสอบได้ไม่ดี ควรทำแบบฝึกหัดก่อนสอบ	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ - การวัดและประเมินผล เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและนักเรียน ควรมีการวัดผลและประเมินผลทุกครั้งทุกเนื้อหาสาระทุกวิชา - ควรมีการวัดและประเมินผล วิเคราะห์และสังเกตตามเนื้อหาสาระการเรียนการสอนที่แท้จริง - อยากให้การวัดและประเมินผลเป็นการนำไปสู่การพัฒนาความรู้ของนักเรียน - การวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่ดี ทำให้ได้รับรู้เรื่องพระพุทธศาสนา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - ดีด้านการวัดและประเมินผลการเรียน แต่มีบางเรื่องที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ดี แต่ก็พยายามปรับเปลี่ยนนิสัย - การวัดและประเมินผล ไม่สามารถทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความรู้ตามความเป็นจริงได้เท่าที่ควร - ข้อสอบมีความเหมาะสมกับนักเรียนน้อย ออกไม่ตรงกับที่เรียนมาทำให้นักเรียนทำไม่ค่อยได้	ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ - การวัดและประเมินผลดีมาก อยากให้สอบทุกวัน เพื่อทำให้นักเรียนมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาหลากหลายเพิ่มเติม - ดีแล้ว เพราะยุติธรรมสำหรับนักเรียน และนักเรียนก็ได้วัดความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ควรให้นักเรียนได้วัดความรู้อยู่เสมอ - อยากให้มีการประเมินทางการเรียนเกี่ยวกับทักษะ และกระบวนการเรียนรู้

๔.๕ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากตารางแบบสอบถาม ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย ใน ๕ ด้าน ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรค ในด้านสาระการเรียนรู้ คือ ส่วนใหญ่ยังมีการออกข้อสอบยาก นักเรียนทำไม่ค่อยได้ทำไม่ได้ไม่ค่อยดีนัก เป็นเพราะว่าเนื้อหาสาระการเรียนรู้มีการเรียนมากในบางครั้ง ครูสั่งการบ้านมาก การเรียนการสอนมีเวลาน้อยเกินไป การกำหนดสาระการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนไม่มาก เนื้อหาของวิชาสาระพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้ มีน้อยอ่านแล้วได้ความรู้ไม่มาก เอกสารควรมีเนื้อหาอธิบายก่อนที่จะมีข้อให้เลือกทำเพื่อทำให้นักเรียนทำข้อสอบได้

ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ เวลาเข้าไปเรียนที่ห้องประชุมรวม นักเรียนมักจะง่วงนอน สดไม่เต็ม การสวดมนต์จำบทสวดไม่ค่อยได้ นักเรียนอยากรู้เรื่องพระพุทธประวัติ นักเรียนมีความชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แต่เนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้ กระบวนการเรียนรู้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้น้อย กระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีเวลาน้อย ควรเพิ่มเวลาในการเรียน มีการจัดการเรื่องเวลาในการเข้าเรียนล่าช้ามาก เข้าไปห้องประชุมรวมไม่ตรงเวลา

ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ยังมี อุปสรรค คือ เวลาเปิดสื่อการเรียนรู้ ไม่สามารถเปิดให้นักเรียนดูจนจบทีเดียวได้ เพราะหมดเวลาเสียก่อน เวลาถามปัญหาหลังจากการดูสื่อการเรียนรู้แล้ว นักเรียนมักจะตอบปัญหาไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยกล้าแสดงออกกลัวตอบผิด เวลาที่มีน้อยเกินไป เวลาให้นักเรียนเข้าห้องประชุมใหญ่เพื่อไปดูสื่อทำให้เสียเวลานานกว่าจะพร้อมกัน แบบฝึกหัดที่ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ มีเนื้อหามาก จึงทำให้เข้าใจได้ไม่ดีนัก เนื้อหาที่ทำให้งงๆอยู่ เล่มเอกสารมีการพิมพ์ผิดควรมีเนื้อหาเยอะกว่านี้ มีสื่อมาประกอบการเรียนรู้เพิ่มขึ้นก็ดีมีสื่อเหมาะสมบ้างในการเรียนรู้ แต่การใช้สื่อในการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม คลิปวิดีโอบางอย่างไม่ค่อยเหมาะสมต่อการเรียนรู้ มีเนื้อเรื่องสั้นไปหน่อย สื่อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และชาดก มีการเปิดน้อยเพราะเวลามีไม่พอเปิดนานๆไม่ได้

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ยังมีสถานที่ในการจัดกิจกรรมคับแคบไปหน่อย ไม่ค่อยสะดวกในการจัดกิจกรรมบางอย่าง กิจกรรมมีเยอะมากทำให้ไม่มีเวลา ควรจัดกิจกรรมให้น้อยลง นักเรียนจะได้มีเวลา นักเรียนไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมบางอย่างเท่าที่ควร ควรหากิจกรรมใหม่ๆ ทำให้นักเรียนทำเพื่อเสริมความรู้ในห้องเรียน การจัดกิจกรรมและจัดนอกเวลามีเวลาน้อย มีความเคร่งครัดมากเกินไป ทำให้กิจกรรมไม่ค่อยสนุกเท่าที่ควร

ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ การวัดและประเมินผลการเรียนบางครั้งไม่ค่อยมีความเหมาะสมกับความเป็นจริงเท่าที่ควร ข้อสอบไม่ตรงกับที่เรียนมา การวัดและประเมินผลออกมาไม่ดี เนื้อหาสาระในการวัดและประเมินยากเกินไป ข้อสอบมากเกินไป ทำข้อสอบทุกครั้งแต่ทำไม่ทุกข้อ การวัดและประเมินผลเน้นเนื้อหาความเข้าใจของนักเรียนเฉพาะไม่ครบทุกด้าน ทำให้ข้อสอบออกมาไม่ตรงที่เรียน นักเรียนไม่รู้แนวข้อสอบในการวัดและประเมินผล ทำให้ทำข้อสอบได้ไม่ดี ควรทำแบบฝึกหัดก่อนสอบ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนดี แต่มีบางเรื่องที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ดี ไม่สามารถทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความรู้ตามความเป็นจริงได้เท่าที่ควร เพราะข้อสอบมีความเหมาะสมกับนักเรียนน้อย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข ในด้านสาระการเรียนรู้ คือ ส่วนใหญ่เด็กนักเรียนสนใจในการเรียนน้อย และอยากให้ครูกวัดขึ้นมากกว่านี้ คุณครูควรสอนให้สนุกมากยิ่งขึ้น และเจาะลึกเข้าประเด็นเนื้อหาสาระอย่างตรง ควรสอนให้มีเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ การเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรมีการสอนที่สนุกยิ่งขึ้น ศิล ๕ คือ เบญจศีล เบญจธรรม ควรไปเรียนรวมที่ศาลาวัด เรียนเสริมนอกสถานที่บ่อยๆหาประสบการณ์ในการเรียนรู้ อยากให้สอนสนุกๆ ให้มีกิจกรรมทำนอกสถานที่ เช่น เข้าค่ายพุทธบุตรมีข้อมูลใหม่ๆมากมายในการเรียนรู้ อยากให้เอาใจใส่นักเรียนให้มากกว่านี้ทีเดียว

ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ ควรจัดกระบวนการเรียนเพื่อให้นักเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ ควรให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนมากขึ้น ควรจัดตารางการเรียนรู้ให้นักเรียนก่อน นักเรียนจะได้มีเวลาอ่านก่อนอยากให้สอนแบบสนุกๆง่ายๆ ให้เหมาะสมกับวัย และนักเรียนมักชอบเข้าห้องประชุมใหญ่ในเวลาเรียน การเรียนรู้พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมนักเรียนได้แนวคิดใหม่ๆ ควรเรียนเสริมนอกสถานที่ด้วย การสอนคุณครูเวลาสอนจบควรจะถามนักเรียนว่าใครไม่เข้าใจบ้าง จึงทำให้นักเรียนเรียนดีขึ้นเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี ต้องมีกระบวนการเป็นขั้นตอนที่ดี การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงเนื้อหาพระพุทธศาสนา เพิ่มทักษะการเรียนรู้เข้าไปอีก

ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ คือ การเลือกสื่อที่มีเนื้อหาในการการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาควรมีประโยชน์แก่ผู้เรียนรู้ อยากให้มีสื่อการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เช่น วิดีโอ เพื่อการเรียนรู้จะได้สนุกขึ้น ควรใช้สื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแบบสนุกๆไม่เบื่อ ได้ประโยชน์และสาระหรือสื่อแบบใหม่ๆเน้นสื่อไม่น่าเบื่อ ควรจะเปิดวิดิทัศน์ให้นานๆหน่อย เพื่อจะได้สื่อให้รู้ว่าคุณครูผู้สอนจะสอนอะไร ควรมีหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่มีความสอดคล้องกับเรื่องธรรมะให้มากยิ่งขึ้นควรมีภาพประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เข้าใจในหลักสูตรมากขึ้น

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ นักเรียนอยากให้จัดกิจกรรมบ่อยๆ และอยากให้ช่วยหรือพาเด็กทำกิจกรรม และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนของทุกชั้นเรียน เพื่อทำให้นักเรียนได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น ควรให้นักเรียนและคุณครูได้ทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ การจัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะทำให้ได้รู้จักใช้ชีวิต และได้ฟังธรรมะนักเรียนอยากให้พาไปอีก และควรให้นักเรียนได้มีการประกวดในกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ควรมีการแจกของขวัญให้นักเรียนครบทุกคน นักเรียนอยากให้จัดเกมส์หรืออื่นๆในการศึกษาเพื่อความสุขสนุกสนานในการศึกษาเรียนรู้

ในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ คือ นักเรียนอยากให้คุณครูออกข้อสอบเยอะๆแต่ก็ไม่มากจนเกินไป นักเรียนจะได้เลือกทำในข้อที่ทำได้บ้าง และเวลาตรวจข้อสอบควรตรวจข้อสอบให้ละเอียด จะมีความยุติธรรม การวัดผลและประเมินต้องทำตามหลักสูตรที่เรียน และดูพฤติกรรมของเด็กในเวลาเรียน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและนักเรียน คือวิเคราะห์และสังเกตตามเนื้อหาสาระการเรียนการสอนที่แท้จริง อยากให้เข้าใจเด็กมากยิ่งขึ้น การวัดผลและประเมินผลเป็นการนำไปสู่การพัฒนาความรู้ของนักเรียน การวัดและประเมินผลจึงต้องให้มีเหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่ดี เพื่อทำให้นักเรียนมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาหลากหลายเพิ่มเติม เป็นต้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร แล้วนำข้อมูลที่ได้รับไปเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน ๑๕๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ทำการสร้างขึ้นเอง โดยมีความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๕ วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า T-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) ผลการวิจัยสามารถสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนเพศหญิง จำนวน ๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๙ และเป็นเพศชาย จำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑ ระดับอายุ ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง ๑๑ - ๑๒ ปี จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๒ และอายุ ๙ - ๑๐ ปี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๘ ระดับชั้นเรียน ส่วนใหญ่อยู่ระดับประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒ รองลงระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๖ และประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๒ วุฒิการศึกษาทางธรรม ส่วนใหญ่นักเรียน ไม่มีวุฒิทางธรรม จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔ รองลงมา ระดับธรรมศึกษาชั้นโท จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๓ และระดับธรรมศึกษาชั้นตรี จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานครโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม โดยมีความเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายแต่ละด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑. **ด้านสาระการเรียนรู้** พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านสาระการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ลักษณะการกำหนดเลือกสาระการเรียนรู้มีประโยชน์แก่ผู้เรียน และ ลักษณะสาระในการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิต ซึ่งมีค่าเฉลี่ย เท่ากัน ($\bar{x} = ๔.๔๔$) รองลงมา ได้แก่ ลักษณะสาระการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่ เรียนอย่างแท้จริง ($\bar{x} = ๔.๓๔$) น้อยที่สุด ได้แก่ ลักษณะสาระในการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดว่า สามารถนำไปใช้ได้จริง ($\bar{x} = ๔.๒๑$)

๒. **ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้** พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการ จัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๒๕$) เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ลำดับความ คิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาและ วัฒนธรรมนักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับวัยในการเรียน ($\bar{x} = ๔.๓๕$) รองลงมา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมสร้างแนวคิดใหม่ๆให้นักเรียน ($\bar{x} = ๔.๓๐$) น้อยที่สุด ได้แก่ นักเรียนได้มีการวางแผนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้ ($\bar{x} = ๔.๐๓$)

๓. **ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้** พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการ เรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = ๔.๒๓$) เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์แก่ ผู้เรียน ($\bar{x} = ๔.๓๐$) รองลงมา ได้แก่ เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาสร้างแนวคิดใหม่ๆ ให้กับนักเรียน และเลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา เพื่อให้ นักเรียนบรรลุ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือนักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต เท่ากัน ($\bar{x} = ๔.๒๘$) น้อยที่สุด ได้แก่ จัด อุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ สื่อโปรเจคเตอร์ สื่อวีดิทัศน์ อินเทอร์เน็ต เหมาะสมกับวัยและ ความสนใจของผู้เรียน ($\bar{x} = ๔.๑๖$)

๔. **ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้** พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการ จัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = ๔.๒๘$) เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ลำดับความ คิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีจัดอบรม /เข้าค่ายให้ นักเรียนมีความรู้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น ($\bar{x} = ๔.๔๓$) รองลงมา ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ ระดับชั้นเรียน ๔ ($\bar{x} = ๔.๔๐$) น้อยที่สุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการประกวด แข่งขัน ขึ้น ($\bar{x} = ๔.๑๖$)

๕. ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = 4.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ลำดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การวัดผลและประเมินผลด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัยดำเนินการควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ($\bar{x} = 4.35$) รองลง ได้แก่ มาการวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริง ($\bar{x} = 4.35$) น้อยที่สุด ได้แก่ การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาในการเรียน ($\bar{x} = 4.17$)

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way Analysis of Variance : ANOVA)

การเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนมีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๒. นักเรียนมีอายุแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนมีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๓. นักเรียนมีระดับชั้นเรียนต่างกัน พบว่า นักเรียนมีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับชั้นเรียน โดยภาพรวม ($F = 0.43$, $Sig = 0.65$) สรุปได้ว่า กลุ่มระดับชั้นเรียนต่าง ๆ มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. นักเรียนมีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนมีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแต่ละด้านดังนี้

๑. ด้านสาระการเรียนรู้

ปัญหา และอุปสรรค พบว่า ยังมีการออกข้อสอบยาก นักเรียนทำไม่ค่อยได้ทำไม่ได้ไม่ค่อยดีนัก เป็นเพราะว่าเนื้อหาสาระการเรียนรู้มีการเรียนมากในบางครั้ง ครูสั่งการบ้านมาก การเรียนการสอนมีเวลาน้อยเกินไป การกำหนดสาระการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนไม่มาก เนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้ มีน้อยอ่านแล้วได้ความรู้ไม่มาก เอกสารควรมีเนื้อหาอธิบายก่อนที่จะมีข้อสอบให้เลือกทำเพื่อให้นักเรียนทำข้อสอบได้

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่า ส่วนใหญ่เด็กนักเรียนสนใจในการเรียนน้อย และอยากให้ครูกวัดชันมากกว่านี้ คุณครูควรสอนให้สนุกมากยิ่งขึ้น และเจาะลึกเข้าประเด็นเนื้อหาสาระอย่างตรง ควรสอนให้มีเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ การเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรมีการสอนที่สนุกยิ่งขึ้น ศิล ๕ คือ เบญจศีล เบญจธรรม ควรไปเรียนรวมที่ศาลาวัด เรียนเสริมนอกสถานที่บ่อยๆหาประสบการณ์ในการเรียนรู้ อยากให้สอนสนุกๆ ให้มีกิจกรรมทำนอกสถานที่ เช่น เข้าค่ายพุทธบุตรมีข้อมูลใหม่ๆ มากมายในการเรียนรู้ อยากให้อาจารย์นักเรียนให้มากกว่านี้คิดหนึ่ง

๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

ปัญหา และอุปสรรค พบว่า เวลาเข้าไปเรียนที่ห้องประชุมรวมนักเรียนมักจะง่วงนอน สติไม่ดี การสวดมนต์จำบทสวดไม่ค่อยได้ นักเรียนอยากรู้เรื่องพระพุทธประวัติ นักเรียนมีความชอบเรียนวิชาพระพุทธศาสนามาก แต่เนื้อหาของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเขียนให้ดีกว่านี้ กระบวนการเรียนรู้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้น้อย กระบวนการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีเวลาน้อย ควรเพิ่มเวลาในการเรียน มีการจัดการเรื่องเวลาในการเข้าเรียนล่าช้ามาก เข้าไปห้องประชุมรวมไม่ตรงเวลา

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่า การจัดกระบวนการเรียนเพื่อให้นักเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ ควรให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนมากขึ้น ควรจัดตารางการเรียนรู้ให้นักเรียนก่อน นักเรียนจะได้มีเวลาอ่านก่อนอยากให้อ่านแบบสนุกๆๆ ให้เหมาะสมกับวัย และนักเรียนมักชอบเข้าห้องประชุมใหญ่ในเวลาเรียน การเรียนรู้พระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมนักเรียนได้แนวคิดใหม่ๆ ควรเรียนเสริมนอกสถานที่ด้วย การสอนคุณครูเวลาสอนจบควรจะถามนักเรียนว่าใครไม่เข้าใจบ้าง จึงทำให้นักเรียนเรียนดีขึ้นเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี ต้องมีกระบวนการเป็นขั้นตอนที่ดี การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มีความทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงเนื้อหาพระพุทธศาสนา เพิ่มทักษะการเรียนรู้เข้าไปอีก

๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ปัญหา และอุปสรรค พบว่า เวลาเปิดสื่อการเรียนรู้ ไม่สามารถเปิดให้นักเรียนดูจนจบทีเดียวได้ เพราะหมดเวลาเสียก่อน เวลาถามปัญหาหลังจากการดูสื่อการเรียนรู้แล้ว นักเรียนมักจะตอบปัญหาไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยกล้าแสดงออกกลัวตอบผิด เวลาที่มีน้อยเกินไป เวล่านักเรียนเข้าห้องประชุมใหญ่เพื่อไปดูสื่อทำให้เสียเวลานานกว่าจะพร้อมกัน แบบฝึกหัดที่ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ มีเนื้อหาไม่มาก จึงทำ

ให้เข้าใจได้ไม่ตึก เนื้อหาที่หาให้ยุ่งอยู่ เล่มเอกสารมีการพิมพ์ผิดควรมีเนื้อหาเยอะกว่านี้ มีสื่อมาประกอบการเรียนรู้เพิ่มขึ้นก็ดีมีสื่อเหมาะสมบ้างในการเรียนรู้ แต่การใช้สื่อในการเรียนรู้ที่ไม่เหมาะสม คลิปวิดีโอบางอย่างไม่ค่อยเหมาะสมต่อการเรียนรู้ มีเนื้อเรื่องสั้นไปหน่อย สื่อเรื่องเกี่ยวกับ พระพุทธเจ้า และชาดก มีการเปิดน้อยเพราะเวลาไม่พอเปิดนานๆไม่ได้

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่า การเลือกสื่อที่มีเนื้อหาในการการเรียนรู้สาระ พระพุทธศาสนาควรมีประโยชน์แก่ผู้เรียนรู้ อยากให้มีสื่อการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เช่น วีดิโอ เพื่อการเรียนรู้จะได้สนุกขึ้น ควรใช้สื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแบบสนุกๆไม่เบื่อ ได้ประโยชน์และสาระหรือ สื่อแบบใหม่ๆเน้นสื่อไม่น่าเบื่อ ควรจะเปิดวีดิทัศน์ให้นานๆหน่อย เพื่อจะได้สื่อให้รู้ว่าคุณครูผู้สอนจะสอนอะไร ควรมีหนังสือที่มีเนื้อหาสาระที่มีความสอดคล้องกับเรื่องธรรมะให้มากยิ่งขึ้นควรมี ภาพประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เข้าใจในหลักสูตรมากขึ้น

๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ปัญหา และอุปสรรค พบว่า สถานที่ในการจัดกิจกรรมคับแคบไม่ค่อยสะดวกในการจัด กิจกรรมบางอย่าง กิจกรรมมีเยอะมากทำให้ไม่มีเวลา ควรจัดกิจกรรมให้น้อยลงนักเรียนจะได้มีเวลา นักเรียนไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมบางอย่างเท่าที่ควร ควรหากิจกรรมใหม่ๆ ให้นักเรียนทำเพื่อเสริม ความรู้ในห้องเรียน การจัดกิจกรรมและจัดนอกเวลามีเวลาน้อย มีความเคร่งครัดมากเกินไป ทำให้ กิจกรรมไม่ค่อยสนุกเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่า นักเรียนอยากให้จัดกิจกรรมบ่อยๆ และอยากให้ช่วย หรือพาเด็กทำกิจกรรม และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนของทุกชั้นเรียน เพื่อทำให้นักเรียนได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น ควรให้นักเรียนและคุณครูได้ทำกิจกรรมร่วมกันเสมอ การจัดกิจกรรม เข้าค่ายธรรมะทำให้ได้รู้จักใช้ชีวิต และได้ฟังธรรมะนักเรียนอยากให้พาไปอีก และควรให้นักเรียนได้มีการประกวดในกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ควรมีการแจกของขวัญให้นักเรียนครบทุกคน นักเรียนอยากให้จัดเกมส์หรืออื่นๆในการศึกษาเพื่อความสนุกสนานในการศึกษาเรียนรู้

๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ปัญหา และอุปสรรค พบว่า การวัดและประเมินผลการเรียนบางครั้งไม่ค่อยมีความเหมาะสมกับความเป็นจริงเท่าที่ควร ข้อสอบไม่ตรงกับที่เรียนมา มีเนื้อหาสาระในการวัดและประเมิน ยากเกินไป ข้อสอบมากเกินไปทำไม่ได้ทุกข้อ เพราะนักเรียนไม่รู้แนวข้อสอบในการวัดและประเมินผล ทำให้ทำข้อสอบได้ไม่ดี ควรทำแบบฝึกหัดก่อนสอบ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนดี แต่มีบาง เรื่องที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ดี ไม่สามารถทำให้นักเรียนมีการพัฒนาความรู้ตามความเป็นจริงได้เท่าที่ควร เพราะข้อสอบมีความเหมาะสมกับนักเรียนน้อย

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข พบว่า นักเรียนอยากให้คุณครูออกข้อสอบเยอะๆแต่ก็ไม่มากจนเกินไป นักเรียนจะได้เลือกทำในข้อที่ทำได้บ้าง และเวลาตรวจข้อสอบควรตรวจข้อสอบให้ละเอียด จะมีความยุติธรรม การวัดและประเมินต้องทำตามหลักสูตรที่เรียน และดูพฤติกรรมของเด็กในเวลาเรียน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและนักเรียน คือวิเคราะห์และสังเกตตามเนื้อหาสาระ การเรียนการสอนที่แท้จริง อยากให้เข้าใจเด็กมากยิ่งขึ้น การวัดและประเมินผลเป็นการนำไปสู่การพัฒนาความรู้ของนักเรียน การวัดและประเมินผลจึงต้องให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่ดี เพื่อทำให้นักเรียนมีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาหลากหลายเพิ่มเติม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ได้มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิจัยกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย เมื่อศึกษารายแต่ละด้านพบว่า กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้การเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ ๑-๖ ตามตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการพุทธศักราช ๒๕๕๑ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก **เพราะพรณ โกมลมาลย์** ได้กล่าวในเรื่องการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาไว้ว่า แนวทางในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา และหลักธรรมมี ๕ ประการ คือ ๑) ต้องสอนให้เกิดความสนใจ ไม่ใช่สอนให้จำเพียงอย่างเดียว หลักธรรมไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดจะต้องนำมาสนทนา อภิปรายให้เข้าใจ เพื่อให้เด็กเกิดความนึกคิด หรือสติปัญญาในทางจริยธรรมได้กว้างขวางมีเหตุผล ๒) การสอนศาสนาต้องฝึกให้เป็นคนใจกว้าง รู้จักนับถือและให้เกียรติผู้ที่ไม่ใช่ศาสนาเดียวกับตน ไม่ดูถูกล้อเรียนผู้อื่น อันเป็นความแตกแยกบาดหมางในสังคม ๓) การสอนศาสนาเรื่องหลักธรรม จะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับเรื่องในชีวิตประจำวันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ๔) การสอนทฤษฎีจะต้องให้ผู้เรียนเข้าใจทฤษฎีและหลักการจะต้องสอดคล้อง สัมพันธ์กับเรื่องในชีวิตประจำวัน ไม่ได้สอนให้ผู้เรียนจำแต่ทฤษฎีอย่างเดียว ๕) การสอนศาสนา ต้องใช้สมดุลกับการสอนเรื่องอื่นๆ เพราะผู้เรียนสามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พิทักษ์ สีนาลาด** ได้ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ได้พบว่า ปัญหาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ดี เพราะครูสอนถ่ายทอดไม่ดี จึงทำให้รู้สึกเบื่อและไม่อยากที่จะเรียน ดังนั้น จึงสามารถสรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรค ได้ดังนี้ ๑) ครูสอนขาดเทคนิคและวิธีการในการสอน และสอนแบบบรรยายมากเกินไป จึงทำให้นักเรียนรู้สึกเบื่อและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนา ๒) ครูสอนใช้สื่อในการสอนน้อยเกินไปหรือแทบไม่ได้ใช้สื่อในการสอนเลย

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ดวงทิพย์ ตันทศรี** ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาของการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา โดยสรุปได้พบว่า อยู่ในระดับมากซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๙ โดยด้านการจัดกิจกรรมเสริม และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาได้แก่ด้านการใช้สื่อ ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการเรียนการสอน ด้านสถานที่และงบประมาณ ตามลำดับ ผลการศึกษาความต้องการของผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ปกครองในการจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์ พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้มากยิ่งขึ้น มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและเหมาะสมกับเด็กนักเรียนและจัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านสติปัญญาให้เด็กนักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ ได้มีการทำวัตรสวดมนต์อาทิตย์ละครั้งในวันสุคติบูชาและสามารถทำให้ครูและนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมที่ดีในจิตใจสำนึกของทุกคน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาชลอ อภากร** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยในรายด้านตามความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า หลักสูตรมีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับวัยของนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมีส่วนร่วม การใช้สื่อการเรียนการสอนสอดคล้องกับเนื้อหาเข้าใจง่าย การจัดสถานที่และสิ่งแวดล้อมเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งผลให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียน มีวิทยากรพิเศษมาบรรยายเพิ่มเติมความรู้ โดยให้มีบุคคล องค์กรมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลเป็นไปตามสภาพจริง การวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ตามปัจจัยพื้นฐาน เพศ อายุ และระดับชั้นเรียน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นายสว่าง วงศ์ท่าเลื่อน** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ (๒๕๕๐) ผลการวิจัยพบว่า หลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คือ กระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าด้วยกันโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง ซึ่งมีครูเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้กับผู้เรียน และประสบการณ์ต่างๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างสมดุลทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ทักษะ และสามารถแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวันได้ หลังการทดลองพบว่า การนำเอาหลักการและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบหน่วยบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในลักษณะของการบูรณาการภายในวิชา โดยครูผู้สอนคนเดียวสามารถทำได้ และช่วยให้ผลการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ๘๐/๘๐ คือเท่ากับ ๘๕.๐๐/๙๐.๙๔ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยรวมสูงขึ้นเฉลี่ยเท่ากับ ๙๐.๙๔ เมื่อเปรียบเทียบเจตคติของนักเรียนต่อวิชาพระพุทธศาสนาระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนพบว่า หลังเรียนนักเรียนมีเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๕.๒.๒ แนวทางแก้ไขกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำแนกตามแต่ละด้านดังนี้

๑. ด้านสาระการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะ คือ คุณครูควรสอนให้สนุกมากยิ่งขึ้น และเจาะลึกเข้าประเด็นเนื้อหาสาระอย่างตรง, ควรสอนให้มีเนื้อหาสาระเพิ่มขึ้นมากกว่านี้จะได้มีความรู้ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น, ควรไปเรียนเสริมนอกสถานที่บ่อยๆ หาประสบการณ์ในการเรียนรู้, อยากให้มีกิจกรรมทำนอกสถานที่ เช่น เข้าค่ายพุทธบุตรมีข้อมูลใหม่ๆ มากมายในการเรียนรู้, อยากให้อาจารย์ให้นักเรียนให้มากกว่านี้นิดหนึ่ง, ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **อาภรณ์ ใจเที่ยง** ได้กล่าวว่า เนื้อหาสาระที่จะนำมาสอน ในการเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึง ความยากง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ถ้าหากเนื้อหาสาระที่นำมาสอนมีความง่ายเกินไป ผู้เรียนก็จะไม่เกิดการเรียนรู้แต่อย่างใด แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าหากเนื้อหาที่นำมาสอนมีความยากเกินไปก็ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก ดังนั้นผู้สอนต้องพิจารณาเนื้อหาสาระที่นำมาสอนให้มีความเหมาะสม และพิจารณาว่าเป็นเนื้อหาประเภทใดในประเภทเหล่านี้ ๑) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ๒) ความคิดรวบยอดและหลักการ ๓) การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ๔) ทักษะทางกาย

สอดคล้องกับ **กระทรวงศึกษาธิการ** ได้ให้แนวทางการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีคุณภาพนั้นจะต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน หลักการเรียนรู้การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ๑) จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ ๒) การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ โดยบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียนเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยม และจริยธรรม ลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้สื่อและเทคโนโลยี ต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ ๓) จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรมจัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรมปทัสสถานในสังคม การนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ๔) จัดการเรียนการสอนที่ทำทลาย คัดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเองใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน ๕) จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะ คือ ควรให้มีการเรียนเสริมนอกเวลาบ้าง, ควรจัดกระบวนการเรียนเพื่อให้นักเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์, กระบวนการเรียนรู้ควรให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนมากขึ้น, ควรจัดตารางการเรียนรู้ให้นักเรียนก่อนนักเรียนจะได้มีเวลาอ่านก่อนอยากให้สอนแบบสนุกๆง่ายๆ ไม่เครียดจะได้รู้เรื่องพระพุทธเจ้าเพื่อ

นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้, ควรจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงเนื้อหาพระพุทธศาสนา, ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สันต์ ธรรมบำรุง** ได้กล่าวว่า “การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ดี และมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นั้น เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนโดยตรงจะเป็นผู้จัดเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีการช่วยเหลือสังคมไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คนในสังคม” และ **พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)** ได้กล่าวว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา นั้น ต้องจัดให้เป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการของมนุษย์ให้ได้ตรงนี้เป็นจุดที่สำคัญที่สุด คือพัฒนาความต้องการใหม่แต่ก่อนนั้นมนุษย์มีความต้องการอย่างเดียว คือต้องการเสพต่อมาพอรู้จักเรียนรู้ก็เกิดความต้องการความรู้ซึ่งเรียกว่าใฝ่รู้ เมื่อมีความต้องการก็ต้องสนองความต้องการได้ก็เกิดความสุขเมื่อสนองความต้องการรู้ คือสนองความใฝ่รู้และเกิดความสุขจากการเรียนรู้ นี้คือกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการสนองความใฝ่ศึกษาที่มีความสุข จากการสนองความใฝ่รู้

๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะ คือ ควรเลือกสื่อที่มีเนื้อหาในการการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนามีประโยชน์แก่ผู้เรียนรู้, ควรให้สื่อการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เช่น วีดีโอ เพื่อการเรียนรู้จะได้สนุกขึ้น, ควรใช้สื่อที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้ประโยชน์และสาระ หรือสื่อแบบใหม่ๆ เน้นสื่อไม่น่าเบื่อ, ควรใช้เวลาเปิดวีดิทัศน์ให้นานๆ ควรให้มีสื่อที่มีเนื้อหาสาระที่มีความสอดคล้องกับเรื่องธรรมะให้มากยิ่งขึ้นควรจะมีภาพประกอบการเรียนการสอนจะได้ทำให้เข้าใจในหลักสูตรมากขึ้น, ควรให้มีการใช้สื่อเพื่อมาอธิบายให้เด็กเข้าใจมากขึ้น และมีการสอนที่สนุกทำให้เด็กไม่เครียด, ควรเป็นสื่อที่คิดแล้วมีข้อคิด ให้เกร็ดความรู้ได้มาก อยากให้มีสื่อมากกว่านี้และสอดคล้องกับเรื่องที่เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **สมศักดิ์ คงเที่ยง** กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนผู้บริหารโรงเรียน และครูจะต้องให้ความสนใจในการผลิต และการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างถูกต้องสม่ำเสมอ ซึ่งผู้บริหารและครูควรดำเนินการต่างๆ ได้แก่ ๑) ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น ๒) การประเมินความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์การเรียนการสอนประเภทต่างๆ ๓) พิจารณาความสำคัญและความจำเป็นของสื่อ ๔) ระดมสรรพบุคคลทั้งครู ผู้แทนกลุ่มและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาช่วยกันจัดทำสื่อให้เหมาะสมเพียงพอ ๕) นิเทศติดตามผลการใช้สื่อเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง ๖) ส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อด้วยวัสดุราคาถูก ๗) จัดอบรมครูประจำการให้มีความรู้ในเรื่องการผลิตสื่อและใช้อุปกรณ์การสอนด้วยวัสดุราคาถูก ๘) ผู้บริหารควรบำเหน็จความดีความชอบให้บุคลากรที่คิดประดิษฐ์สื่อการสอนอุปกรณ์ใหม่ ๆ ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ และ **พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ** ได้กล่าวว่า สื่อการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเป็นสิ่งช่วยอธิบาย และขยายเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะ คือ ควรให้จัดกิจกรรมบ่อยๆ และให้ช่วยหรือพาเด็กทำกิจกรรม, ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนของทุกชั้นเรียน เพื่อทำให้นักเรียนได้ความรู้เพิ่มมากขึ้น, ควรจัดกิจกรรมนันทนาการที่เข้าใจและมีประโยชน์ต่อการเรียนเพิ่มความรู้มากขึ้น, ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายธรรมะทำให้ได้รู้จักใช้ชีวิต, ควรให้นักเรียนได้มีการประกวดในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ทิตินา แคมมณี** กล่าวว่า การจัดกิจกรรม

ให้สอดคล้องกับผู้เรียนนั้นจะต้องมีลักษณะที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชามีหลายประเภท เช่น ประเภทข้อเท็จจริง การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เนื้อหาวิชาแต่ละประเภทต้องอาศัยเทคนิควิธีสอน หรือการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกัน เช่น ถ้าเป็นประเภททักษะก็ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนอย่างมีขั้นตอน จึงจะเกิดทักษะได้ยกตัวอย่างการสอนคัดเขียนไทย นักเรียนจะคัดเขียนตัวอักษรไทยได้สวยงาม ต้องได้ฝึกการคัดบ่อยๆ ตามลำดับขั้นตอน และมีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องจนสามารถคัดได้อย่างสวยงามในเวลาที่กำหนด หรือถ้าเป็นเนื้อหาวิชาประเภทการแก้ปัญหาก็ต้องให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหา และเปิดโอกาสให้แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหานั้น เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นต้น จากข้อบ่งชี้ในด้านเนื้อหาที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า เนื้อหาการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนและผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจร่วมกัน เพราะเนื้อหาสาระรวมทั้งหลักสูตรที่ผู้เรียนได้เรียนในรายวิชานั้นจะนำมาสอนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความยากง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิม

๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะ คือ ควรให้มีการวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด, ควรประเมินตามหลักสูตรที่เรียน และดูพฤติกรรมของเด็กในเวลาเรียนควรให้เข้าใจเด็กมากยิ่งขึ้น, การวัดและประเมินผลควรเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและนักเรียน, ควรมีความถี่และสังเกตตามเนื้อหาสาระการเรียนการสอนที่แท้จริง นำไปสู่การพัฒนาความรู้ของนักเรียน, ควรวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนที่ดี ทำให้ได้รับรู้เรื่องพระพุทธศาสนา, ควรให้มีการประเมินทางการเรียนเกี่ยวกับ ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **ศิริกุล นามศิริ** ได้กล่าวว่า การประเมินผล (Evaluation) เป็นการกำหนดค่า หรือราคาจากคะแนนที่ได้จากการวัดผลนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี เมื่อได้คะแนนจากการวัดมาแล้วยังบอกไม่ได้ที่เดียวว่าเด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่งจะต้องใช้วิจารณ์ญาณพิจารณาต่อไปอีกด้วยโดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกันการวัดผลและประเมินผล เป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียนการสอนเพราะว่าการวัดผลและประเมินผลจะช่วยให้เกิดประโยชน์ดังนี้ ๑) เพื่อปรับปรุงการสอนของครูทำให้ครูทราบว่าผลการสอนของตนเป็นอย่างไร ๒) เพื่อปรับปรุงการเรียนของนักเรียน ให้นักเรียนได้ทราบว่าตนเองเก่ง อ่อนอย่างไรและครูก็จะทราบว่าเด็กคนไหนเก่ง อ่อนแค่ไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงเป็นรายๆไป ๓) เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารในโรงเรียน ทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร แผนการสอนและบันทึกการสอนที่นำมาสู่ภาคปฏิบัติ และ **ไพศาล หวังพานิช** กล่าวว่า การวัดผล ซึ่งเป็นกระบวนการสืบค้นหารายละเอียดหรือจำนวนปริมาณเกี่ยวกับสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของสภาพต่างๆ หรือของบุคคลโดยอาศัยวิธีการหรือเครื่องมือเป็นหลักในการวัด ส่วนการประเมินผลเป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินสรุปเกี่ยวกับสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งต่างๆ หรือของบุคคลโดยใช้ผลที่ได้จากการวัดและอาศัยเกณฑ์ในการตัดสินพิจารณา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยเชิงนโยบาย

๑. ด้านสาระการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ลักษณะสาระในการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ดังนั้น ครูผู้สอนสาระพระพุทธศาสนา ควรสอนโดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีประโยชน์แก่ผู้เรียนง่ายต่อการนำไปปฏิบัติของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจเข้าถึงเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาได้โดยง่ายถูกต้อง และเนื้อหาสาระที่สอนก็สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ นักเรียนได้มีการวางแผนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้ ดังนั้น กระบวนการจัดการเรียนการสอนสาระวิชาพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ โรงเรียนควรกำหนดตารางในการเรียนการสอนไว้ให้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนได้กำหนดช่วงเวลาและเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนาที่จะนำมาเรียนแต่ละครั้งได้อย่างถูกต้อง และครูผู้สอนควรวางแผนการเรียนการสอนสาระพระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้แล้ว โดยให้นักเรียนได้ไปเตรียมตัวอ่านเนื้อหาสาระก่อนเข้าเรียนล่วงหน้าทุกครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจถึงเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น

๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ จัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์สื่อโปรเจคเตอร์สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ตเหมาะสมกับวัย และความใส่ใจของผู้เรียน ดังนั้น การใช้สื่อการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมืออีกทางหนึ่ง สื่อต่างๆเป็นการสร้างแรงจูงใจทำให้ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนอยากเรียนมากยิ่งขึ้น โรงเรียนหรือครูผู้สอนควรจัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ สื่อโปรเจคเตอร์ สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ต ที่มีเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเพียงพอต่อผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีเครื่องมือในการเรียนรู้ที่มีความทันสมัยเข้าถึงเนื้อหาสาระได้ง่ายขึ้น

๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการประกวดแข่งขันขึ้น ดังนั้น โรงเรียนหรือครูผู้สอนควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ขึ้นเสริมเพื่อให้ให้นักเรียนได้แสดงออกได้มีความสามัคคีขึ้น กิจกรรมต่างๆยังทำให้เข้าถึงเนื้อหาสาระการเรียนรู้ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ อย่างสร้างสรรค์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เมื่อมีการแข่งขันขึ้นแล้ว ก็ควรมีรางวัลให้สำหรับเด็กนักเรียนผู้ที่มีความตั้งใจร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนมีความพยายามและสนใจในกิจกรรม การจัดกิจกรรมไม่จำเป็นต้องจัดในห้องเรียนเสมอไป ควรมีการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนหรือนอกสถานบ้างเป็นบางครั้ง แต่ก็ต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่เด็กนักเรียนพึงจะได้รับด้วย

๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาในการเรียน ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นหนทางหนึ่งที่สามารถทำได้ การวัดและประเมินผลเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของครูและนักเรียน นำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดียิ่งขึ้น ฉะนั้น การวัดและประเมินผลควรวิเคราะห์และสังเกตตามเนื้อหาสาระการเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด เนื้อหาต้องมีความครอบคลุมในแต่ละด้าน และควรประเมินตามหลักสูตรที่เรียน เพิ่มการดูแลพฤติกรรมของเด็กในเวลาเรียนด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนอื่นๆหรือศึกษาขยายเป็นในระดับเขต

๒. ควรศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนอื่นๆขยายเป็นในระดับเขต เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพคุณลักษณะของครูและนักเรียน

๓. ควรศึกษาความสัมพันธ์ การบริหารการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ของตัวแปรต้นอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้นเรียน วุฒิการศึกษาทางธรรม กับตัวแปรตาม ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร

๔. ควรศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมต่อการบริหารการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมศึกษา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(๑) หนังสือ :

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การบูรณาการข้ามวิชา, กรุงเทพมหานคร : ศุภสมาคมลาดพร้าว, ๒๕๔๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภสมาคมลาดพร้าว, ๒๕๔๖
- กรมวิชาการ, การจัดการการเรียนรู้พระพุทธศาสนา : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภสมาคม ลาดพร้าว, ๒๕๔๕.
- กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศุภสมาคมลาดพร้าว, ๒๕๔๖.
- กิตติพันธ์ รุจิรกุล, ทฤษฎี ผู้นำทางการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๕.
- การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อังโนทิตา แชมมณี, ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, ๒๕๕๔.
- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานการปฏิรูปการศึกษา, ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย การฝึกฝนกาย วาจา ใจ, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์, ๒๕๔๑.
- คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ปี ๒๕๔๓.
- คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สพฐ. ๒๔๓ / ๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, พุทธศักราช ๒๕๕๑.
- จำนง อติพัฒนสิทธิ์, ความขัดแย้งทางสังคมและแนวทางในการแก้ไขตามแนวพุทธศาสตร์,วารสาร สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ชนาธิป พรกุล, แคลิฟอร์เนียรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ชาติ แจ่มนุช และคณะ, “นักเรียนเป็นศูนย์กลางคืออะไร”, เอกสารอัดสำเนา, มปป., การปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด (ร่าง), ๒๕๔๓.
- ทิตา แชมมณี, แนวการสอนวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๑.

ธีรยุทธ พึ่งเทียร, **คู่มือการพัฒนาวิชาชีพครู**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์, **ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร : ประมวลสาระ**, ๒๕๕๕.

บรรเทา กิตติศักดิ์, “แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”, **เอกสารประกอบการอบรมผู้ให้การอบรมครูผู้สอน, วิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ**, ๒๑-๒๕ เมษายน ๒๕๕๐.

-----**แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย**, อังใน นางสาวสุกัญญา เหมือนโพธิ์, ประสิทธิภาพการบริหารจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต๓, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๕๒.

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง, (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๖), ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, (นายกรัฐมนตรี), วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๕๓.

ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์เดอะบุคส์, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕**, กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๑๓.

-----**การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๔๑.

-----**การศึกษาฉบับง่าย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

-----**กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, **ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาจิตวิทยาและเทคโนโลยีการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.

พิทักษ์ ลีนาลาด, **“วิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน”**, **พุทธศาสนศึกษา**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๙) : ๗๒.

เพราพรรณ โกมลมาลย์, **การสอนศาสนาและหลักธรรมในประถมศึกษา**, สารพัฒนาหลักสูตรปีที่ ๗, ๒๕๓๐.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕, กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์เดอะบุคส์จำกัด, ๒๕๔๖.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, **การจัดและการบริหารงานวิชาการ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

วิชัย วงษ์ใหญ่, **พลังการเรียนรู้ในกระบวนการค้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, นนทบุรี : เอสอาร์พรินต์ติ้งลิทพาร์ทเนอร์ชิป, ๒๕๔๒.

สมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักการบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

สำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๔๕, กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

สัน ธรรมบำรุง, หลักการนิเทศการสอนวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์, เพชรบุรี : สำนักพิมพ์คอมแพคท์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๔๘.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

สุราษฎร์ พรหมจันท์, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธวิธีการเรียนการสอนวิชาเทคนิค, ฉบับปรับปรุง, คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ, ๒๕๕๐.

โสภณ โสมติ และอภันต์ โสตะจินดา, “การจัดกระบวนการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๕), ๑๗.

สุนน อมรวิวัฒน์, แก่นแท้ของการเรียนการสอนคือการเรียนรู้ของผู้เรียน, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๑.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ ๑, พ.ศ. ๒๕๕๒.

สาโรช บัวศรี, กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔, อ้างใน ทิศนา ข้ามมณี, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

อาภรณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอดีเอสโตร, ๒๕๔๗.

เอดการ์ เดล (Edgar Dale) อ้างในพิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ และคณะ, ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา จิตวิทยา และเทคโนโลยีการศึกษา, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ดวงทิพย์ ตันตศรี, “การจัดกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ทวีศักดิ์ พรหมสุวิชา, “การบริหารและจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชน”, ในอำเภอชัยบาดาลจังหวัดลพบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาสุทัส สุทสฺสโน, “ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธระดับประถมศึกษา” เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พนิดา สีนสุวรรณ และคณะ, “สภาพการณ์การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตร ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๘”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระมหาสุฉันทน์ สุ่มงคโล “การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา”, **โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา, กรุงเทพมหานคร : เขต ๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาบุญชัย ปกสุธรรมธิ (จูแวน), “ศึกษาสภาพการณ์ดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาโท กศ.ม., การบริหารการศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ๒๕๕๑.

พระมหาชลอ อาภากรโ, “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมานิต โชติธมโม (อรรคชาติ), “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๕๒.

ศิริกุล นามศิริ, “การพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยหลักการบริหาร”, **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์**, ๒๕๔๔.

แสงจันทร์ มโนสร้อย, “สภาพการณ์การเรียนการสอนจริยธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนในอำเภอเวียงหนองล่อง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

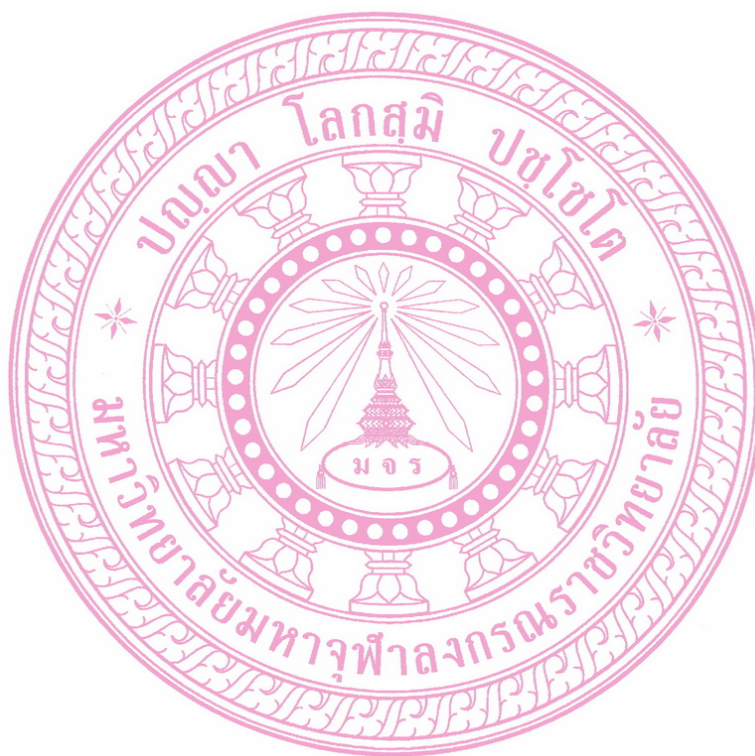
สว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน, “การบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

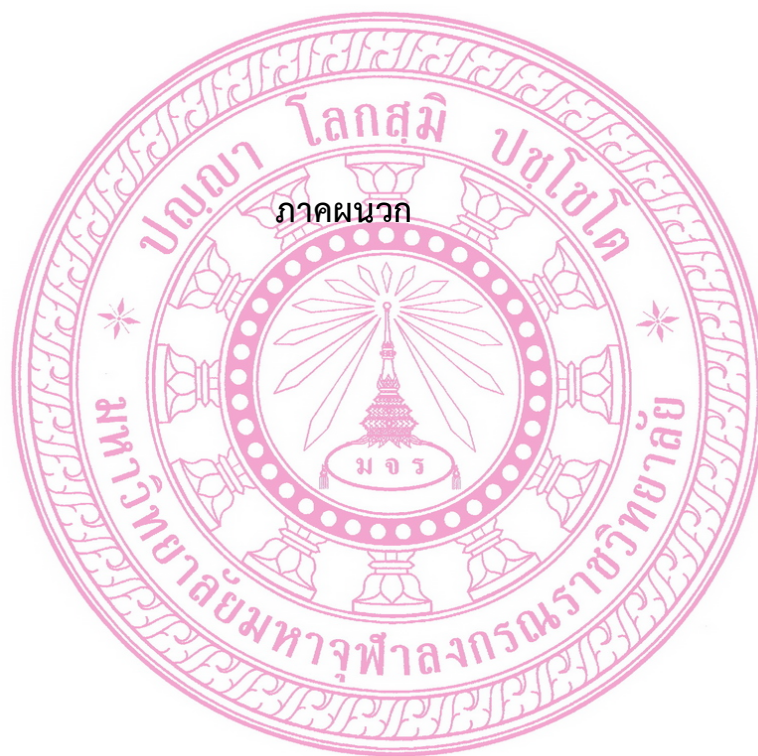
สุพงษ์ จันลิ้ม, “ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาดก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สุพจน์ อริยะจักร, “การพัฒนาการบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนวัดปากล่อง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ :

Best and Jame V.Kahn, **Research in Education**, 7 th ed . Boston : Allyn and BACON.1993),
 Cronbach Lee Joseph. **Essentials of Psychological Testing** New York : Harper and Row. 194,
<http://edtechno.msu.ac.th/mod/resource/view.php?id=88>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
(สำหรับนักเรียน)

คำชี้แจง : แบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูล (๑) เพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามนี้ จะนำไปวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในหน้าที่ และการศึกษาแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๓ แนวปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านในการให้ข้อมูลแบบสอบถามครั้งนี้ และขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

พระมหานันต์ ธมมาวุธ (สังขวิรัตน์)

พระนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ หรือเติมข้อมูลที่เกี่ยวกับตัวท่านสภาพที่เป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๙ - ๑๐ ปี

☐ ๑๑ - ๑๒ ปี

๓. ระดับชั้นเรียน

☐ ประถมศึกษาปีที่ ๔

☐ ประถมศึกษาปีที่ ๕

☐ ประถมศึกษาปีที่ ๖

๔. วุฒิการศึกษาทางธรรม

☐ ธรรมศึกษาตรี

☐ ธรรมศึกษาโท

☐ ธรรมศึกษาเอก

☐ ไม่มี

ตอนที่ ๒

สภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา โรงเรียน
วัดอมรินทรารามเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ใน ๕ ด้านดังนี้

๑. ด้านสาระการเรียนรู้
๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้
๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

คำชี้แจง : โปรดตอบคำถามตามสภาพความเป็นจริง โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทาง
ขวามือ ซึ่งกำหนดหมายเลขไว้ ดังนี้

- ๕ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามมาก
- ๓ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามปานกลาง
- ๒ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อย
- ๑ หมายถึง ท่านได้ปฏิบัติตามน้อยที่สุด

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา		ระดับความคิดเห็น				
		๕ มากที่สุด	๔ มาก	๓ ปานกลาง	๒ น้อย	๑ น้อยที่สุด
ข้อ	๑. ด้านสาระการเรียนรู้					
๑	ลักษณะการกำหนดสาระการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน					
๒	ลักษณะสาระการเรียนรู้เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่เรียนอย่างแท้จริง					
๓	ลักษณะการกำหนดเลือกสาระการเรียนรู้มีประโยชน์แก่ผู้เรียน					
๔	ลักษณะสาระในการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหาชีวิต					
๕	ลักษณะสาระในการเรียนรู้นักเรียนมีความคิดว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง					
๖	ลักษณะสาระพระพุทธศาสนาให้นักเรียนรับรู้ถูกต้องตามหลักสูตรที่วางไว้					
๗	ลักษณะสาระพระพุทธศาสนาสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต					

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ข้อ	๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้					
๑	กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ตามวัตถุประสงค์ในการเรียน					
๒	กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสาระพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง					
๓	กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียนคิดว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง					
๔	นักเรียนได้มีการวางแผนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาตามตารางที่กำหนดไว้					
๕	กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายที่เรียนอย่างแท้จริง					
๖	กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมสร้างแนวคิดใหม่ๆให้แก่นักเรียน					
๗	กระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรม นักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับวัยในการเรียน					
๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้						
๑	สื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีความเข้าใจยิ่งขึ้น					
๒	การเลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเหมาะสมกับวัยและความใส่ใจของผู้เรียน					
๓	จัดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์สื่อโปรเจกเตอร์สื่อวีดิทัศน์อินเทอร์เน็ตเหมาะสมกับวัย และความใส่ใจของผู้เรียน					
๔	เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร					
๕	เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา สร้างแนวคิดใหม่ๆให้กับนักเรียน					
๖	เลือกสื่อในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา มีประโยชน์แก่ผู้เรียน					
๗	เลือกสื่อที่มีประสิทธิภาพการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา เพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือนักเรียนรู้จักดำเนินชีวิต					

กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ข้อ	๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
๑	จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน					
๒	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีวิธีการและรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนสนใจการเรียนมากขึ้น					
๓	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เพิ่มเติมความรู้ให้มากยิ่งขึ้น					
๔	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีการประกวด แข่งขันขึ้น					
๕	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีจัดอบรม / เช่าค่าย ให้นักเรียนมี ความรู้เพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น					
๖	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้มีการสอนเสริมนอกเวลาเรียน					
๗	การจัดกิจกรรมเสริมทุกๆ ครั้ง ครูให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอยู่ เสมอ					
๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้						
๑	การเรียนรู้ครูกำหนดวิธีการ และเครื่องมือวัดและประเมินผลไว้ ก่อน					
๒	การวัดและประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาในการเรียน					
๓	การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย ดำเนินการ ควบคู่ไปกับการเรียนการสอน					
๔	การวัดและประเมินผลเน้นความเข้าใจเพื่อเป็นการสะท้อนให้ เห็นถึงคุณภาพของครูและผู้เรียน					
๕	การวัดผลเน้นการวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ตามเนื้อหา สาระการเรียนการสอน					
๖	การวัดและประเมินผลเน้นจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน					
๗	การวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับความเป็นจริง					

ตอนที่ ๓

แบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง : โปรดเขียน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ที่มีต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทรารามเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ใน ๕ ด้าน

๑. ด้านสาระการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

๒. ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

๓. ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

๔. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

๕. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา
โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีรายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
เครื่องมือดังนี้

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อชนบท และผู้ทรงคุณวุฒิคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงชัย หมีนชนะ อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้าน
จิตวิทยาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จีร์ภัทร์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมหมาย ดุยอตร์มัย อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา : พระมหานันท ธมมาวุธ (สังขวิรัตน์)
- เกิด : วันเสาร์ ที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒
- ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๕ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
- อุปสมบท : วันอาทิตย์ ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗
- สังกัด : วัดเขาปูน หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ๘๖๑๙๐
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๙ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี
 พ.ศ. ๒๕๔๐ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท
 พ.ศ. ๒๕๔๑ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
 พ.ศ. ๒๕๔๘ เปรียญธรรม ๔ ประโยค
 พ.ศ. ๒๕๕๖ จบปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์
 สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๕๘
- หน้าที่การงาน : พระภิกษุผู้สวดปาฏิโมกข์ ประจำวัดอมรินทรารามวรวิหาร
 เป็นผู้ช่วยสอนปริยัติธรรม ในวัดอมรินทรารามวรวิหาร
 เป็นครูพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนวัดอมรินทราราม กรุงเทพมหานคร
 เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวงแผนธรรมจนถึงปัจจุบัน
- ปีที่เข้าศึกษา : วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๕
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดอมรินทรารามวรวิหาร แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร
 โทร. ๐๘๔-๘๔๗๘๖๘๘

ที่ ศร ๖๑๐๓.๓/ ๐๘๖

๑๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

๗ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์

ด้วย พระมหากษัตริย์ ณาชา ธิมาวุธ นามสกุล สังขวิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น ทางโครงการหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และทางโครงการหลักสูตรฯ ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

13 ne 56

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ ๐๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

๗ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงชัย หมื่นชนะ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยามาจุโร นามสกุล สังขวิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น ทางโครงการหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าว และทางโครงการหลักสูตรฯ ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

๑๒๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษากิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๔-๑๐๔-๔๒๗๓

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๕๑ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยามาธิราช นามสกุล สังขวิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕
นิตินิติบัญญัติ หลักสูตรพุทธศาสนมหายาน บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น ทางโครงการหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้
ความสามารถที่ให้อำนาจแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
ดังกล่าวและทางโครงการหลักสูตรฯ ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสนมหายาน บัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

ศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน
๑๐ ก.ย. ๕๖

๑๒๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๔-๑๐๔-๔๒๗๓

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๙๑ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญเลิศ จีระภัทร์

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยามาวุธ นามสกุล สังข์วิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น ทางโครงการหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวและทางโครงการหลักสูตรฯ ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ขอค.เรื่องขอใช้เครื่องมือวิจัย

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

๑๒๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ คณะครุศาสตร์ มจร. โทร ๐๘๔-๑๐๔-๔๒๗๓

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ / ๓๔๑ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมหมาย ดุยอติรัมย์

ด้วย พระมหานันต์ ฉายา ธมมาวุโธ นามสกุล สังข์วิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว ดังนั้น ทางโครงการหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวและทางโครงการหลักสูตรฯ ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ ๑๐๕

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วัดศรีสุธาราม บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
 โทร. / ๐๘๙-๐๖๘-๔๙๓๗, ๐๘๗-๕๑๗-๖๑๕๒

๒๒ กันยายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดวิเศษการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๓๐ ชุด

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ธมมาวุธ นามสกุล สังข์วิรัตน์ รหัสประจำตัว ๕๕๐๑๔๐๒๓๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดอมรินทราราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องทดสอบเครื่องมือเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์และทางโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์

โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดศรีสุदारาม บางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทร. / ๐๘๙-๐๖๘-๔๔๓๓๗, ๐๘๙-๕๑๗-๖๑๕๒

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[Handwritten signature]